

הימים שבין יום כפור לסוכות הם ימי שמחה שבהם היו מחנכין את המזבח בימי שלמה. ואין אומרים תחנון והשייך לזה. אין מתענים עד אחר אסרו חג (חוץ מחו"כ ביום חופתם).

שכח ולא הבדיל במוצאי יום כיפור, נחלקו הפוסקים אם יכול להבדיל למחרתו, וספק ברכות להקל³¹.

יש ליזהר להזדרז לשלם דמי הזכרת נשמות. ובכמה אגרות קודש הפליא אדה"ז בנוגע לחובת הזריזות בפרעון דמי הצדקה (נוסף לגדר "בל תאחר")³².

לספק צרכי חג הסוכות בהרחבה לעניים.

עסוקים בבניית הסוכה וברכישת ד' מינים.

יום רביעי, י"ב תשרי

הילולא של הרה"ק ר' אברהם המלאך נ"ע.

יום חמישי, י"ג תשרי, "לכתחילה אריבער"

הילולא של כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע (מלכתחילה אריבער).

בשחרית: קריאת התורה (פ' ברכה).

אור ליום ששי, י"ד תשרי

לא קידש הלבנה עד עכשיו, יקדשנה הלילה.

כמה פרטי דינים בקשר לבניית הסוכה ורכישת ד' מינים:

אף שמעיקר הדין יכול לאכול בסוכתו של חבירו, מה טוב שישתדלו שתהא לכל אחד סוכה משלו³³. ומפני מצב הפרנסה הדחוק דרוב בני ישראל – נהגו בכמה מקומות שיש סוכה אחת לכמה וכמה משפחות.

אין לעשות סוכה בקרקע של חבירו שלא מדעתו וכן בקרקע של רבים כגון ברחוב העיר וכיוצא בו מקום שהרבים עוברים שם. וכן במקום שסוכתו גורמת לנזקי שכנים כגון שמאפיל על חלונות חבירו [ויש שכתבו ללמד זכות על המקילים לעשות סוכות בקרקע של רשות הרבים בכמה אופנים (ראה בהערה³⁴)], וכמובן – שגם להמקילים, זהו רק בתנאי שאינו מפריע לעוברים ושבים (ואינו סותם כל דרך הרבים)]. עבר ועשה שם סוכה אין לברך עליה.

כל סוכה שאינו יכול לאכול ולשתות ולטייל ולישן בה בנחת בלא שום צער אינה נקראת דירה כלל. עשה סוכה במקום שידוע לו שיצטער אחר כך,

31 ובמק"א הארכנו במשמעות דעת אדה"ז בזה.

32 ולהעיר מס' לקט יושר הל' צדקה (יו"ד ס"ע 40) שבעל תרומת הדשן לא אכל בשחרית באסרו חג עד ששלח דמי הזכרת נשמות לגבאים.

33 דמכיון שתשבו כעין תדורו, צריך להיות לכל אחד סוכה בפני עצמו, בדוגמת מה שכל השנה דר בדירה שלו. ובפרט שגם עשייתו הסוכה היא מצוה [שמברכין עליה שהחיינו, אלא שנפטרת בשהחיינו שבקידוש], ומצוה בו יותר מבשלוחו.

ולהעיר (נוסף להנעתק לעיל ובפנים מלקר"ש וכו') שיש שפי' בדעת הראשונים (ס' הפרדס לרש"י סי' קפז וס' האורה סצ"ו. ועוד) שמדינא צ"ל סוכה לכאור"א – ראה ביפ"ל ח"ג סתרכ"ה סק"א. סי' בית השואבה ס"א. כה"ח סתרכ"ה סק"ז. אולם, אין הכרח גמור להעמיס כוונה זו בדבריהם. אבל להעיר מדעת הגאונים (שבה"ל סדר חגה"ס ששמ"ז. רי"ץ גיאאות הל' סוכה. שע"ת סת"ט. ועוד) שאא"פ לצאת יד"ח (לגמרי) בסוכת ביהכ"נ. ואכ"מ.

34 כשקיבלו – או יכולים לקבל – רשות משר העיר (כיון שעיקר הטעם משום גוים שאינם מוחלים), בשטח המצומצם שלפני ביתו שחייב משום דינא דמלכותא בעניני נזיקין וכו'. ועוד ועיקר, כדלקמן, באופן שאינו מפריע לבני רה"ר והוא בצדי רה"ר.

כגון שעשה ברחוב³⁵ שאי אפשר לו לישן שם בנחת מחמת מורא הגנבים והליסטים הרי זו סוכה פסולה, ואינו יוצא בה אפילו באכילה, אבל מי שאינו מתיירא לנפשו לישן שם בלילה הרי זו כשרה³⁶.

אין אדם יוצא ידי חובתו אלא בסוכה שאינה עשויה אלא לצל בלבד, אבל אם היא עשויה גם לדירה דהיינו לדור בה בקביעות ולא להסתופף בצלה בלבד, או שעשויה גם לאוצר, או שאר תשמיש שצריך לעשותו במקום צנוע, או שהיא עשויה גם למחסה ולמסתור מזרם וממטר, כל שאינה עשויה לצל בלבד אין זו סוכה אלא בית.

בונים הדפנות לפני הסכך³⁷.

35 ולתחלה אין לעשות ברחוב, כמו שנתבאר.

36 וכן הוא גם במקום ובאופן שלא"ה פטור משינה בסוכה (כבמקומות הקרים או מטעם אחר עד"ז – ראה לקמן ע"ד מנהג חב"ד בזה), ראה לבוש סתר"מ ס"ב. ודברי הלבוש הועתקו להלכה במג"א סתר"מ ס"ז, ובשו"ע אדה"ש שם. ומכלל הדכי ס"ל, ובכפמ"ג דלקמן. (אבל ראה הגהות יא"פ למג"א סק"ו דלקמן. בכור"י סק"א וסק"ב. אלא, שגם בדיעת הי"א"פ צ"ע אי מיירי רק במקומות קרים או גם בשאר אופנים שפטור משינה. אבל בבכור"י מוכח דבכל גווני מיירי. וז"ל ב"ש"ת אבנ"ז דלקמן.)
[שק"ט"ט במה שגוי עשיית הסוכה במקומות הקרים אינו בכלל סוכה שאינה ראוי לשינה – ראה ב"ל' ה' האגודה סוכה פ"ב ס"י"ח (כט, א). מג"א סתר"מ סק"ו. הגהות לבר"ש שם. פמ"ג בא"א סק"ו. וראה מחה"ש שם, בכור"י סק"י (וצ"ע שו"ת למש"כ בבכור"י דלעיל). ח"י"א כלל קמז ס"ט. ערוה"ש ס"ט. ודקמן. אבנ"ז או"ח סת"פ. ועוד. וראה בכע"ז מג"א סתר"מ סק"ח (לענין סוכה שא"ר לישן עם אשתו. ומינה, שבאופן שראוי מצ"ע לית לן בה. וכן פ' בערוה"ש שם ס"ד בכונותו, עיי"ש. ועצ"ב בהגדרת הענין. וילה"ע מזה במש"כ בשע"ת סתר"מ סק"א סוכה קטנה של ב' שותפין שכ"א ישן בלילה אחר. וראה גם שו"ת ש"מ רביעאה ח"ב סכ"ט. ולכא"נ נ' שכשהסוכה ראוי לשינה אלא שאינו נוה לו ומתבייש לישון (כבסוכות ציבוריים וכדו') לית לן בה, שהרי ראוי לשינה בעצם. ועוד איכא בגוה, שבמקום צורך, אף גם הוא ה' ישן בה (וכנראה במוחש שיושנים בכע"ז במטוס). ודוק ב"ל המרדכי "שאינו יכול לעשות בה כל צרכיו וכו' בלא צער" ובל' הרמ"א "שא"פ לו לעשות אחד מהם בסוכה". אבל בשו"ע אדה"ז הל' "שאינו יכול וכו' בנחת בלא שום צער". (וגם הרמ"א נקט תרומיהו "שמצטער בשינה או שא"פ וכו'"). ט"ז שם סק"ט. וראה הנסמך בקובץ הע"ב חנה"ס תשע"ה.

ודוחק ליישב נהגות המקילים ע"פ דעת שו"ת חכם צבי (או"ח סצ"ד) ודעמ"ל החולקים על פס"ד זה, וס"ל שאצ"ל ראוי לשינה, שהרי הדבר נפתח בהגרי הראשונים כמלאכים (ולדקמן גם נהש"ס סוכה יא, א. שו"ת בית הלוי ח"ג ס"ג סק"ב. אבנ"ז או"ח סת"מ ט"פ. ולהעיר מתור"ד סוכה יא, א), וה"ז עכ"פ ספק ביטול מ"ע דאורייתא, וחשש ברכה לבטלה. ועוד ועיקר, דאנן בטר אדה"ז גיררין. אמנם, דעת הפמ"ג שם שבמקום שא"פ בע"א מותר. וכ"ה באגודה שם. וראה גם שו"ת שמן רוקח תליתיאי סכ"ד (והועתק גם בהגהות מער"ק לשו"ע סתר"מ ס"ב. אבל בבכור"י שם שזה דוחק). [וכ"ה גם כשנפו השינה בסוכה איזה שתה"ל מצערתו (כבמנהג חב"ד)]. אלא, שד"ז אינו מתאימם תמיד במציאות. ועיקר, שפשוט בכוננת הפמ"ג דמיירי רק במקומות הקרים שבאמת ל"ש לעשות בא"א, וגם בזה צ"ל ראוי לשינה לולא הצניעה, משא"כ בנדון שיכול לעשות סוכה אחרת במק"א או לאכול בסוכה אחרת. וק"ל וילה"ע מזה בנוגע לסוכות שנעשו במצבי סכ"כ, בזמן גזירות השמד היל"ת. וכן בנוגע לסוכות המתקפלות להולכי דרכים (נוסף להשק"ט בגדר פטור הולכי דרכים בכלל) באופן דל"ש כלל לעשות בא"א. וילע"ע.

ויש שכתבו להתייר באופן שאחרים לא איכפת להו לישן – ראה שו"ת זור"א ח"א סצ"א, וה"ד בשע"ת סתר"מ סק"ז. בית שערים או"ח סש"ל"ו. או"צ או"ח סצ"ח. ומש"כ שו"ת א"ח ס"א. וראה שו"ת תשנ"ג ח"ב ס"ב שו"י סק"ה. אבל בשו"ת הרמ"א סכ"ט משמע שלא כדבריהם, ושגם אם רק עסק אינה כשרה לישון אינה כשרה לאכילה. והעתיקו דבריו בנוגע להפכו – כשהוא אינו מתיירא – המג"א סתר"מ סק"ז ואדה"ז שם ס"ו, בכפנים. וכ"כ להלכה בפמ"ג סתר"מ במ"ז סק"ה ובנה"ש סק"ב, והב"ב בשע"צ שם. וכן משמע קצת מ"ד המג"א סתר"מ שם, דלא מהני שראוי לשינה למי שאינו נשוי (דבהכי עסיק גם בשו"ת זור"א שם). וכ"כ בפשטות ד' המרדכי סוכה פ"ב סת"מ, הגמ"ז סוכה פ"ב רמ"א סתר"מ ס"ב, דקאי בהמשך כללות דין מצטער שתלוי בכא"א בעצמו, עיי"ש בלשונם. והוכחת השע"ה צ"ע מנבואה דרב אחא בר אדא (סוכה כו, א) [וכבר קדמו בשו"ת זור"א שם] – יל"ד בקל, ראה רא"ש סוכה פ"ב ס"ב.

שו"ר עד"ז בשו"ת דברי שלום מזרחי או"ח ח"ה ס"ג. וראה במילואים שם ע' תע ואילך.
אלא, שבכ"מ כתבו להתייר ביש לו סוכה אחרת לשינה (מק"ח שם ס"ד. בכור"י סק"ג. וכ"כ בשו"ת חצ"צ שם. אלא, שמדבריו מוכח שהבין דעת החולקים עליו לפסול ככה"ג. וכ"ז השואל בשו"ת מים רבים ס"ג). אמנם, לא דוקא שד"ז שייך בכל האופנים במציאות (ונוסף לזה, ד"ז שנוי במחלוקת – ראה שו"ת מים רבים ס"ד). זור"א שם בס"ד.)
והארכנו מזה בדבר לש"ש (תש"פ). ונת' משמעות דורשין ב' הראשונים ובשו"ע אדה"ז, שאי"ז מצד החפצא הדוסכה

שאינה בגדר סוכה ככה"ג (וכ"מ במלחמות סוכה ג, ב. ולהעיר גם מביהג"ר סתר"מ ס"ד), אלא מצד דין ישיבת סוכה (ועיקר ד"ז נ' בהמשך לדיני מצעור, ולא בדיני עשיית הסוכה), שבהכ"ג א"ז בכלל עושה סוכתו קבע (ראה עד"ז בשו"ת שמן רוקח שם. ובאופן דומה בשו"ת אבנ"ז שם (אלא שר"ל שבמקום צינה א"צ שתה"ל ראוי לשינה מה"ט. ויל"ד). וראה גם ערוה"ש שם). והיינו, שבמצות ישיבה בסוכה ב' פריטים: השיבה בפועל, ועשיית סוכתו קבע (וברמב"ם סוכה פ"ו ה"ה וה"ו חילקם לתרתי בני. וכ"ה בשו"ע אדה"ז סתר"מ ס"א וס"ד (ואכ"מ כעת)).
ואת"ל הכי, ז"ל שגם שלא נעשה באופן ה"ל יכול לברך. [והוא **כעין** ש' הגאונים (ראה שבה"ל סמ"ו). שיע"ת סת"ט. ועוד] בנוגע לסוכת ביה"כ. ושו"ר עד"ז בהגדרת המהדיר למחז"ל מהד"ר גולדשמיט סוכה סל"ה הי"ו. וכן מצאתי לכתמה חוברי חיבור שדרכו עד"ז ויובן עפ"י החידוש שח"ל לעשות סוכה בעצמו (ראה בהערות הקודמות) והיינו מצד חובת עשיית סוכתו קבע. וזהו גם גדר החידוש שלא לתלות חוק לסוכה, לאשוויי לסוכות נדר בית דירה. וראה גם בקובץ מורי' תשרי תשע"ז ע' רי ואילך. ובמק"א כתבנו כע"ז בההיתר לפנות בעת הגשמים, שזה גופא מגדרי מצות הישיבה. ולאידך, מנהג להחמיר לאכול בסוכה גם בעת הגשמים (משא"כ בעיול בסוכה) כיון שלא נפקע דבר דירה וישיבה. ואכ"מ. ולהעיר, שיתירה מזו מציעו דעת ר"ו (תולדות אדם וחו"כ ח"ב) שמברך בעת הגשמים כנשים המברכות על מעשהו"מ"ג].

ומה"ט ד"ז תליא ד"ז במקום עשיית סוכה מתחילה, משא"כ בגולדשמיט סוכה פ"ב. ומובן ג"כ מש"כ בשו"ת הרמ"א שם, והב"ב במג"א ובשו"ע אדה"ז, ש"מ"מ א"צ שתהא ראוי לכלי תשמישו. וא"ש גם שבא"פ בע"א לית לן בה. ומ"מ, אכתי יש מקום לקיים ולכלכל הש"י דל"מ אפי' כשעשה ב' סוכות. ולפע"ד כמה הלכתא גברותא איכא למשמע מינה. ואכ"מ עוד].

37 ובדיעבד – יש לנועו ע"ה הסכך קצת. אבל אם כבר נכנס החג יש לסמוך על המקילים (ראה מג"א סתר"מ סק"ד. ברכ"י סק"ב. ערוה"ש ס"ה. וכ"מ קצת בחי' הצ"צ (שבסו"ס פס"ד ח"ג כו, ג. במהדו"ח – בחי' עה"ש ח"ב) סוכה רפ"א, עיי"ש).

ועוד להעיר, שלכמה אדות בב' דפנות סגי (כ"מ בט"ז שם. וכ"ה בחי' הצ"צ שם. וראה שד"ח סוכה

נהגו עכשיו לעשות מחיצות שלימות כי אין הכל בקיאות בדין המחיצות. ומנהגנו לעשות ארבע דפנות.³⁸

הפסק אויר בסכך: ריוח אויר בסכך של שלש טפחים בין באמצע בין מן הצד לפעמים פוסל את כל הסוכה.³⁹ ובכל אופן, אין לשבת תחתיו. אם יש הפסק אויר פחות משלש טפחים הסוכה כשירה, אבל אין יושבים תחתיו אם האויר הולך על פני כל הסוכה או שיש בו כדי לעמוד בו ראשו או רובו (אבל בלא זה מותר, שהרי אין סוכה שאין בה נקבים נקבים).

מי שהיה ראשו ורובו (או אפילו כולו) בסוכה, ושולחנו בתוך ביתו או חוץ לסוכה ואכל הרי זה אסור וכאילו לא אכל בסוכה, עד שיהיה שולחנו בתוך הסוכה, גזירה שמא ימשך אחר שולחנו, ואפילו בסוכה גדולה. וכן הדין גם אם שולחנו נמצא תחת סכך פסול [כגון תחת הבליטה מהגג או תחת גגון שע"ג חלק מהסכך]. ואם מקצת שולחנו עומד בסוכה מותר (וי"א שצריך שיהא רוב שולחנו בסוכה). ואם אין לו שולחן לא בסוכה ולא בבית רק הפת בידו ואוכל מפתו שבידו, או שאינו לוקח מהמאכלים הערוכים על השולחן מבחוץ, יצא ידי חובתו.

אין נכון לעשות הדפנות [ואפילו מחיצה אחת] מיריעות, אפילו קשרן [כי

ס"ב סק"ב. וש"נ. ובפמ"ג במ"ז שם סק"ה ר"ל להכשיר במחיצה א' לחוד. אבל עיי"ש בחי' הצ"צ]. ובדפנות שזזות ברוח (ראה הלהן) יש להקל אף כשלא עשה מחיצות קנים או חבלים ("מחיצות לבד") לפני הסיכוכ, שבד"כ יש עכ"פ טפח אחד שאינו מתנדנד, וסגי בטפח דופן שנעשה לפני הסיכוכ (וא"צ דוקא טפח סמוך לסכך. ואכ"מ).

38) במענה לשאלה במקור הפתח שבמנהגנו (וכן בהחידוש שבמנהגנו): בהקדמה, שמנהג ישראל לא להקפיד במחיצה שלימה בדופן רביעי. וכ"ה בסה"מ תרח"ץ דלקמן.

והנה ברמ"א סתר"ל ס"ה שנהגו לעשות מחיצות שלימות (ובלקו"ש ח"ב ע' 417 וכן בספר המנהגים ע' 65 בנוגע למנהגנו לעשות ד' דפנות מצידן לה"ל – ראה הלהן).

והנה, ב"ל הרמ"א אפ"ל שהכונה שלא ע"י לבד וצוה"פ. וכ"כ במשנ"ב שם סק"ח. וגם, בד"מ הביא בשם הכלבו, לפי שאין הכל בקיאות בדין פרוץ כעומד. אבל בכלבו לפנינו סמ"א ליתא. וכן בהגהות ר"פ על הסמ"ק סצ"ג מוכח שהכונה שאין בקיאות בדין ב' בהלכתן ושלישית טפח.

והנה, במהר"ל הל' סוכות כ' ונהגים לעשות ד' מחיצות כתיקונן ואף אם ד' ב' וטפח. אלא שמיד בהמשך לזה כ' שמוותר לעשות מחיצות ע"י לבד. וממילא לא מסתבר שהמנהג בא להחמיר שלא לסמוך על לבד. וצ"ל, שאין לעשות פרוץ מרובה ע"י צוה"פ, כ"א מחיצה שלימה ע"י לבד. וכן יל"פ גם בד' הכלבו. וא"ש מש"כ הרמ"א בשמ"ו, ולפ"ז בעומד מרובה טי.

ומ"מ, בלא"ה כ' בהלכות הרי"צ גיאות, והובא במשנ"ב שם, שלמצה מן המובחר היו ג' דפנות סתומות מכל ורוחתי ולא היא פתוח רק מקום הפתח.

יתר על כן, במהר"ל הג"ל לעשות ד' מחיצות. (ועוד שם שנהגו שעושים עיגול כעין שאר פתחים, וכדלקמן). וכ"ה בדרשות מהר"ש (רבו) סרס"ז. והרצאת דבריהם שג"ז רק מחמת שאין בקיאות במחיצות. (אבל ברמ"א אין הכרח לזה. אלא, שלאחמ"כ ב' הרמ"א ענין נוסף ממהר"ל שג' מחיצות שלמות עדיפי מ' שאינן שלימות. אבל ל"ב שיש להדר לעשות ד' מחיצות (כבמהר"ל). ובד"מ סק"ג מוכח כן, שכת"ש שמהר"ל הג"ל היינו מש"כ הכלבו הג"ל. ונמצא שטריוויהו מירי מג' מחיצות שלימות. וזאת ועוד, שד' הד"מ קאי אמש"כ ב'י שבג' מחיצות א"צ צוה"פ. ונמצא דמירי רק מג' מחיצות. וראה גם בד"מ הארוך סק"ג. אבל להעיר, שבכלבו בהמשך לזה הביא שנהגו העולם ולעשות ד' מחיצות מסדינים. אבל י"ל שגם ל' הרמ"א שם מורה כן, שבאמת עדיף לעשות ד' מחיצות, ורק כשאין לו כדי צרכו עדיף ג' שלימות, עיי"ש).

ותיריה מזו, מצינו עדיף הכי משום כעין תדורו – ראה בתוס' ר"ה כה, ב' סד"ה ומנא. (וראה יראים ס' תכא. חינוך מצוה שכה (וראה מנ"ח שם). ראבי"ה סוכה תרו. מ"א שם ס"ב וס"ג. טו"ז סק"ד. וראה שו"ת אפרקסתא דעניא ח"ב סצ"ח).

וכ"ה בש"לה מס' סוכה נר מצוה, שהביא ד"ז משום סוכה נאה ומצוה מן המובחר ויקיים כעין תדורו. וראה גם שו"ע אדה"ז סתר"ל ט"י שנהגו לעשות ד' מחיצות. ומקורו מד' המג"א סתר"מ סק"א. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתר"ל ס"ב – בנוגע למי שנעשה דופן רביעי למצוה מן המובחר בעלמא. וראה פמ"ג סוס"ל תרמג במ"ז סק"ד. ולפ"ז, טעמא דמילתא – משום נוי בעלמא (וה"ט שנוהגים להוסיף צוה"פ, וכן מש"כ במהר"ל שיהא בעיגול) אבל ה"ז הידור בדין תשבו כעין תדורו, כעין ביתו. ובשיחת שמח"ת תשמ"ב הובא ד"ז בתור דונגא להידור שהיא הוספה בכללות קיום המצוה.

וכבר העירו מפ"י הרשב"ם ב"ב ע"ה, א ד"ה סוכה. (ולהעיר מחק נתן זבחים לו, ב' לפי אופן א') שלב"ש צ"ל ד' דפנות. והרי לעת"ל הלכה כב"ש. ויומקת רשב"ם הג"ל).

וראה של"ה תולדות אדם בית הגדול (לז, ב). ועוד. וראה גם לקו"ד ח"ד ע' 1536. ובשיחת י"ג תשרי תש"נ: כבר נהגו ישראל לעשות סוכה שלימה מ' דפנות. וראה שיחת ליל ד' דחגה"ס תש"נ. שיחת שמחת ביה"ש תשי"ז. שמחת ביה"ש תשי"ד. ש"מ אלול תשל"ד. סה"ש תשי"ד ע' 95. ראה סה"מ תרח"ץ ע' סו וע' עה ואילך בטעם שבדופן ה' סגי במעט, לפי שהוא כנגד אות אחרונה דשם הוי'. וע"ד הסוד – ראה לקוטי לוי"צ הערות לזהר פנחס ע' תכז. (ושם, שגימטריא דד"פ דופן ב"פ מנצפ"ך). וראה גם שו"ת אפרקסתא דעניא הג"ל. [וראה סה"ש תש"ח ע' 231 וע"ד ד' הדפנות של חסידישער סוכה].

ולהעיר שלפעמים ה"ל לעיכובא – ולדוגמא, לש"י המג"א רס"י תרל (וראה גם בהוספות פס"ד להצ"צ סתר"ל ס"ב) בסוכת שתי או ערב לחוד. ועוד כו"ב. [וראה זהו פלא, בשיחת מחרת יו"כ תשמ"ט, שפחות מ' דפנות הוא רק בדיעבד].

39) ראה פרטי דינים בשו"ע או"ח סתר"ל ב"ב ס"ב ובנו"כ.

לפעמים מתנדדות באמצע⁴⁰, ואפילו קשרן] בטוב⁴¹, כי לפעמים מתנתק מבלי שישים לב, וממילא דינן כמחיצה שאינה עומדת ברוח מצויה. והרוצה לעשות סוכה בסדינים, טוב שישים מחיצות של קנים במשך עשרה טפחים מהקרקע, עם ריוח פחות משלשה טפחים בין כל קנה וקנה⁴². ולכתחילה יזהר לתקן קנים בכל ד' הדפנות, או לעשות מחיצות של "לבוד" בשתי וערב.

סכך: "אין מסככין אלא בדבר שהוא צומח מן הארץ והוא תלוש מן הקרקע ואינו מקבל טומאה". יש המדקדקים להשתמש בענפי אילן דוקא (ובפרט ענפי דקל) [ונתנו טעם לדבר, שסוכה בגימטריא אילן], אך כמובן שע"פ הלכה אינו מוכרח⁴³, וכן גם בנוגע למחצלאות – הכשרים – שאין בהם שום חשש⁴⁴.

להיזהר שהסכך יהא עמיד ברוח מצויה⁴⁵ במשך כל ימי החג⁴⁶ (ונוגע במיוחד במחצלאות שאינן עומדות ברוח מצויה⁴⁷ ולכן יש להוסיף עליהם

40 בשיעור הנדנדוד לפסול – ידוע שיש שחידשו שהוא רק באופן שהמחיצה נפסלת שמתנדנדת ג"ט ויצא מדין לבוד. וראה פמ"ג שש"ב א"א סקכ"א (לענין לחי המתנדנד) עד"ז [וראה שו"ת מגדל צופים ח"א ס"ט שרצה לדחות]. וכע"ז כבר כתב בתוס"ש שש"ג סק"ט. וראה גם כה"ח (לענינו) סתר"ל סקע"ג. ולהעיר מל' הקרית ספר סוכה פ"ד.

אבל סתומות הראשונים והאחרונים שלא חילקו בדבר משמע (כ"כ כמה אחרונים לדייק. וראה גם שו"ת אבן ישראל ח"ט על משנ"ב סתר"ל סקמ"ח. הליכות שלמה מועדים פ"א ס"ז. ועיי"ש מש"כ לבאר באו"א. וצ"ע) דבכל גווני מיפסל, כיון שבמתנדנד אינו בגדר מחיצה (ראה שו"ת משכנות יעקב סי' קכג ד"ה וכן. ובספרו קהלת יעקב לסוכה כד, ב. שו"ת בנין עולם או"ח סי"ג. ומש"כ להוכיח מפי"מ להרמב"ם – כבר העירו שהיא הוספת המעתיק, ולא נמצא בל' ערבי במקורו). ומכיון שמדובר בספק ביטול מ"ע דאורייתא, אא"פ להקל. וראה בארוכה שו"ת יבי"א ח"ט סנ"ט.

אמנם, עכצ"ל דבנדנד פורתא באמצע לא איכפת לו, שכן בקשרן בטוב הוא רק חשש לכתחילה דזימנין דמינתקי, ולא פסול גמור, אף שלא ימלט שמתנדנדת קצת. וצ"ל שנדנד מועט ביותר במקומה לא איכפת לו, כל שאינו ניכר שהמחיצה הולכת ובה, או שברובו עומד סגי. וראה גם שו"ת אב"מ או"ח ח"ה ס"מ. ובכללות הענין, ודיוקי ל' הראשונים וכו' וליקוט דעת האחרונים – ראה בארוכה מקראי קודש הררי סוכות פ"ג סל"ו. וש"נ.

41 ולכאורה בקשרם ע"י אזיקונים מלמעלה ומלמטה אין לחוש כיון שאא"פ שיתנתקו. וראה בתוס"ש שש"ט סק"ו עד"ז.

42 וראיתי למי שפקפק דלא אמרין לבוד וגוד אסיק בהדי הדדי. וליתא, ומפורש הפכו בטושו"ע סתר"ל ס"ט: אפילו הגג גבוה הרבה (ושם מייירי בלבד בסכך ובדופן, וכש"כ בלבד דופן לחוד. ואכ"מ). ועוד, שהרי מרא דהאי שמעתתא דלא אמרין תרי הלכתא, הר"ן (סוכה ד, א – לענין גוד אסיק ודופן עקומה, ולפי"מ שביארו כמה אחרונים בדעתו – ראה שו"ת רע"א סי"ב. ועוד), כתב להדיא להכשיר בכה"ג – ראה ר"ן סוכה טז, בסוגיא דמחצלת. ועוד דלהר"ן גופי א"צ לנ"א כלל בבביות י"ט, כיון שזהו הכשר מחיצה מצ"ע – ראה שם. וראה שו"ת הרדב"ז מכת"ז סע"ו. ערול"ג סוכה ו, ב. בכורי סתר"ל"ב סק"ב. ועוד שכתב הר"ן (ב, א) דל"ש גו"א בסוכה כלל ורק בשבת. (אלא שיש לחלק בין הנידונים. וזוהו מובן גם בד' המשנ"ב סתר"ל סקל"א בשם הריטב"א (סוכה ד, ב), דל"א גו"א ולבוד כשאין מחיצות ניכרות, ולאידך שם סקמ"ד, דאמרין גו"א במחיצות שאין מגיעות לסכך ואפי' הרחיק הסכך פחות מ"ט. וכ"ה בריטב"א גופא, בסוגיא דמחצלת (ט, א). דאמרין לבוד למטה בדופן ואח"כ גו"א. וראה בכורי בתוספת בכורים סתר"ל"ב סק"ב. מקראי קודש ס"ז בהררי קודש הע"ז).

ואת"ל בדעת הר"ן ובפי' שיטתו דל"א ד"ע וגו"א ושהוא מצד תרי הלכתא, צ"ל שרק בד"ע ס"ל הכי, שבוה צריך גו"א (שבז"ז ל"ש לומר שהכותל נעקם. ועו"כ ליישב בכמה אנפי, ושהלבוד הוא למטה וגו"א למעלה, ושנבד"ד א"ז תרי הלכתא הזקוקים זל"ז). והעיקר לענינו, שגם רעק"א עצמו כתב הן בשו"ת ה"ל, ומפורש יותר בהגהות למג"א סתר"ל"ב סק"א, דלענין דינא לא קיילין הכי. (אבל להעיר שבמכתם ומאירי סוכה טז, ב משמע קצת דתרי לבוד בדופן וגו"א לא אמרין. ויל"ד).

43 ראה שו"ת באתרא דרב סי' ה"שכ.

44 ראה שם סי' א'רכו.

45 ויש שהרחיקו לכת (ראה שו"ת בצה"ח ח"ה סמ"ג. ועוד) לחשוש (עפ"ד המג"א סתר"ל סקט"ז בנוגע לדפנות, וכ"ה בשו"ע אדה"ז קו"א ששנ"ה סק"ג. וראה שו"ע אדה"ז שש"ט ס"ג ממג"א שם סק"ג) בדבר השכיח טובא, בסוכה העומדת בחצר ומוקפת בכתלי הבתים שמסביב, ולולא הבתים היו רוחות מפילות הסכך (ועד"ז בסוכות שבמרפסות של בנינים גבוהים, ומחמת קירות הבנין שמלמעלה נמנע הרוח), שצריך לשער חוזק הסכך כאילו עומד במקום פרוץ. ולפ"ז מהנכון לחזק הסכך הדק היטב שלא ינוע ברוח כלל. איברא שאי"ז מוכרח – ראה חזון אבי סוכה ע' פג. שו"ת פלגי מים ליפשיץ ח"ב סל"א. ובסגנון פשוט, שבדפנות שאני שאינה בגדר מחיצה, אבל בסכך ה"ט שאינה ראוי אפי' לדירת עראי, משא"כ כשעומדת ברוח מצו' במקומה. וה"ה שאין לחשוש אם הסכך נע ונד קצת (כבדפנות – ראה בהערה לעיל), ורק כשנופל לגמרי.

46 ואם אינה עמידה מצד עצמה במשך כל החג – יש לחשוש גם בשעת עמידתה משום סוכה שאינה ראוי' לשבעה (כמפורש בריטב"א סוכה כג, א. ואכ"מ).

47 ולהעיר בדבר השכיח, שכשהמחצלת עפה ברוח והחזרה ע"י הרוח, יתכן לפעמים חשש פסול, שהסוכה נעשית מאלי', וצריך לחזור ולהניחה לשם צל (ראה שו"ת שבה"ל ח"י סי' ק סק"א. ועוד). וכבר העירו עפ"ז בנוגע לעלים שנפלו ע"י הרוח אם פוסל סכך שמתחתיו כסכך פסול כיון

סכך או להניח עליהם קורות עץ). אין לחזק⁴⁸ את הסכך בדבר המקבל טומאה (כ'אזיקונים' מפלסטיק וכדומה⁴⁹). ניתן להשתמש בקורות עץ או לקשור בחוטים המיוחדים לשם כך, הכשרים לסיכוך). חשוב להדגיש שאין חשש במה שהסכך נוגע בברזל, ומספיק שעיקר עמידת הסכך אינו מחמת דבר המקבל טומאה. בדיעבד שהעמידו הסכך בדבר המקבל טומאה מותר לישוב שם אפילו לכתחילה.

מנהג רבותינו נשיאינו שהיו מרבים בסכך והדגישו הדבר גם באמירה בדיבור, שהיו אומרים שיוסיפו עוד סכך ועוד סכך מבלי לדאוג לכך שצריך שיהיו כוכבים נראים מתוכה. ובודאי מצאו עצה שיוכלו גם לראות הכוכבים, ובפשטות – עי"ז שלוקחים מקל ותוחבים אותו בעובי הסכך, וככל שירבה הסכך יעשה בו נקב קטן עכ"פ שדרכו יוכלו לראות הכוכבים.

במענה לשאלת רבים: בנוגע להמצאה לסדר סכך ממחצלאות של במבוק באופן שהגשמים אינם יורדים לתוכה, מצד אופן הנחת הקנים, וסמכו (בין השאר) על שיטות הראשונים להכשיר בכגון דא – ראה בהערה⁵⁰.

אין מנהגנו לעשות רצפה מיוחדת לסוכה, אלא אם סוכתו ממוקמת בגינה, שהרי טוב שלא לאכול כלל בגינה בשבת ובחג אם ישתמש שם עם מים מפני שבקושי יוכל ליהרר שלא יפול שם מעט מים [ויגרום לצמיחה].

אין מנהגנו בנוי סוכה. מדיני נוי סוכה (להמניחים) – אסור להסתפק מהם כל ימי החג, ואפילו אם נפלו מהסוכה, ואסורין גם בטלטול בשבת ויו"ט שהרי אינן ראויים לכלום כל ימי החג. יש ליהרר שלא להרחיק נויי הסוכה מן הסכך ארבעה טפחים⁵¹.

לוודא שהד' מינים כשרים בתכלית (והאתרוג אין עליו חשש מורכב) וגם מהודרים⁵², ולקנותן רק ממוחזקים ליר"ש. אין לסמוך על מכתבי המלצה שפג תוקפן או כשהממליץ אינו בר"סמכא, כפשוט. אין לקנות ד' מינים (וערבות בכללם) מקטן עבור יום הראשון ו[בשנה זו שחל בשבת, עבור] יום השני של חג.

שלא נעשה לשם צל. וראה בארוכה דברות מנחם פוקס סוכה ס"י"ב. ומשם תדרשנו. 48) שגם קשירה בגדר מעמיד, כפשוט, ראה מג"א סתרכ"ט סק"ט, שו"ע אדה"ז סתרכ"ט ס"ג. ודלא כמי שטעה בזה.

49) ובשעת הדחק, כשא"פ בע"א, או כשיש חשש שבלא"ה לא יהא הסכך עמיד – יש להקל מכר"כ טעמים. ולא גרע מבדיעבד. וראה גם בארוכה בס' ללקוט שושנים בחבוט ח"ג שרש"ג שאסף איש טהור כמה צדדי קולא בנדרו"י.

50) הנה לשון אדה"ז (בשו"ע סתרא"א ס"ה) "אם הי' הסכך מעובה כל כך עד שאין המטר יכול לירד לתוכה פסולה, לפי שאין נקראת סוכה אלא אם כן אינה מגינה אלא מן הצל בלבד אבל אם מגינה גם מן המטר אין נקראת סוכה אלא כמין בית היא זו", ומדבריו משמע שפסולה מדאורייתא. (וראה פת"ז סתרא"א ס"ג. סתרא"ה ס"א מש"כ לחלק בזה). ועוד ועיקר (גם את"ל ולחלק באופן שהמבנה רעוע ומה שאין הגשמים יורדים היא מסיבה חיצונית (כמ"ש חלק מהמתירים)), שלדעת אדה"ז (סתרכ"ט ס"א) "אין אדם יוצא ידי חובתו אלא בסוכה שאינה עשויה אלא לצל בלבד וכו' אבל אם היא וכו' עשויה גם למחסה ולמסתור מזרם וממטר כל שאינה עשויה לצל בלבד אין זו סוכה אלא בית". וראה גם שו"ע אדה"ז סתרכ"ט ס"י. וראה שו"ת אבנ"ז או"ח סתע"ד. פת"ז שם. (ודלא כמ"ש בקובץ תשובות או"ח ס"א). וראה בלקוטי שיחות (חל"ב ע' 142) בדעת אדה"ז "שזהו תנאי בכל סוכה, ועד שכוונת עשייתה צ"ל אך ורק לשם "צל בלבד", בלי תערובת של כוונה אחרת וכו' אפילו שתהי' גם "למחסה ולמסתור מזרם וממטר" וכו' אין זה אחד מתנאי הסוכה אלא זהו גדרה של סוכה".

51) באופן מדידת ד' טפחים – לרוב האחרונים מודדים מתחילת הנוי, שכל שתחילתו תוך ד' טפחים אף שמשתלשל למטה כשר. וראה הגהות איש מליח סוסי' תרכ"ז ושו"ת שערי יושר חנני' ח"ב ס"ע שהוכיחו כן מד' הראשונים. (אבל ילה"ע משיטת גדולי הרבנים שבמאירי סוכה י. ב. וכו"ה בשיטת ריב"ב. ויל"ד, דהיינו רק לשיטתם בפי' הגמ').

52) פרטי דינים נמצאים בשו"ע אדה"ז סימן תרמה"ט.

קטן היודע לנענע כדינו אביו חייב לקנות לו לולב כדי לחנכו במצות. ואף שרבים אין נוהגים כן – בזמנינו שד' מינים מצויים בשפע, כדאי לקנות ארבעת המינים כשרים כהלכתם לבנים היודעים לנענע, החייבים מדין חינוך. ולפחות שבכל בית יהיה סט של ד' מינים מיוחד לילדים⁵³. והדבר נוגע במיוחד ליום הראשון ו[בשנה זו שחל בשבת, נוגע] ליום השני של חג [כדלקמן]. מברכים על אתרוג מקאלאברי.

בנטיעת שתילי אתרוגי קלברה באה"ק ת"ו, אינו בדומה לאתרוגי קלברה עצמן, ורק שסר בזה הענין דהרכבה.

הלכתא למשיחא: לעתיד לבוא יצטרכו לפעמים לצאת לחוץ לארץ, ולדוגמא – להביא אתרוג מקלבריא. ובפרט שיצטרכו ריבוי אתרוגים בשביל ריבוי בני ישראל מכל הדורות. ובודאי לא יסתפקו באתרוג של הקהל, אלא לכאור"א יהי אתרוג משל⁵⁴.

מראה האתרוג צ"ל געה"ל (כמראה שעוה).

לוקחין לולב שאין עליו כפופין (הנק' כפתורים – קנעפלאך).

הערבות האמריקאיות כשרות למהדרין ללא כל פקפוק⁵⁵.

אין מוסיפין על שתי ערבות אבל מוסיפים על ג' הדסים, ולפחות עוד ג' הדסים, וכל המרבה הרי זה משובח.

אתרוג הכבוש – שנשרה מעת לעת במים או בשאר משקים – פסול. ויש מחמירים גם בשאר המינים. ולכן ראוי שלא להשהות אגודת הלולב במים ליותר מ24 שעות, באם לא נשאר כשיעור (4 טפחים בלולב, 3 טפחים בהדסים וערבות) מחוץ למים. והרבה מקילים לעטפם במטלית רטובה, אפילו כשהיא בגדר טופח על מנת להטפוח (ואכ"מ).

יום ועש"ק, י"ד תשרי, ערב חג הסוכות

להכין חלות עגולות (להנהוגים בחלות עגולות עד (וכולל) הושענא רבה).

אין מקיזים דם בערב יו"ט, גזירה משום הקזת דם בערב חג השבועות שיש בו סכנה⁵⁶.

כדאי לרשום את השם על נרתיק הלולב (על מדבקה וכיו"ב) שלא יוחלף עם מישהו אחר.

אין מדקדקים לשלם בעד ארבעת המינים קודם החג דוקא.

לפזר מעות לעניים ולהרבות בצדקה בערב סוכות⁵⁷. [וכן בכל ימי חוה"מ⁵⁸]. לספק צרכי החג בהרחבה לעניים.

כתב הרמב"ם (והובא בשו"ע ובשו"ע אדה"ז): "כשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו. . ושמחה כזו קלון היא להם. ."

53 שקטן שהגיע לעונת הפעוטות יכול להקנות מדרבנן ומהני לחינוך קטנים שהוא גם מדרבנן.

54 ר"ד ש"פ נח תשמ"ט.

55 וראה שו"ת באתרא דרב סי' א'ר"ד.

56 ושקו"ט בכ"מ בנוגע לתרומת דם ובדיקת דם שבזמנינו. ואכ"מ.

57 ובכמה שיחות קודש נזכר עד"ז, ושמובא גם בדא"ח (סידור עם דא"ח רנז, א. ועוד), אף שלא ראינו כן אצל רבותינו נשיאינו.

הלכתא למשיחא: הנהגת נתינת צדקה בערב סוכות תהי' גם לעתיד – שיחת שחוהמ"ס תשכ"ד.

58 ראה שיחת י"ג תשרי תשל"ז (ע"ד הצחות. וראה ר"ד בעת הסעודות ליל א' דחגה"ס

תשל"א). וכן בכל הימים בין יוהכ"פ לסוכות – שיחת י"ג תשרי תשמ"ה.

כל שמונת [תשעת] ימי החג חייב אדם להיות שמח וטוב לבב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים אליו ושמחה זו היא מצות עשה מן התורה. כיצד משמחים? הנשים קונה להן⁵⁹ בגדים ותכשיטים⁶⁰ כפי ממונו. [ואנשים וקטנים – כדלקמן].

הלכתא למשיחא: מצות ערבה הלכה למשה מסיני. שלוחי בית דין יורדים למוצא (מקום למטה מירושלים) וקוטפים ענפי ערבה בנות 11 אמה. בזמן הבית, כשיום ראשון חל בשבת, כבקביעות שנה זו, אין מצות ערבה דוחה שבת. ולכן אין קוטפים ערבות בערב יום טוב, אלא ביום שני של סוכות. אבל יתכן שלעתיד לבוא כשיתבטלו כל עניני גזירות יקיימו מצות ערבה גם בשבת.

להסתפר לכבוד החג שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול. לטהר עצמו במקוה ערב הרגל.

עירוב חצרות

לפרטי הלכותיה – ראה בשו"ע אדה"ז סשס"ו ואילך.

סדר עירוב חצירות: יש לסדר היום עירוב חצירות, עבור הטלטול מבית לחצר בשבת שבתוך החג, באם הסוכה ממקומת בתוך חצר המשותפת ליותר מבית אחד [וכן כשבדרך מהבית לסוכה נדרש לטלטל בתוך בנין מגורים המשותף לכמה בתים] (כמובן, רק באם לא נעשה העירוב, כנהוג, בערב פסח לכל שבתות השנה). [הסוכה עצמה בחג אינה חשובה דירה לאסור].⁶¹

כפשוט, שצריך להיזהר שהמקום מוקף מחיצות כהלכה. כמו כן, באם יש גוי, או מחלל שבת בפרהסיא, או מי שאינו מודה בעירוב ח"ו, הגר בחצר, יש לסדר שכירות רשות ממנו.

וצריך לברך עליו ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו, וצננו על מצות עירוב.

ואומר: בדין יהי שרא לנא לאפוקי ולעיולי ולטלטולי מבית לבית ומחצר לחצר ומבית לחצר ומחצר לבית ומרשות לרשות בין בשבת זו ובין בשאר שבתות השנה לנו ולכל הדרים בשכונת הזאת.

ואם אינו מבין בלשון ארמי, יאמר בלשון שמבין. התרגום ללשון הקודש: "בעירוב זה יהיה מותר לנו להוציא ולהכניס ולטלטל וכו'..."

ואימתי מברך? בשעה שמזכה לבני החצר, מפני שכל המצות מברך

59) דיוק הלשון "קונה להן" ולא שהן לובשות בגדים חדשים – אף שפשוט שהשמחה היא מהלבישה (ולא מהקניו) – ו"ל, דאשה בעלה משמחה (ראה כס"מ ולח"מ ריש הל' חגיגה. אבל ראה ר"ק ולח"מ מעה"ק פ"ד הי"ד. וראה שיחת ש"פ נח תשמ"ה. לקו"ש חי"ז ע' 237. חי"ט ע' 368 הע' 51. חל"ג ע' 66 הע' 37. שיחת ו' תשרי תשכ"ח. וכבר העירו מרמב"ם ע"ז פ"ב ה"ג. פיה"מ קדושין פ"א מ"ו. ולג' הרמב"ם (בסהמ"צ דלקמן) בפסחים קט, א: חייב אדם לשמח בניו ובנותיו – משמע שבאשתו היא עצמה חייבת ולהעיר מפסקי רבינו אשתרוק ודבלש לפרק ערבי פסחים (נדפס מכת"י בקובץ ישורון גל' מ – ניסן תשע"ט): וחייב ג"כ לשמח הבנים **בשמחתו**. וראה שיחת ב' דחגה"ס תשי"ב. ש"פ וקהל תשמ"א. נשא תשמ"ג. ולהעיר מסה"ש תש"נ ח"ב ע' 403 הע' 138. וראיתי למי שר"ל, שלכ"ע תרתי חיובי איכא, חובת הבעל לשמח אשתו מדין ושמחת אתה וביתך (ראה סוכה כו, א), ונוסף לזה חובתה בשמחת עצמה מדין ושמחת בחגך. ואכ"מ).

ומש"כ בכ"מ (סהמ"צ הרמב"ם מ"ע נד. חינוך מ' תפח. ועוד) ללבוש בגדים חדשים – התם קאי על חובת הבעל בשמחת עצמו (ולהעיר בסהמ"צ וחינוך כ' בנוגע לנשים "חילוק מיני מתיקה"), וכבגמ' פסחים ע"א, א שמשמחו בכסות נקי'. וכ"ה בשו"ע אדה"ז סתק"ט ס"ז, שבגדי יו"ט הוא מדין שמחה.

אבל באר"ח ה' חוה"מ סל"ד: נשים שמחות בבגדי צבעונין. וי"ל.

60) בירושלמי פסחים פ"י ה"א: נשים בראוי להן כגון מסנין וצוצלין. וראה קה"ע ופנ"מ שם, דמסנין היינו מנעלים. ובפי' הפנ"מ מצייין לכתובות סד, ב (במשנה): מנעלים ממועד למועד. ופירש"י: מנעלים חדשים לכל שלשת רגלים. ושם (בגמ' סה, ב: ניתבינהו ניהלה במועד כי היכי דניהוי לה שמחה בגוייהו. וראה מהר"ם שיף שם. ובאגודה פסחים פ"י שלכה"פ יקנה מנעלים. וכ"ה במהר"ל הל' יו"ט, הובא בא"ר ס' תקטט. וראה חכ"מ שם. ולהעיר משיחת ר"ח שבט תשמ"א (מסדר הקלטה): "משמחה מיט נעלים און שמלות ובגדים יפים איז דאס א מ"ע מה"ת".

[ולכא' מקום לומר, שאינו חייב לקנות בגדים חדשים בכל רגל ממש, כ"א שיהיו בגדים מיוחדים ליו"ט, ויפין יותר משל חול ושל שבת, ולכל היותר – שיהא חידושן ניכר, וכבגדים מנוהצים לבני א"י. וקמ"ל שנם כשאין ידו משגת לבגדים מיוחדים ליו"ט, יוצא יד"ח במנעלים חדשים, אף שבלא"ח צריך לקנותם כמ"פ בשנה, כיון שמתקלקלות במקום הרים, כבגמ' כתובות שם. ואכ"מ].

61) וראה להלן בליל א' דחג הסוכות ע"ד הוראת כ"ק הרה"ק רלו"צ נ"ע שניאורסאהן.

בית דין צדק דק"ק קראון הייטס | כא

עליהם עובר לעשייתן. ואם כבר זיכה לבני החצר, אעפ"כ היא עובר לעשייתן ועדיין יכול לברך עליהם.⁶²

אופן הזיכוי: אחד מבני החצר נותן פת [והרבה נוהגים במצה שנשמרת] משלו [בשיעור כגורגרות (=כשליש ביצה) לכל אחד מבני החצר⁶³, ואם הם יותר מ"ח בעלי בתים, שיעורו מזון ב' סעודות, שהם י"ח גורגרות, שהם כששה ביצים פת] שבביל כל בני החצר אפילו שלא בפניהם, ובלבד שיזכנו להם ע"י אחר [לכתחילה – על ידי גדול דוקא ולא על ידי בנו ובתו אפילו גדולים אם הם סמוכים על שולחנן] דהיינו שהאחר נוטלו בידו ומגביה טפח שבביל שיזכו בו כולם בהגבהה זו כאלו הגביהוהו בעצמן (ששלוחו של אדם כמותו, ואף שהם לא עשאוהו שליח, מכל מקום זכין לאדם שלא בפניו). וכשהוא מזכה צריך לזכות לכל בני החצר ולכל מי שיתוסף עליהם.

אסור לאכול פת או מזונות משעה עשירית (3:40 אחה"צ לערך) כדי שיוכל לאכול כזית פת בסוכה לתיאבון. גם משאר מינים לא יאכל אלא מעט ולא ימלא כריסו מהם.

מהדרין⁶⁴ לאגוד הלולב בסוכה ובערב יום טוב (=היום). המהדרים – מאגדים בעצמם.

מכינים חמש טבעות מעלי לולב לפני שמתחילים לאגוד את הלולב.

להסיר מכשול: כשמסדרים הלולב צריכים לוודא שהשדרה של הלולב תהיה גבוהה מהדסים וערבות לפחות טפח (בין 8 ל-9 ס"מ / 3-3.5 אינצ'). הרבה נכשלים בזה, ולכן צריך להיזהר לחתוך **מלמטה** את ההדסים והערבות (לא יותר מדאי, כדי שישאר שיעור ג' טפחים), בכדי ששדרת הלולב עצמה תבלוט טפח מעליהם⁶⁵ (השדרה מסתיימת במקום שאין עוד

62 מפני שכל שלא נכנס שבת עדיין לא קנה עירוב שקניית עירוב היא בין השמשות. ובפשטות, היינו בדיעבד (וד"ז תליא בפלוגתא בפ"ד המג"א ואדה"ו אם לכתחילה אפשר לסמוך לברך אחר הזיכוי מטעם הנ"ל).

והנה, בסידור, בסדר עירוב תבשילין, הזיכוי הוא קודם הברכה. וכבר העיר מזה בקצוה"ש סי' קה בבדה"ש סק"ז. אבל כבר כתבו כמה אחרונים (בדעת השו"ע) שיש לחלק בפשיטות – ראה ערך ש"י ששצ"ה. פני אפרים בומבאך סתק"ז סי"ב. שו"ת דברי מלכאל ח"ג ס"ו. קובץ בית ועד לחכמים שנה ד' חו' ה' ע"ד. חמדת אברהם ח"ב ס"ב. והאריכו בזה בכל"מ. והרבו להקשות עמש"כ במשנ"ב שס"ו בבה"ל סט"ו ד"ה בשעה. וראה קובץ הע"ב י"א ניסן תשע"ג. ואכ"מ. [וזהו נוסף לכך, וג"ז עיקר, שבהנהגת האריז"ל מצינו להדיא לברך קודם הזיכוי. ומש"כ במג"א סס"ו סק"כ דקאי בע"ת – הנה, בכתהאריז"ל שלפנינו מוכח דקאי בע"ח, ממש"כ בכל ע"ש. ויתירה מזו, מפורש בשעה"כ מנחת ע"ש דמייירי בע"ח. ומפורש יותר במ"ח מס' יום השישי פ"ו מ"ג. וראה יד אהרן ששצ"ה. ברכ"י ששצ"ד. שעת"ש ששצ"ד. ערוה"ש ששס"ו סכ"ה. נימוקי אור"ח סק"א. כה"ח ששס"ו ס"ק קלד. כה"ח סתק"ז סקע"ז (וצ"ע שהרי הו"ע כתב בדעת האריז"ל דקאי בע"ח). ואיך שלא יהי', הרי בע"ת בריירא לן בסידור דעת אדה"ו לזכות תחילה]. והנה, לא נלעם ממני שכמה ראשונים (ראה אבודרהם הל' ברכות סדר ע"ח. אור"ח הל' עירובין. ועוד) כתבו להדיא לברך אחר הזיכוי, וכ"ז כמה אחרונים (וראה שו"ת מגידות סי' קנד ובפי' מגד יהודה שם. חלק ל' סי' קכד. וראה נחלת צבי ששס"ו סק"א. בני ציון ליכטמאן סק"ב). אבל אגן בדעת אדה"ו קיימין השתא. ואין סיבה לנטות ממש"כ בש"ע ללא דא' ברורה. ובסידור ש"ל לאחרונה עם הוראות והדרכות כתבו לברך אחר הזיכוי. וטעמם נפלא ממני. אמנם, בקצוה"ש שם כתב ללמוד מסתימת רבינו בסידורו בנוגע לע"ח שדינו כע"ת. וצ"ע.

63 כלומר לכל בית – כ"מ בשו"ע אדה"ז שם. וכ"ה בפ"י רבינו יהונתן עירובין פ, ב. רשב"א וריתב"א שם. מאירי שם. שלה"ג שם. ולהעיר שברמב"ם (עירובין פ"א ה"ט. ה"ט. ה"ז) משמע לחלק בין שיתופי מבואות לעירובי חצירות, שבעירובי חצירות הוא לכלל בית. וראה תו"ט עירובין פ"א מ"ח. מלאכת שלמה שם. ולהעיר מכה"ח ששס"ח סק"ד.

64 ונת' בד"ה נשא את ראש תשמ"א שזהו ענין 'לעשות סוכה', התחלת עשיית הסוכה לדירה, כיון שהוא דבר שרגילים לעשותו בבית. ועיי"ש שכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע סיפר [סה"ש תש"ד ע' 13] שאביו כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע חינק אותו כשהי' בגיל טף שיעמוד על ידו ויאחוז הלולב ומיניו וכו'. 65 ופשטות ד' הפוסקים שזהו לעיכובא, גם כש(אפ"י חלק מ) ההדסים והערבות ארוכים משיעור ג"ט. וכפס"ד השו"ע ואדה"ז סת"נ ס"ב. וראה כה"ח סת"נ סק"ט. החיים והברכה ס"ק קמא (אלא שלדעתו עיקר ד"ז לחומרא לחוש לדעת הר"ן. אבל אגן לא קייל"ן הכי).

וגם כשאין תחתית הדסים והערבות שוים עם הלולב ולכן אין שדרת הלולב עולה טפח אף שמצ"ע ארוכה מהם בטפח (כ"ה ע"פ הטעם שבגמ' כדי לנענע. וכ"מ ברבינו מנוח לולב פ"ז ה"ה. וכ"כ בגור ארי' (גרמון) שם).

ולאידך גיסא, יל"ע אם מועיל מה שמוריד ההדסים והערבות למטה מתחתית הלולב שהרי י"ב כדי לנענע. אבל להטעם שהלולב צ"ל מצ"ע גבוה יותר (ראה פירש"י סוכה לב, ב ד"ה עד שיהא ובמפרשים שם. רבינו מנוח שם), לכא' אי"מ. וכ"מ קצת ברבינו מנוח שם (במכ"ש מזה שא"מ

עלים היוצאים ממנה, אלא היא הופכת להיות העלה האמצעי). כמו כן, אין לעשות קשר בטפח העליון של שדרת הלולב⁶⁶.

אופן האיגוד: ג' הדסים – אחד בימין שדרת הלולב, וא' בשמאלו, וא' באמצע השדרה נוטה קצת לימין. ההדסים הנוספים מתחלקים גם כנ"ל. שני בדי ערבות – א' לימין וא' לשמאל. [והערבות קרובות יותר ללולב מההדסים]. על הלולב עצמו עושים שתי כריכות. משתדלים ששתי הכריכות תהיינה מכוסות בההדסים וערבות. גם כריכה העליונה, מקצתה על כל פנים. מדייקים שקצותיהם התחתונים של הלולב ההדסים והערבות יהיו מונחים בשוה זה ליד זה ושהלולב לא יבלוט מלמטה. נוסף על שתי כריכות הנ"ל [ולאחרי כריכות הנ"ל] – אוגד הלולב ההדסים והערבות ביחד על ידי שלש כריכות. שלש כריכות אלו הן במשך טפח אחד. – נמצא סך-הכל חמש כריכות⁶⁷. נוהגים להגביה ההדס בתוך האיגוד למעלה מן הערבה מעט. ומשתדלים שהערבות לא יראו כל כך.

לא להשרות הלולב במים במשך כל המעת לעת דשבת קודש, אלא אם רק החלק התחתון שרוי במים ויש שיעור מלא שאינו כבוש במים. לזכור להצניע ארבעת המינים במקום משומר לפני כניסת שבת. הלולב ההדסים והערבות אסורים בטלטול בשבת מדין מוקצה, אבל האתרוג אינו מוקצה לפי שמוותר להריח בו⁶⁸.

לסדר את כיסוי הניילון לסוכה בצורה שיהא מותר לכסות את הסוכה ביום טוב, לעת ירידת גשמים. מותר לפרוס את הניילון על גבי הסכך בשבת ויום טוב, אם הוא באופן שלא יהא חלל טפח בין הניילון לסכך. אבל אם יש חלל טפח בין הניילון לסכך, או באם הניילון נפרס מתחת לסכך אפילו אין חלל טפח ביניהם, אסור. ורק אם היה הניילון פרוס כבר טפח (לא כולל החלק המגולל) מבעוד יום, מותר לו להמשיך לפרוס הניילון בחג.

הלכתא למשיחא: כתב הרמב"ם⁶⁹: כל ישראל מזהרים להיות טהורים כל רגל מפני שהם נכונים להכנס למקדש לאכול קדשים.

טומאת עמי הארץ ברגל כטהרה היא חשובה, שכל ישראל חברים הם ברגלים וכליהם כולם ואוכליהם ומשקיהן טהורים ברגל, מפני שהכל מטהרים עצמם ועולים לרגל, לפיכך הן נאמנים כל ימות הרגל⁷⁰.

מצא סכין בירושלים ביום טוב שוחט בה מיד שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורין⁷¹.

גם כשלקחם שלא באגודה. וראה יצחק ירנן על מאה שערים לרי"צ גיאות (ע' קלב) להחמיר גם בנטלם זאח"ז).

66 ראה שו"ע אדה"ז סתרנ"א סי"א (ולשונו צ"ב קצת. ואכ"מ). א"ר שם סק"ו. פמ"ג במ"ז סק"א. 67 נת' בשה"ש תרצ"ט ע' 298. לקו"ש ח"ד ע' 1368.

68 ואף שטוב להימנע מלהריח באתרוג של מצוה כל החג כדי להנצל מספק ברכה (סדר ברכת הנהנין פי"א ה"ח) – הרי לדעת המג"א (סתרנ"ח סקכ"א. רס"י תרנג. וכ"ה בחי' הצ"צ קצח, ד) שלא בשעת נטילה מותר להריח בו (אבל ל"מ כן מסתימת הל' בסדר ברה"נ שם. וכדעת החולקים. ואכ"מ). וכש"כ בשבת שבתוך החג (מג"א שם. וכ"כ בא"ר שם סק"א, אף שלדעתו אינו מברך גם שלא בשעת מצותו. אבל בפמ"ג סתרנ"ג במ"ז סק"א שלדעת הט"ז גם בשבת אין להריח בו). ועוד ועיקר, שיכול לברך על פרי אחר ואח"כ להריח בו – ראה מג"א סתרנ"ח סק"א וט"ז שם סק"ד. ומש"כ בשש"כ פכ"ב הע' סב (וראה באו"א באלף המגן סוסי' תרנא בהגה בשוה"ג) – הנה לדעת אדה"ז (סע"ח ס"ד) ל"ש מוקצה ממוח"כ בכשמל"ה.

69 הובא ונתבאר בלקו"ש חל"ב פ' שמיני באורך.

70 רמב"ם מטמאי מו"מ פי"א ה"ט – ממשנה וגמ' חגיגה כו, א. ונת' בלקו"ש חל"ז ע' 20 ואילך.

71 רמב"ם אבוה"ט פי"ג ה"ה – ממשנה שקלים פ"ח מ"ב. פסחים יט, ב. וקמ"ל, דאף שגזרו חכמים על כל הכלים הנמצאים שיהיו בחזקת טומאה (שם ה"ד), ביר"ט חזקת טהורין. ואף שבירושלים בלא"ה כל הכלים הנמצאים טהורין שלא נזרו טומאה (שם). מטמאי מו"מ פי"א ה"ב, וכנראה הטעם כיון שזוהרו הטמאים בירושלים מחמת שכל העם אוכלים קדשים (ראה מאירי ופי' הר"ש סירילאו שקלים שם מ"א (לענין רוקים הנמצאים בירושלים). ובמאירי שם מ"ב

בית דין צדק דק"ק קראון הייטס | כג

הלכתא למשיחא: סוכה בעזרה עבור אכילת לחמי תודה וכיו"ב, וכן בכלל בנוגע שאר עניניהם (משא"כ אכילת קדשי קדשים וחולין) - ראה בהערה⁷².

הלכתא למשיחא: בכל יום מימי החג, עם שחר יוצאים הכהנים והעם לשאוב מים ממעיין השילוח בצלוחית של זהב המכילה שלשה לוגים (כחצי ליטר). לאחר השאיבה, מגיעים לשער המים בבית המקדש, תוקעים ומריעים ותוקעים. ומנסך המים על גבי המזבח. בקביעות שנה זו, ממלא היום חבית של זהב שאינה מקודשת מן השילוח ומניחה בלשכה עבור ניסוך המים של שבת.

אין קוראים שנים מקרא ואחד תרגום בערב שבת, כפשוטו⁷³.

מנחה: הודו, פתח אליהו, וכו'.

במקום צורך גדול, מותר להפעיל מכשיר בייביסיטר מערב יום טוב בחדר התינוק, שיוכלו לשמוע בשעה שיושבים בסוכה אם התינוק בוכה. ויש לזהר בשבת וחג לא לדבר כששוהים בחדר התינוק או לכסות את הרמקול⁷⁴.

צדקה: צדקה עבור שני ימי החג.

מצוה על כל אדם שיממשם בבגדיו ערב שבת סמוך לחשיכה, שלא יהיה בהם דבר שאסור לצאת בו בשבת.

הכנת אש לנרות: אין מוציאים אש ביו"ט מפני שהוא מוליד דבר חדש ודומה

(לענינו): שהוא מקום מוחזק בהטרה. ועד"ז כ"כ בפסחים ע, א: אין כאן חזקת טומאה בירושלים שהטרה מצוי לכל. וראה גם (לענין אחר) לקו"ש ח"ז ע' 24) - לדעת הרמב"ם, בסנינים לשחיתת קדשים גזרו מפני חומרת הקדשים (ובמאיירי (שם ושם) פ"י באר"א), אבל ביו"ט לא גזרו. ופשוט, שהסנינים טהורים ביו"ט גם לשחיתת חולין. ואדרבה.

והנה, ברמב"ם שמצא הסנין בירושלים. ועיי"ש בראב"ד ובנו"כ. ויל"ע בדעת הרמב"ם, דמיקי לה במצא בירושלים, והלא גם חוץ לירושלים חזקתם טהורים, את"ל (ראה ערוה"ש העתיד (ס' קכא אות ג'ד), הובא בלקו"ש ח"ז ע' 25 הערה 48. ובלקו"ש שם נראה נוטה לסברא זו. וכ"כ בלקוטי הלכות חגיגה כו, ב"ת ד"ה ויאסוף בשל' הרמב"ם. וראה שיח יצחק חגיגה שם. ואולי איכא למשמע הכי מראב"ד שם ה"ה, עיי"ש. ויתכן שבס"ד נטה קו מסברא זו) שהדין שכל ישראל חברים הם ברגל (רמב"ם מטמאי מו"מ פ"א ה"ט) אינו רק בירושלים, והרי ד"ז קאי גם על כלל (כמפורש שם).

[להעיר למשנון כאן, "שחזקת כל הכלים כיום טוב טהורין", ולא התנה שזהו דוקא בירושלים. (משא"כ לפנ"ז, במצא ב"ד ניסן, שפי' דקאי בירושלים). וכמו"כ יל"ע, דמשמע קצת, שד"ז הוא בכל הכלים, שחזקתם טהורים, ולא רק בסנינים הנמצאים, ולפ"ז אין הטעם משום שבדאי הטבילו לצורך שחיטה, וכמ"ש בפי"ה מ"ש שם (וכבר העיר בכס"מ עמש"כ הרמב"ם כאן לפרש באר"א, לפי ש"ג על כלל הנמצאים ביום זה) - שרק ב"ד ניסן אמרו כן, שצריך להטביל סניניו לצורך שחיטת פסחו, משא"כ בשאר יו"ט ל"ש לתימר הכי אבל משמעות סוגיית הגמ' פסחים שם, וכן במאיירי שם, שגם ביו"ט הוא מה"ט. אלא, שבשאר כלים בלא"ה טהורים בירושלים, כנ"ל]. (ובאמת, עיקר כוונת הרמב"ם **שאפי'** בירושלים במצא ב"ג שונה ומטביל, וכמ"ש הראב"ד בביאור דעתו, דאוקי לה בנמצאת בירושלים, דעכ"ז דלא מיירי חוץ לירושלים, שבלא"ה חייב בטבילה. והכריח מזה, שגם בירושלים גזרו על סנינים הנמצאים, חוץ מהנמצא ב"ד וביו"ט. וא"כ אפ"ל, שלענין זה - קאי גם בנמצאת חוץ לירושלים. אלא שד"ז לא נתפרש להדיא ברמב"ם).

ולכא"ז צ"ל, דאף שגזירת כלים הנמצאים הוא בפשטות מחשש שנפלו מע"ה (וראה אפיקי מים טהרות (מיתלמן) סס"ב סק"א, בשלילת ד' הח"א טהרות ס"ז סק"ד דמיידי ברובם חברים. וראה שם ס"ח סק"ד שהוא מחשש מיעוט זבים), מ"מ חמירי מכליו של ע"ה בענין זה, שלא אמרו שחברים הם ברגל וכליהם טהורים רק בכלים של ע"ה, שאפשר לברר אצלו אם נטמא (אף שא"צ לברר בפועל), וכאן מיירי בכלים הנמצאים (בשוקים וכו'), ויש לחשוש שמא בוב או במת נטמאו (שם ה"ד), שהרי לא כאר"א יכול לטהר עצמו. (וכמו רוקים הנמצאים בירושלים, שאף שבנמצא הדין טהורים מה"ט נטמא, לפי שכל ישראל טהורים ברגל, שבצדדים טמאי, כיון שהטמאים ברגל - והיינו, מי שנשאר טמא ואינו יכול לטהר (פי"ה) שקלים שם מ"א) - מועטים ופורשים לצדי הדרכים (משנה שקלים שם. רמב"ם אבוה"ש פ"ג ה"ח). (ואף שלשנו במטמאי מו"מ פ"א ה"ב משמע קצת דשוו אהרדי (כלים של ע"ה וכלים הנמצאים) - יל"ד. ובלא"ה מוכרח לחלק ביניהם (להיפך), שהרי כלים של ע"ה טמאים גם בירושלים, והיינו אפי' טומאת מת, משא"כ בכלים הנמצאים (וראה גם ח"ה שם ס"ח סק"א)).

ומ"מ הקלו ביו"ט בירושלים, אף בנמצאים. (וצ"ע מ"ש מרוקים הנמצאים, שבצדדים ע"כ טמא. ולהעיר ממאיירי פסחים יט, ב שגם בכלים הנמצאים, באם מצאם מוקצים במבואות קטנים, כמו שפינהו אדם לשם, טמאים. ונראה שפי' כן ש"א בפסחים שם "בגזייתא". וצ"ע דבגמ' קאי ל"מ דוקא).

ואף שעי"ה אין בקיאים בדיני טומאה (ראה פי"ה מ"כ כלים פ"י מ"א. מטמאי מו"מ פ"ה ה"א) וברפר בטומאת היסט (מטמאי מו"מ פ"ג ה"ד) וכן אין יודעין הלכות טבילה וחיצויה (שם ה"ב), ומה שייך לברר אם נטמאו או לא. וצ"ל שגם לז"ח מה"ת כ"א מחמת גזירה, לפי שרובם בקיאים ונהורים, ורק מדרבנן חיישינן למיעוטה, וברגל ל"ג לחוש לזה. (ודוגמא לדבר: דין טומאת מת, שבכלי תתם של ע"ה חוששין שמא טמא מת הוא (מטמאי מו"מ פ"א ה"ב. שם פ"ב ה"א), ובאמר להדיא שכלי זה טהור מטומאת מת נאמן (פי"א שם. וראה לקו"ש שם ע' 23). וכן במכירו שואכל בתרומה (פי"ב שם). וכל גזירות חכמים הם כך, ולדוגמא, שמחד גיסא ע"ה מטמא גם בהיטת (לדעת הרמב"ם. ובמק"א ארננו. ואכ"מ), ולאידך בסתמא ל"ח לטומאת היסט בע"ה, אף שאין בקיאים בטומאת היסט, ורק כשנמצא לברר ללא הענהה (פי"ה מ"ט טהרות פ"ז מ"ב). ולהעיר מתפאי' טהרות פ"ח מ"ב (בבבועי קט"ק) שאשת ע"ה נאמנת לפנמיים). ויומקת יותר להנ"ל בלקו"ש שם ע' 25, שברגל חל גדר ציבור על כולם. (ולהעיר, שבשעתו בהשיחה - כ' חשוון תשמ"ו - נת' בזה, שהיה מעין **ודגומת** ("בעין דאורייתא ודגומת" הדין דטומאה הותרה בציבור).

וראה ה"ג (ה"ג) כ' שחוץ לירושלים יש לחוש משום מגעות עוברים ושבים, משא"כ בירושלים שאין טמאים מצויים שם. ופשוט, שאין לפרש בכונתו דחיישינן לנגיעת נכרים - דלשונו ל"מ כן. גם י"ל דמייירי בישראל החשוד על הטהרות יותר מע"ה, שעי"ה רובם נהררים מטומאה ורק מדרבנן גזרו, משא"כ בני משלמה מדרגת ע"ה.

72) שקו"ט באג"ק ח"ב ע' ח. וראה הנסמן בירחון האוצר גל' כ בארוכה.

73) וכמפורש גם בסה"ש תנש"א ח"א ע' 427 הערה 7. אבל להעיר משיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ו שיש שנהגו בזה.

74) ראה שו"ת באתרא דרב סי' ב'תשלום.

קצת למלאכה, וכיון שהיה אפשר לעשות מערב יו"ט אסור לעשות ביו"ט⁷⁵. לכן, בערב החג יש לדאוג להשאיר אש דולקת [ואפשר אש מהגז] שיוכלו להעביר אש-מאש להדלקת הנרות לליל ב' דחג הסוכות. המשתמשים בשעון-שבת, יכוונו אותו לשני ימי החג.

ונשמרתם מאד לנפשותיכם: ארגוני הבטיחות והצלה ממליצים שאם משאירים את מבער הכיריים דולק במשך החג אזי יש לוודא שיש בסמוך חלון פתוח לפחות 4 אינץ', ועוד חלון נוסף פתוח בצדו השני של הבית, כדי לאפשר אוורור ראוי. כמו כן לוודא שהגלאי (לפחמן חד-חמצני) פעיל. **סדר הדלקת נרות**⁷⁶: מומלץ שהמשתמשים בנרונים שבכוסיות זכוכית יניחו מעט מים או שמן בכוסית בערב יו"ט [ומותר לעשות כן, ואין חשש גרם כיבוי בנותן מעט מים⁷⁷] בכדי שהדיסקית (המחזיקה את הפתילה) שבתחתית הכוסית לא תידבק אליה – ראה להלן בליל ב' דיום טוב.

באם הדבר אפשרי (מבחינה בטיחותית, מזג האוויר וכו') מדליקים ומברכים בסוכה (מקום האכילה) ודי בנר אחד או ב' נרות.

הדלקת נרות בזמנה כבכל ערב שבת, ומברכין "להדליק נר של שבת ושל יום טוב" ו"שהחיינו" אחר ההדלקה. [טענה בהברכה או שכחה "שהחיינו" ראה בהערה⁷⁸]. אם איחרו את הזמן, אין להדליק בשבת חס ושלום. איש המדליק יברך "שהחיינו" בקידוש.

זמן הדלקת נרות שבת ויום טוב בערב החג בשעה 6:17 (18 דקות לפני השקיעה⁷⁹).

קרוב לכניסת החג נכון לבדוק שוב את מצב הסוכה וכשרותה (באם יש גג – 'שלאק' – מעל הסוכה יש לוודא שהוא פתוח וכו').

ליל שבת קודש, ליל א' דחג הסוכות

קבלת שבת: מתחילים ממזמור לדוד. בבואי בשלום: "בשמחה ובצהלה" (אין אומרים "ברנה"). מזמור שיר. ה' מלך. כגוונא.

ערבית: מעריב לשלש רגלים עם ההוספות של שבת. אומרים בנוסח התפלה ובקידוש: "את יום השבת הזה ואת יום חג הסוכות הזה ואת יום טוב מקרא קודש הזה זמן שמחתנו וכו'". דיני הטועה, ראה בהערה⁸⁰. אחרי

(75) שו"ע אדה"ז סתק"ב ס"א.

76 **הלכתא למשיחא:** לענין תקיעות בערב יו"ט – ראה להלן ערב שבת חוה"מ בהערה.

77 אבל לא הרבה מים שאסור גם בערב שבת יו"ט מחמת גרם כיבוי.

78 כיון שיו"ט חל בשבת: אם שכחה להזכיר של שבת והזכירה רק יו"ט, וכן להיפך – אם נזכרה תוך כדי דיבור אומרת "להדליק נר של שבת ויו"ט". ואם שהתה יותר מזה, נחלקו הפוסקים אם עליה לחזור או שיצאה ידי חובתה. ולמעשה, אינה חוזרת. וספק ברכות להקל. ונתבאר בארוכה בכינוס תורה דחוהמ"פ תשע"ט.

אם שכחה ברכת "שהחיינו", תכוון לצאת ידי חובה בעת הקידוש.

79 וגם ביו"ט שחל בחול, נוהגים להדליק בערב יו"ט – מט"א סתרכ"ה ס"ג. ועוד. וראה שיחת ליל ערב שבועות תש"מ. לקו"ש חכ"ד ע' 297 הע' 69.

80 טעה והתחיל ברכות אמצעיות של חול, אם נזכר באמצע ברכה (בין שנזכר בברכה ראשונה של אמצעיות של חול שהיא אתה חונן, ובין שנזכר בשאר ברכות אמצעיות של חול) צריך לגמור כל אותה ברכה ואח"כ מתחיל ברכה אמצעית של יום טוב. טעה והתפלל כל התפלה של חול ולא הזכיר כלל ענין קדושת היום בתפלתו (יעלה ויבוא וכדומה). ובקביעות שנה זו – גם הזכרת קדושת השבת) לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור ולהתפלל תפלה של חג, אבל אם הזכיר של חג [ובשנה זו – צריך להזכיר גם שבת] בתוך שמונה-עשרה אע"פ שלא קבע לחג [ושבת] ברכה בפני עצמה יצא ידי חובתו. ואם נזכר קודם שאמר "מודים", אחר שסיים ברכת "המחזיר שכנתו לציון" אומר יעלה ויבוא – ומזכיר קדושת שבת – קודם מודים, ויצא. אם התחיל כבר "מודים", אם נזכר לפני שאמר "היהו לרצון" השני, חוזר ל"אתה בחרתנו". ואם אמר כבר "היהו לרצון" השני והסיח דעתו

שמונה עשרה אומרים "ויכולו", ברכת מעין שבע (מגן אבות כו'). קדיש תתקבל. "מזמור לדוד". חצי קדיש. ברכו. "עלינו". קדיש יתום. מאחלים איש לרעהו: גוט שבת, גוט יום טוב⁸¹.

בכמה שיחות קודש ע"ד איחולי "גוט יום טוב" ג' פעמים ובקול. ובשיחת ליל א' דחגה"ס תשמ"ח שבכל פעם מגביהים הקול יותר (ע"ד המנהג באמירת כל נדרי)⁸².

אין מנהגנו לנשק את הסוכה בכניסה וביציאה.

מותר לכנוס ולישב בסוכת חבירו בשעה שאין בעל הסוכה שם בסוכתו. אמנם במצב שנראה שבעל הסוכה מקפיד על הכניסה (כגון שיש שם קישוטים נאים או שצריך לעבור דרך חדרי הבית וכדומה) אסור להיכנס לשם. ואם נכנס שם לא יברך.

אין מנהגנו לומר נוסח ההזמנה לאושפיזין שבכמה סידורים. וטוב לקבוע שיחה נאה בדברי תורה מענין האושפיזין דבר יום ביומו. נהגו להזכיר בסוכה את הבעש"ט, המגיד וכו'. [=האושפיזין החסידיים, כדלקמן].

סדר האושפיזין: אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף, דוד. (ולדעה אחת ע"פ הזהרה⁸³: אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרן, דוד). אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע גילה שבנוסף לאושפיזין הכלליים ישנם גם אושפיזין חסידיים: הבעש"ט, המגיד ממעזריטש, אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, אדמו"ר הצמח צדק, אדמו"ר מהר"ש, אדמו"ר מהרש"ב. בכמה שיחות נוסף שבשמיני עצרת הוא האושפיז של שלמה המלך (ע"פ הזהרה) ואדמו"ר

מלומר תחנונים, חוזר לראש התפילה של יום טוב.

טעה והתפלל של שבת לא יצא ידי חובתו. ואם נזכר באמצע ברכה אמצעית, פוסק מיד ומתחיל של יום טוב. נזכר לאחר מכן – דינו כנ"ל בטעה והתפלל של חול.

טעה ולא הזכיר של שבת כלל לא בתוך הברכה ולא בחתימה, אם נזכר לפני שאמר "יהיו לרצון" השני חוזר ל"אתה בחרתנו". ואם אמר כבר "יהיו לרצון" השני והסיח דעתו מלומר תחנונים, חוזר לראש התפילה. לא הזכיר של שבת כלל אבל חתם "מקדש השבת וישראל הזמנים", יצא. [בתפלת ערבית, נחלקו הפוסקים אם אפשר לצאת ע"י שמיעת מעין שבע מהש"צ. ולכתחילה נכון שלא לסמוך על כך ולהתפלל עוד הפעם. ולמעשה, גם בדיעבד ששמע וכיוון לצאת אינו יוצא ידי חובתו (כיון שאין בה הזכרה של יו"ט. וכ"כ בס' הבתים ש"ד ה"ה)].

באם הזכיר שבת ויום טוב באמצע הברכה, וחתם ביום טוב בלבד או בשבת בלבד, אם נזכר תוך כדי דיבור יאמר "מקדש השבת וישראל והזמנים". ואם נזכר לאחר כדי דיבור, נחלקו הפוסקים אם צריך לחזור לראש, כיון שכבר הזכיר שניהם באמצע הברכה. וטוב לחוש שלא לחזור לראש שלא להכניס עצמו לידי ספק ברכה לבטלה. ולכן, אין מחזירין אותו. [וכ"ה גם בתפלת מוסף, ראה בלוח יום א' דר"ה]. (הזכיר של שבת בתוך ברכה אמצעית ("אתה בחרתנו") אבל לא בכל מקום שצריך, אם נזכר לפני שאמר שם השם בחתימת הברכה ("ברוך אתה השם מקדש השבת וישראל והזמנים") יחזור למקום שטעה. אבל אם נזכר לאחר חתימת הברכה, לא יחזור).

טעה ואחר "יעלה ויבוא" אמר "ותחזינה" (כרגיל בחול המועד ובראש חודש) ולא "השיאנו" (כביום טוב), חוזר ל"והשיאנו". ואם נזכר אחרי שאמר "ברוך אתה ה'" מסיים "מקדש [בשנה זו – השבת ו]ישראל והזמנים" וממשיך "רצה". נזכר אחרי שחתם "המחזיר שכינתו לציון", חוזר ל"אתה בחרתנו". וכן אם מסופק אם אמר "והשיאנו" או לא, אם אינו מתפלל מתוך הסידור. (ע"פ שו"ת גוו"ר או"ח כלל ד ס"ט – הובא בהגהות רעק"א סתפ"ז ס"א. ערוה"ש שם ס"ד. כה"ח שם סק"ל. וראה תשובות הפוסקים (כ"ץ) סכ"ג – באו"א. והנלענ"ד כתבנו).

אמר יעלה ויבא וטעה והמשיך כנוסח ברכת המזון ואמר "ובנה ירושלים", יחזור ויאמר "והשיאנו". אם נזכר אחר שאמר שם השם בחתימת הברכה ועדיין לא אמר "בונה ברחמיו", יסיים ויאמר "מקדש [השבת ו]ישראל והזמנים", יצא. ואם סיים "בונה ברחמיו" חוזר ל"אתה בחרתנו". (ראה קצוה"ש סמ"ז ס"ב. לקט הקמח החדש סי' קכ סק"ב (השני). חשוקי חמד בכורות ג, א בארוכה).

81 ולהעיר שבשולחן ערוך אדמו"ר הזקן הובא שגם האומרים "במה מדליקין" בכל שבת (ובסידור אדמו"ר הזקן לא הובא בכלל) – אין אומרים אותו ביו"ט (או בחוה"מ) שחל בשבת "כדי למהר בשמחת יו"ט".

82 עיי"ש בפרטיות.

83 ח"א רסא, סע"א. שם ח"ג שא, סע"ב.

מהוריי"צ נ"ע. בשמחת תורה – מתגלה שייכותם של האושפיזין "לעיני כל ישראל". בשיחת ליל ד' דחג הסוכות תשנ"ב נאמר אופן נוסף, ששבעת האושפיזין הנ"ל מתחילין מאדמו"ר הזקן.

בראש האושפיזין: אברהם אבינו והבעש"ט.

בביאורי הזהר⁸⁴: לענין הסוכה שיהי' האדם אושפיזין לאושפיזין עילאין זהו ע"י שיעשה תשובה על פגם הברית כו'.

באגרת קודש מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע⁸⁵: הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע באחת משיחותיו הקדושות ברבים באחת הועידות בשמחת בית השואבה תרנ"ט הואיל לבאר כי רבותינו הבעש"ט והרב המגיד ממעזריטש והוד כ"ק רבינו הזקן והוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים לדורותיהם הן המה די חב"ד חסידישע אושפיזין און זיי – הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים – גייען מיט אין דעם גלות בירור'דיקן קאראהאד מיט יעדער חסיד וואס געפינט זיך אין דעם ווייטסטן ווינקעל וועלט.

בקביעות שנה זו, ששמיני עצרת חל בשבת, אין לבצוע על הפת של עירובי חצרות בשבת זו, הואיל ומשתמש בו בשבת הבאה להתיר הטלטול (אלא אם כן יערב מחדש בערב שבת הבאה).

שכח ולא עשה עירובי חצרות, הורה כ"ק הרה"ק רלוי"צ נ"ע שניאורסאהן⁸⁶ שבאם כל בני החצר אוכלים בסוכה אחת בשבת, אין צורך בעירוב מפני שהם כאנשי בית אחד, והסוכה עצמה מערבת. כשאין אוכלים בסוכה אחת, יש לשאול רב מורה הוראה איך להתיר הטלטול⁸⁷.

שלום עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא⁸⁸ – בלחש⁸⁹.

קידוש: נוסח אתקיננו ליו"ט. יום הששי (שכח, ראה בהערה⁹⁰), בורא פרי הגפן, ומזכיר של שבת במקומות המתאימים, וחותרם מקדש השבת וישראל והזמנים (דין הטועה – ראה בהערה⁹¹), לישיב בסוכה (ומביטים בסכך),

84 להצ"צ פ' אמור ע' תלו.

85 ח"ט ע' תמב ואילך.

86 וכ"ה במאירי ערובין עג, א. וראה צדיק למלך ח"ז ע' 240.

87 ראה בשערים מצויינים בהלכה לאאזמו"ר זצ"ל סקל"ה בקו"א.

88 ולכאורה, הכוונה לומר בלחש עד גמירא, עד "לסעדה בהדה". (וראה גם אצלנו בלוח לילי א' דר"ה). ואח"כ אומר אתקיננו ליו"ט בקול (ויש שכתב לדלג ולא לומר כלל נוסח אתקיננו ליו"ט בקביעות זו).

וכבר העירו, שבהיום יום לליל שבת חוה"מ פסח וסוכות נשמט לגמרי אתקיננו סעודתא לשבת. וכ"ה גם בר"ד שחווה"מ ומוצאי שחווה"מ תרצ"א ובהוצאות ראשונות דהיום יום לגבי ההוראה (דאז) שלא לאמרו. (אבל בספר המנהגים ע' 56 קאי בראש השנה, שאין אומרים נוסח אתקיננו ליו"ט). ואמנם, נראה פשוט שהכוונה גם לאתקיננו סעודתא שאחריו, ור"ל "דא היא סעודתא וכו'" [וראה בס' המנהגים ע' 28 בהערה, שאינו מובן הכפל שהרי אומרים אותו תיכף עוה"פ, משא"כ בסעודה שני']. וראה בהערה למחר בקידוש היום. אבל יש שפי' כפשוטו משמעות הלשון, שר"ל לומר רק דא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין בלחש. ומיד לאח"ז אתקיננו ליו"ט בקול (שלא לומר ב"פ נוסח "אתקיננו סעודתא"). ולדבריהם צ"ל, שגם בסעודת היום יש לדלג ולהשמיט בקטע אתקיננו סעודתא לשבת, ולומר רק חלקו (דא היא וכו'). והבוחר יבחר. (ולהעיר ממש"ב בס' דרכי חיים ושולם (מנהגי הרה"צ וכו' ממונקאטש) אותו תקיד (ובכמה דפוסים נשמטו שם שורות אחדות. והכוונה מובנת).

בנוגע לזמירות לשבת – אזמר בשבחין וכו' – ביו"ט שחל בשבת, לא שמענו מזה. וכמדומה ברור שלא נהגו בכך (והיינו גם הנהגים לאומרים בכל שבת, ראה בס' המנהגים ע' 29 ובהערה). וכן גם המנהג בכ"מ. לאידך, ראינו מעשה רב, וברבים, לומר "בני היכלא" בהתוועדות דיו"ט שני כשחל בשבת. וילע"ע.

89 בלחש – כ"ה הלשון בס' המנהגים ע' 28. וראה שם ע' 56 (לגבי ר"ה שחל בשבת). וכ"כ הריל"ג ע"ה בהערות וציונים לסידור עם דא"ח (בקידוש לר"ה, משא"כ בהערות לקידוש ליל שבת). וכ"ה (לענין שבת חוה"מ), בהיום יום (הוצאת תשי"ז ואילך) י"ט ניסן וי"ז תשרי. ובכ"מ. אבל בליקוטי מנהגים שבמחזור חב"ד ושבסוף קונטרס ר"ה תשי" (נדפס בסה"מ תשי" ע' 26 – לענין ליל ר"ה שחל בשבת): בלחשיה. וראה למען דיעו (שוטטערמאן) ע' 97 שכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע תיקן בכתי"ק וכתב: בלחשיה. וכ"ה (לגבי סעודת היום דר"ה) בס' המנהגים גופא ע' 57 (בכמקורו בליקוטי מנהגים שם). ולא נתברר טעם השינוי מהכת"ק.

90 שכח לומר ויכולו, אומרו בתוך הסעודה על הכוס.

91 לא הזכיר של שבת כלל, וכן אם אמר קידוש של שבת ולא הזכיר חג הסוכות, אם נזכר קודם שם השם בחתימת הברכה (ברוך אתה ה' מקדש וכו') חוזר ל"אשר בחר בנו". ואם נזכר לאחר מכן, חוזר ומקדש קידוש ליום טוב ומזכיר של שבת.

לא הזכיר של שבת, אבל חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", יצא.

באם הזכיר שבת ויום טוב באמצע הברכה, וחתם ביום טוב בלבד או בשבת בלבד, אם נזכר

ואחר כך שהחיינו⁹². [ברכה זו עולה גם למצות ישיבה בסוכה. וכן לעשיית הסוכה, וא"צ לכוון על עשיית הסוכה שאין מקום לכוונה על מה שהי' כבר, וגם שעשיית הסוכה טפילה למצות ישיבה בסוכה שהיא עיקר המצוה⁹³. לדיני טעות בברכת לישב בסוכה – ראה בהערה⁹⁴].

תוך כדי דיבור יאמר "מקדש השבת וישראל והזמנים". ואם נזכר לאחר כדי דיבור, חוזר ומקדש. 92) הקדים שהחיינו, יצא.

93) ראה אג"ק חט"ו ע' מ. טעה ולא אמר "אשר קדשנו במצותיו וצונו" לא יצא, חוזר ומברך כדן.

טעה ובירך לישב בסוכה כשהמכסה פרוס על הסך, מברך שוב לישב בסוכה לפני האכילה. אבל אינו צריך לחזור ולקדש, או לחזור ולברך שהחיינו. וגם אם נזכר לפני שהתחיל לשתות מהיין, אינו חוזר ומברך בורא פרי הגפן. וכן הדין בנוגע לברכת לישב בסוכה על הפת.

(ומכוחו להאריך כאן, ובקדים שדין ה' הובא (בשניונים דלקמן) בבכור"י סתר"ט סקמ"ט, והב"ד בכ"מ – במשנ"ב שם סקמ"ח. בקצה המטה סתר"כ ס"ק קג. ועוד.)

ונתחבטו רבים בדבר זה מכמה טעמים: א. אחד שהרי לדעת ר"ת ודעמ"י בפרסו סדן להגן כשירה אם אינו מסייע בהכשר הסוכה, עכ"פ כשהסוכה קדמה לסדן, ודיני בפרסו לנו. והביא המחבר דעתו בשו"ע סתר"ט ס"ט בשם "א. (ובלוש שם ס"ט שממע שהעיקר כדעה זו. וז"כ בא"ר שם סק"ח. ועכ"פ מידי ספק לא יצא – ראה בכור"י שם סק"ד. משנ"ב שם בבה"ל ד"ה ו"א). ומכיון שלש"י ר"ת הסוכה כשרה מזוה מברך שוב לישב בסוכה.

ולכא"ו מוכרח לומר, שכאן מיירי באופן פסולה גם לר"ת, והיינו כשאנו מגין כעת מגשמים שכעת אינם יורדים, או"י דמיירי שאינו תוך ד"ט לסך. ועוד ויקרא, דעליו פירסו לנו. והביא המחבר דעתו בשו"ע סתר"ט ס"ט בשם "א. (ובלוש שם ס"ט שממע שהעיקר כדעה זו. וז"כ בא"ר שם סק"ח. ועכ"פ מידי ספק לא יצא – ראה בכור"י שם סק"ד. משנ"ב שם בבה"ל ד"ה ו"א). ומכיון שלש"י ר"ת הסוכה כשרה מזוה מברך שוב לישב בסוכה.

ולכא"ו מוכרח לומר, שכאן מיירי באופן פסולה גם לר"ת, והיינו כשאנו מגין כעת מגשמים שכעת אינם יורדים, או"י דמיירי שאינו תוך ד"ט לסך. ועוד ויקרא, דעליו פירסו לנו. והביא המחבר דעתו בשו"ע סתר"ט ס"ט בשם "א. (ובלוש שם ס"ט שממע שהעיקר כדעה זו. וז"כ בא"ר שם סק"ח. ועכ"פ מידי ספק לא יצא – ראה בכור"י שם סק"ד. משנ"ב שם בבה"ל ד"ה ו"א). ומכיון שלש"י ר"ת הסוכה כשרה מזוה מברך שוב לישב בסוכה.

וכיון שהסך פסול מגין מפני הגשם ואין הכשר יכול להגן פסול גם לר"ת. וז"כ עוד אחרונים. וראה קובץ קול התורה תשרי תשל"ד.) ואכן ראיתי למי שכתב, שלדעת הבכור"י כשהמכסה הוא עראי העשוי מבר, יחזור ויאכל יותר מכביצה, אבל לא יברך לישב בסוכה עוד פעם. ואיזה מיירי רק במכוסה בגג. אמנם, לדעת אדה"ז רס"י תרכו כשמכוון להגין גם ממטר פסולה, וא"כ בלא"ה פסולה. [ואילה"ק לפ"ז במש"כ המג"א שמוטב לפרוס הסדן כשיורדים גשמים – שכונתו שיפרוס לשם צל. וכן מפורש בבכור"י סתר"ט שם שייסור הלעט"ן] לשם סוכה. אבל בנדו"ד כשישב תחת המכסה שנפרסה מכבר לשם הגנה ממטר פסולה מניקרא. ויל"פ הכי גם בדברי הבכור"י בנדונגו. וגם פסולה מדין שסוכה שאין מטר יורד לתוכה, שאי"ז סוכה אלא בית. [ומש"כ במג"א לפרוס הסדן, אף שכשאין מטר יכול לירד פסולה (וגם לר"ת). ואדרבה, מרא דהאי שמעתתא, שסוכה שאין גשמים יורדים לתוכה פסולה הוא ר"ת בעצמו] – י"ל דמיירי בסדן שהוא ארוך, וממילא גשמים יורדים לתוכו, אלא שיורד בטפסוף ואינו מונע הישיבה. [ולהעיר שבחכמת שלמה סתר"ט ס"ה פ"י מטעם אחר, וכ"כ בספרו שו"ת האלף לך שלמה אור"ח סס"ו, דהמג"א מיירי שהגשמים הפסיקו לירד ורק שנוטף מהסך. וראה צפני"ג סוכה פ"ו ה"ב]. ובשו"ת שבה"ל ח"ד סנ"ו ו"ח"י ס"י. וראה ח"י סצ"ג] השיא הדברים לכוונה אחרת. וצ"ע. (ומה שהביא שם בשב"ל להוכיח בדבריו ממה שהקשו ראשונים שלר"ת יפרוס עוד על הסוכה – המעיין בשו"ת מהר"ח אור"ז קצד, יראה שקושייתו היא ש"יפרוס שטיחי עורות על שולחנ"ו. אלא שקשה ליישב כפשוטו, דא"כ מאי שיאטי' דש"י ר"ת בפרסו סדן על הסך. ובכל אופן, נראה שכונתו שעדיין גשמים יורדים למקום אחר בסוכה, ורק שניצל שלא תסרח מקפתו, עיי"ש בלשונו. ומתאים לדעת האחרונים שבכ"ג כשירה. ועצ"ע. וגם אם נפרש שלדברי מהר"ח אור"ז בכיסוי בעור כשר כיון שאינו במסמרים נסרים וכן שלפ"ז בסדן עראי מותר (ולהעיר מכע"ז בט"ו סתר"ה סק"ב, שגדש מותר אף שאין מטר יורד לתוכו, שאינו דומה לבית. אבל ראה פמ"ג במו"ז שם) – הרי בדעת ר"ת עצמו אין הדבר מוכרח. ומשמעות שאר הראשונים וכ"פ אדה"ז, שגם כשהסך מעובה אינו בגדר סוכה, והיינו שגם ללא מסמרים פסול. וראה אור"ז ריש הל' סוכה ובהגמ"י סוכה פ"ה סק"ט שגם במסמרים הטעם דמצלת מן הגשמים, ולא משום דהוי קבע. ובשו"ת אג"מ אור"ח ח"ה סמ"ג מפרש שהישיבה תחת הסדן הוא חומרא בעלמא. ומחוזרתא דבדרינו. וש"מ כן בקובץ תשובות להגריש"א ח"ה ס"י ק"ז. ובכור"י כת"ש, שעדיף לישב תחת הלעט"ן, לפי שלדעת הרבה פוסקים יוצא ד"ח גם כשאין מטר יכול לירד. וראה שבה"ל שם. אבל אדה"ז (פסק"א ס"ה) הניחם אחרי הדלת, ופסק בסתמא שהסוכה פסולה.

ב. ועוד נתקשו לאידך, מדוע אצל"ל ברכת הזמן עוה"פ, שאא"פ לצאת יד"ח זמן כשאין כאן התעסקות בקיום המצוה. והאריכו בה בשלמי תודה ס"י. אמרי יצחק מועדים ווייס ס"ג.

ג. כן העשן, לכא"ו לא יצא יד"ח קידוש שהו"ז מהבב"ע ששותה יין ובקביעות חוץ לסוכה. וראה משברי ים לגלגל החוזר ח"א סנ"ו מש"כ ליישב בזה.

ד. ומה שחזרו ומברך לישב בסוכה, אף שמיד א"כ יושב בסוכה, ביארו בכמה אנפי. לפי שאין הסוכה מזומנת לפניו, או שכיון שהסוכה פסולה אין לברכה על מה לחלו, וכעת אין ע"ז שם סוכה, או שמעשה האכילה הוא בגדר הפסק לפניו (אבל בכ"מ שבהתחיל לשתות יין, וראה שיש בו מים אין הפסק). וכש"כ כשהפסיק בדיבור. וראה שו"ת עצי הלבנון אור"ח ס"ה. מקראי קודש ס"כ. עדות ביעקב סוס"י קכו. ועוד.

ובאמת, בשו"ת עמק התשובה ח"ג סנ"ד ואילך, יצא לחלוק על הג"ל וס"ל דדמאי לשוחט שנתנבלה בידו שאינו חוזר ומברך. אבל אינו דומה לנדו"ד, דשאני התם שיועד שהברכה אינה חלה כשלא נמצאת כשירה אבל הכא חשב עובד שהסוכה כשירה, והסיח דעתו מברכתו (וראה עמק התשובה שם סנה"ה שו"ת קנין תורה ח"ב ס"י ק"י. ועוד).

ה. והעיקר, שצ"ע, לדבריו שמברך עוה"פ לישב בסוכה, לכא"ו ברכת לישב בסוכה הראשונה ה"ז הפסק בין ברכתו בפמ"ג לשתית הכוס. ובשלמא בנוגע לקדוש – קייל"ן שגם במפסיק בדיבור בין קידוש לטעימת הכוס אינו חוזר ומקדש. אלא, שבפשוטו ליכא לאקשויו מדי, דהוי קאי התם כשזכר אחרי שכבר שתה מהיין. וכלשונו: קודם שהתחיל לאכול. ואין להשיב הנעשה כבר. [ויש שר"ל בדעתו שאם לא התחיל לאכול עדיף שאין כאן הפסק, לפי שמעשה האכילה הוא ההפסק. או שבכנון דא עדיין לא חלה הברכה]. אבל בנוזר לפני"ו יל"ע. ומצינו בכ"מ שגם כשייך לברכה, ה"ז הפסק כשא"ז לאומרו כעת, ואין לפי טעותו עליו לאומרו עכשיו. ורא' מובחנת מש"כ בראשונים שברכת אתן נון או מקדש השבת בקידוש היום ה"ז הפסק בין ברכה לשת"י. והארכנו מזה במקורות ועיונים להל' יומית אות תרו.

ויתר נראה דדמאי לקדש על הין ונמצא מים, שאין הקידוש שבינתיים הפסק בין בפמ"ג לשת"י, כיון שבאמת עליו לקדש כעת אלא שטעה שיש בידו יין. (משא"כ במברך ברכה שאינה ראוי' כעת בכלל – ראה להלן בלוח לליל שמע"צ בטעה ובירך לישב בסוכה בשמעי"צ).

ו. ועוד להעיר, שמש"כ בבכור"י ובמשנ"ב וכו' שיאכל כזית – צ"ל שכזית לאו דוקא, שהרי השיעור הוא יותר מכביצה. וראה באו"א בקוונטרס ירח איתנים (שפירא) ס"ה (ע' נא). ושם, דמיירי בלילה ראשונה דוקא, ומחד גיסא, כיון שאוכלו בסעודת קבע חייב בכל שהוא, ולאידך כיון שהוא לילה הראשונה חייב בכזית. ולכאורה אינו עולה יפה עם אדה"ז שמתר לאכול כזית בסוכה ולהשלים

אשה המקדשת ובירכה "שהחיינו" בהדלקת נרות, לא תברך שוב "שהחיינו" בעת הקידוש⁹⁵.

באם אפשר, נכון לסדר מקום נטילת ידים בסמיכות להסוכה, מצד ההפסק בין קידוש לסעודה [וכשאי אפשר, בהליכה לצורך הסעודה, יש להקל שאינו הפסק⁹⁶]. וגם בחול המועד – מצד ההפסק בין נטילת ידים להמוציא⁹⁷.

הלילה יש חובה מן התורה לאכול בסוכה פת בשיעור כזית (בזמן של 'אכילת פרס'. כמה דעות בזה, ולמיחש מיבעי לשמועה שהוא 3 דקות). ויזהר לאכול קודם חצות לילה (12:45). ובנוסף לכך, חייב לאכול עוד פת, וכבכל סעודת יום טוב שחובה לאכול יותר מכביצה.

צריך כל אדם לכוון בישיבתו בסוכה שיושב בה כדי לקיים מצות הקב"ה שציונו לישוב בסוכה זכר ליציאת מצרים.

גם אם יורדים גשמים, הלילה חובה לקדש בסוכה ולברך לישוב בסוכה ושהחיינו, ולאכול כזית פת בסוכה. ומנהג חסידים ואנשי מעשה להמשיך ולאכול בסוכה גם בשעת ירידת גשמים. והרוצה לעקור לביתו יברך ברכת המזון לפני כן, אלא אם כן היה בדעתו לגמור הסעודה בבית ולאכול שם פת בשעה שבירך המוציא. פסק הגשם, צריך לחזור ולאכול בסוכה כזית פת (ואין לברך שוב לישוב בסוכה).

יש מחמירים שבאם נראה שהגשם עומד להיפסק, צריך להמתין כשעה או שתים, אבל לא ימתין עד אחר חצות.

תלמידי הבעש"ט דור אחר דור נהגו לישוב בסוכה בכל ז' ימי החג גם אם ירדו גשמים. גם בשעת ירידת גשמים שע"פ דין מותר לאכול בבית, נמנע אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע מלאכול חוץ לסוכה. בשנת תרצ"ג היה גשם שוטף

⁹⁵ לאכול כביצה מצומצמת חוץ חסוכה, אף שבפשטות ה"ז תוך כדא"פ. אבל י"ל שבאוכל באותו מקום ה"ז חלק מסעודת קבע).

⁹⁶ וכ"ה בהוספה לליקוטי מנהגים (נדפס גם בס' המנהגים ע' 60) לגבי ר"ה. ופשוט שה"ה בכל שאר יו"ט (ודלא כמי שרצו לחלק), וכמפורש בשו"ת תשובה מאהבה ח"ב סר"ט (לגבי ליל פסח – אף שברכת שהחיינו בקידוש קאי גם על מצות הלילה) שה"ז ברכה לבטלה. וכבר כתב עד"ז בהגש"פ המרובה לספר (קרלסרוא, תקנ"א) לבנו של הקרבן נתנאל (אחרי קידוש) בשם אביו שאם בירכה בעת הדלקת נרות לא תברך זמן בקידוש. וראה גם כה"ח סתקי"ד ס"ק קיב. ועוד. [אבל להעיר מאלפסי זוטא ר"ה ספ"ג, במקדש בליל פסח לאחרים שאומר זמן אח"כ כשמקדש לעצמו הואיל וברכת שהחיינו שייכא נמי לאכילת מצה].

וגם לפמש"כ אדה"ז בשו"ע סתרמ"א ס"ג שברכת שהחיינו קאי "על מצות קידוש היום שהיא ג"כ מצוה הבאה מזמן לזמן" – ולהעיר מלקו"ש חל"ז ע' 15 הע' 12 של אדה"ז כאן צ"ע – אין לחדש עפ"י חובת שהחיינו בשביל קידוש, כשכבר קיבלה קדושת היום בפועל בשעת הדה"נ. [ולהעיר שבכ"מ בשיחות קודש שהאנשים מברכים דוקא בקידוש והנשים בהדלקת נרות, וכמ"פ נחית למינא במספר הפעמים שאומרות שהחיינו בחגי חודש השביעי. וכיו"ב. ואכ"מ].

וכ"ה גם כשמקדשת בסוכה, שיוצאת בשהחיינו בשעת הדלקת הנרות בסוכה אף שעדיין לא הגיע זמנה – וע"ד שהחיינו בעת עשיית הסוכה. ואכ"מ. ובארחות חיים מספינקא סתרמ"א בשם חי' בן יאיר שכ"ה אפי' כשבירכה שהחיינו בהדלקת נרות בביתה. וצ"ע. וכש"כ בליל ב' שכבר בירכה שהחיינו על הסוכה.

בנוגע לעניית אמן ע"י הנשים על שהחיינו (כיון שבירכו כבר בשעת הדלקת נרות) – נהוג עלמא לענות אמן. ואף שכמה אחרונים כתבו לחוש משום הפסק, ולכאורה נכון לחוש לדבריהם – כבר כתבו בכ"מ ליישב המנהג. וגם אנו בעניינתי, יש לנו אריכות דברים במק"א מזה. ואכ"מ.

⁹⁶ ראה משנ"ב סרע"ג סקי"ד. קצוה"ש ספ"א בבדה"ש סק". אבל ראה תהל"ד סק"א. ולהעיר מתוד"ה רב אשי – פסחים קד, ב. וראה שו"ע אדה"ז סתע"ג סכ"ה. וכמה חילוקים בדבר: כשרואה מקומו הראשון (שו"ע אדה"ז סרע"ג ס"ב), כשאוויר החצר מפסיק בין הסוכה לבית, כשמחיצות הבית מפסיקות וכו' (שו"ע אדה"ז שם ס"ה). ואכ"מ.

⁹⁷ ואף שההליכה אינה חשובה הפסק כיון שהיא צורך הסעודה, לכתחילה צריך ליטול ידיו סמוך למקום הסעודה אם אפשר – שו"ע אדה"ז סקס"ו ס"א. לשיעור הילוך כ"ב אמה – ראה בקצוה"ש סל"ז בבדה"ש סק"א (כ-14 שניות). ופורתא לא דק. אבל ראה צל"ח ברכות ט, ב – ד"ה היכי מצי. כה"ח סק"ח סקמ"ז. ואכ"מ.

יותר משיעור דשולחן ערוך⁹⁸ ואדמו"ר מוהרי"צ נ"ע אמר: לישב בסוכה צריך לברך. וכן עשה. וכן היה מעשה רב בהתוועדות בשנת תשכ"ז.

ביום טוב דחג הסוכות טובלים פרוסת המוציא בדבש.

הרגילות היא שהשומעים את הקידוש אינם מכוונים לצאת ידי חובה בברכת לישב בסוכה של המקדש, ועל כן מברכים בעצמם ברכת לישב בסוכה על פרוסת המוציא⁹⁹. ונוהגים העולם לברך ברכת לישב בסוכה **אחר** ברכת המוציא¹⁰⁰.

נשים פטורות מן הסוכה ואם ירצו לישב בסוכה ולברך הרשות בידן, ומקבלות שכר. מצוה על האיש שיושב בסוכה לישב עם אשתו ובני ביתו.

קטן שאינו צריך לאמו, דהיינו בן 6 שנה (ובקטן חכם וחריף – בן 5 שנה), חייב בסוכה. ואם אוכל חוץ לסוכה [מאכלים המחוייבים בסוכה], אביו חייב לגעור בו ולמחות בידו ולהכניסו בסוכה. [בנוגע לאמו – ראה בהערה¹⁰¹].

בספר המנהגים חב"ד: המהדרים – גם מים אין שותים חוץ לסוכה.

בברכת המזון: רצה ואח"כ יעלה ויבוא¹⁰². השוכח [רצה או] יעלה ויבוא, ראה בהערה¹⁰³. הרחמן לשבת ויו"ט, והרחמן לסוכות.

שכח לברך לישב בסוכה עד שגמר סעודתו יברך אח"כ בעודו בסוכה.

(98) ראה שו"ע אדה"ז סתרל"ט סכ"א-כב.

(99) ונתבאר בארוכה בכינוס-תורה דאסרו חג סוכות תשע"ג, וי"ל בע"ה בגליון "באתרא דרב".
 (100) בירך לישב בסוכה בקידוש, וטעה ויברך עוד הפעם אחר ברכת המוציא, חוזר ומברך המוציא. (לפי שה"ז הפסק גמור. ועד כאן לא מצינו שטעות בברכה אינה בגדר הפסק, כי אם בבירך ברכה הנצרכת לו כעת, אלא שלא עלתה בידו, כגון בקידוש על היין ונמצא מים, ויין מוכן לפניו לשתותו, שאין ברכת הקידוש הפסק בין בפה"ג לשתיית היין, אבל מנדונו שא"צ לברך לישב בסוכה שהרי כבר בירך, ה"ז הפסק. ואינו דומה למש"כ הט"ז או"ח סי' קח סק"ב בדין הבדיל בשתייה יצא לפי שבאמת זמן הבדלה הוא אלא שהוא לצורך כיון שכבר הבדיל, דשאני התם בדין הפסק בתפלה שהעיקר ששייך לתפלה, משא"כ בהפסק בין ברכה לאכילה. והוא דלא כשר"ת מנחת שלמה ח"א סי"ח. וכפי שהארכנו בכי"ב במקורות ועיונים להל' יומית אות תרו). ואם התחיל ואמר בא"ע"מ לסיים בברכת לישב בסוכה, לא יאמר למדני חוקך, אלא ימשיך ויסיים סיים בברכת המוציא לחם מן הארץ (שבאמירת למדני חוקך לא יועיל כיון שג"ז הפסק).

(101) אף שאמו "אינה חייבת לחנכו במצות והרי היא אצלו ככל אדם" (שו"ע אדה"ז סתר"מ ס"ד), מכל מקום, מובא בנוגע **לדין זה** (ספר השיחות תש"נ ח"ב ע' 455. ועד"ז בכ"מ), ש"נוסף לכך שהחינוך והנהגת הבנים והבנות (ובפרט הקטנים והקטנות) בפועל ממש תלוי במדה רבה ועיקרית בהדרכת האם, עקרת הבית, ובדרך ממילא נעשה עיקר החינוך על ידה, הרי, ידוע מ"ש השל"ה ש"הנשים מצוות על תוכחת בניהם כמו האב ויותר מהם מטעם שהם פנויות ומצויות יותר בבית כו". ולא עוד אלא שיש יתרון בהחינוך והתוכחה דנשים לגבי אנשים". וראה גם הלכות ת"ת לאדה"ז פ"א קו"א סק"א.

(102) אמר יעלה ויבוא ואח"כ רצה יצא. אבל אם נזכר באמצע יעלה ויבוא קודם שאמר "ביום חג הסוכות הזה", שלא אמר רצה, פוסק ואומר רצה ואח"כ יעלה ויבוא. (ואפשר שגם בנזכר אחרי שאמר "ביום חג הסוכות הזה", וגם אם סיים יעלה ויבוא, יש להדר ולומר רצה ואח"כ יעלה ויבוא עוד פעם).

(103) השוכח [רצה או] יעלה ויבוא ונזכר קודם שאמר "השם" בחתימת ברכת "בונה ברחמיו ירושלים" חוזר ל[רצה ו]יעלה ויבוא. אם אמר כבר השם חותם הברכה. ואחר כך אומר (כנוסח שבסידור) בא"י אמ"ה שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית וימים טובים לששון ולשמחה את יום חג הסוכות הזה בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים. [והיינו בשכח שניהם, רצה ויעלה ויבוא. אבל אם שכח רק א' מהן – אין כולל את השני בנוסח הברכה שאומר. אבל כשצריך לחזור לראש (עיין לקמן) תמיד צ"ל הן רצה והן יעו"י (ראה שו"ע אדה"ז סקפ"ח סי"ג-יד. ס' המנהגים ע' 60)].

אבל אם נזכר אחרי התחלת ברכת הטוב והמטיב, אפילו לא אמר רק תיבת "ברוך" חוזר ומברך ברכת המזון.

ולדעת רוב האחרונים – כ"ה גם בנוגע לנשים. (ובפרט למש"כ אדה"ז סי' קפח סי' שחיוב אכילת פת משום שמחה. וראה הגש"פ עם לקו"ט ד"ה מצה. ולענין חיוב שמחה אצל נשים – לרוה"פ חייבת בעצמה. וראה לעיל הע' 21. ואכ"מ).

אמר יעלה ויבא וטעה והמשיך כנוסח התפלה ואמר "ותחזינה עינינו", יחזור ויאמר "ובנה ירושלים" (כבשח באמצע ברכת המזון שחודר למקום שפסק. ועד"ז כתב בקצוה"ש סמ"ז סקכ"ה מטעם אחר). ואם נזכר אחר שאמר שם השם בחתימת הברכה ועדיין לא אמר "המחזיר שכינתו", מסיים "למדני חקיק" וחוזר ל"ובנה ירושלים". ואם סיים ואמר "בונה ברחמיו ירושלים" יצא. ואם סיים "המחזיר שכינתו לציון" חוזר לתחילת ברכה שלישית. (וראה חשוקי חמד בכורות ג, א בארוכה).

סוכה שאינה מרוצפת אסור לטאטא אותה בשבת וחג משום אשוויי גומות [אבל במרוצף אין לגזור משום שאינו מרוצף¹⁰⁴, בימינו שרוב בתי העיר מרוצפים. ואף גם במקום שהחצרות אינן מרוצפות, והסוכה היא בחצר – הרי הסוכה אינה בגדר חצר, כ"א בכלל בית¹⁰⁵].

מצות ישיבה בסוכה שיהיה אוכל ושותה וישן (אפילו שינת עראי) ויטייל ודר בסוכה כל שבעת הימים בין ביום בין בלילה כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה. צריך לקרות וללמוד בסוכה אלא אם כן לומד בבית המדרש. והכל לפי הענין. עכשיו נהגו העולם להקל בשינה שאין ישנים בסוכה רק המדקדקים במצות. ומנהג חב"ד שאין ישנים בסוכה, ונתבאר באריכות בלקו"ש חכ"ט בשיחה לחג הסוכות.

כתבו בספרים ששבעה צדיקים באים ויושבים בסוכה, ועל כן צריך לשבת בה באימה וביראה בבושה וענוה. ויזהר מאד שלא לכעוס בסוכה, שכל זה בזיון לסוכה וקדושתה, וצריך לישב בה בדרך ארץ כמו שיושב בפלטיין של מלך. וראוי ונכון שלא לשוח שום שיחה בטילה בסוכה רק בדברי תורה וקדושה, ומכל שכן בשעת הסעודה, ולא בדברים של הבלי הבליים, וכל שכן שיהא זהיר מלדבר שם לשון הרע ורכילות ושאר דיבורים האסורים, כי מצות סוכה קדושה גדולה היא. אבל אם צריך לספר עם חבירו יספר עמו בסוכה, שבישיבתו שם אף בעת דיבורו מקיים מצוה.

שמחת החג מתחילה מליל ראשון דחג הסוכות.

בספר השיחות תש"ד¹⁰⁶: אין יאר תרנ"א האט הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק פארבראכט די ערשטע נאכט אין סוכה זייער לאנג ביים טיש און אויך נאכ'ן בענטשן איז מען געבליבן פארברענגען א לאנגע צייט און מ'האט גענומען א סך משקה. ארויסגייענדיג פון סוכה האט די באבע הרבנית רבקה נ"ע געפרעגט, וואס איז די מער, פארוואס איז מען געזעסען אזוי שפעט אין סוכה, האט הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק געענטפערט: מארגען ביינאכט איז דאך שמחת בית השואבה קען מען דאך אריינפאלן ווי א יון אין סוכה, דערפאר האט מען היינט פארבראכט צו מאכען א הכנה אויף מארגען. וענתה כבוד אמי זקנתי הרבנית נ"ע: דער שווער – הכוונה על אדמו"ר הצ"צ – האט אמאל געזאגט, אז א יון איז א הויכע מדריגה. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק האט דאן אנגעהויבן לערנען דעם ווארט, יון איז א הויכע מדריגה. אויב א יון מיט א ו"ו איז דאס גאר ניט קיין מדריגה, נאר די כוונה איז "יבן" מיט א ב' און אין הבנה איז דאך דא כמה מדריגות זו למעלה מזו און דאס איז דער פירוש פון דעם ווארט "א יבן אין סוכה". הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק איז דאן צוריקגעגאנגען אין סוכה און פארבראכט ביז 3 פארטאג אין דעם ביאור פון דעם ענין אז די מדריגה אין הבנה איז נאך אלץ קיין הבנה, און די מדריגה איז נאך אויך ניט קיין הבנה וכו'.

בשיחת ליל א' דחגה"ס תש"נ (כקביעות שנה זו)¹⁰⁷: דער ערשטער טאג פון סוכות (חמשה עשר בתשרי) בשנה זו איז חל ביום השבת – **יום שמחתכם** אלו השבתות – וואס דאס גיט צו נאכמער שמחה אין דעם ערשטן טאג סוכות, וועלכער איז אויך די פתיחה צו אלע טעג פון סוכות, ובפרט זייענדיק שבת וואס מיני' מתברך כולהו יומין – אז זיי זאלן אלע האבן נאך מער א תוספת שמחה.

ולהוסיף אז אין דער קביעות קומט אויך אויס, אז דער שיעור חומש פון

(104) כ"מ בפמ"ג סתרמ"ג במ"ז סק"ד.

(105) ובנוגע לחלק החצר שמחוץ להסוכה – ראה שש"כ פכ"ג הע' י.

(106) ע' 12.

(107) סה"ש תש"נ ע' 47. ועיי"ש בארוכה הביאור בזה.

בית דין צדק דק"ק קראון הייטס | לא

דעם ערשטן טאג סוכות איז פון שביעי ביז סוף פ' ברכה – דער סוף פון גאנץ חמשה חומשי תורה. וע"פ הכלל אז עושין שמחה לגמרה של תורה – ווי מ'טוט עס בשמחת תורה (ווען מ'פארענדיקט חמשה חומשי תורה) – איז מובן, אז ביום זה איז דא מעין השמחה פון שמחת תורה.

הלכתא למשיחא: החליל [שמחת בית השואבה עם כלי שיר וכו'] אינה דוחה שבת ויום טוב. אלא, שבשיחת ערב חג הסוכות ה'תשנ"ב נאמר, שלאחרי הגאולה האמיתית והשלימה לא שייכים אז כל עניני גזירות וכיו"ב, וממילא עורכים שמחת בית השואבה מיד בלילה הראשון¹⁰⁸.

שמחת בית השואבה מתחילה בזמן הגלות בכמה ענינים מיד עם שטורעם כבר מליל הראשון. כל ימי החג מתוועדים בשמחת בית השואבה ובריקודים. שמחת בית השואבה ברחובה של עיר [ההנהגה הנ"ל החלה בשנת תשמ"א (לפני 40 שנה!)] ומני אז התחיל כ"ק אד"ש בהנהגה דאמירת שיחה בכל לילה מלילות החג].

בתורת שלום¹⁰⁹: כמו שבר"ה ויוהכ"פ והימים שביניהם הנה כאו"א מישראל הוא טרוד בעבודה וכו' כן בחג הסוכות צריך להיות טרוד בשמחה מען דארף זיין כסדר פריילעך און אין דעם דארף מען זיין פארנומען.

יום שבת קודש, יום א' דחג הסוכות

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:47.

אין נוטלים לולב בשבת. הלולב ההדסים והערבות הם מוקצים מחמת מצוה.

אסור להוסיף מים ללולב בשבת.

מצות לולב להינטל ביום ראשון בכל מקום ובכל זמן ואפילו בשבת¹¹⁰. אבל המקומות הרחוקים שלא היו יודעים בקביעות ראש חודש לא היו נוטלין הלולב בשבת מספק, גזירה שמא יולכנו בידו ארבע אמות ברשות הרבים¹¹¹. משחרב בית המקדש אסרו חכמים ליטול את הלולב בשבת ביום הראשון, ואפילו בני ארץ ישראל שקדשו את החדש¹¹².

הלכתא למשיחא: בזמן שבית המקדש קיים, יום טוב של ראשון של חג דוחה שבת

108 (ועד"ז בשיחת ש"פ האזינו (התוועדות ב) תנש"א (גם לגבי זמן בית ראשון). שיחת שמחת בית השואבה תשט"ו (בזמן בית ראשון). ולהעיר מהשק"ט עד"ז בנוגע לתק"ש לעת"ל בר"ה שחל בשבת. ואכ"מ.

109 שיחת א' דחמה"ס עדר"ת (ע' 264).

110 משא"כ שופר שאין תוקעין במדינה אפילו בזמן שביהמ"ק קיים.

והטעם, שלולב קל יותר לפי שאינו אלא טלטול בעלמא אבל שופר הוא מעשה חכמה. ועוד שיום ראשון דלולב ידוע בגבולין, אבל בר"ה לא הי' ידוע בקביעות החודש רק בירושלים – תוס' רפ"ד דר"ה ורפ"ד דסוכה. ובעל המאור סוכה שם, כתב שבשופר יש גם תקיעות מדרבנן, ולכן החמירו בו גם בתקיעות דאורייתא, אבל בלולב כולו מה"ת. ובראב"ד תירץ, שאין לשופר עיקר מפורש מן התורה בגבולין, ומדרשה אתי, אבל בלולב יש לו עיקר מה"ת ביום ראשון גם בגבולין. וע"פ דא"ח – ראה הנסמן להלן.

111 ולא גזרו גזירה זו ביום הראשון במקומות שידעו בודאי שיום זה הוא יום החג, מפני שביום הראשון היא מצוה מן התורה ואפילו בגבולין.

112 מפני בני הגבולין הרחוקים שאינן יודעין בקביעות החדש, כדי שיהיו הכל שוין בדבר זה ולא יהיו אלו נוטלין בשבת ואלו אין נוטלין, הואיל וחיוב יום ראשון בכל מקום אחד הוא ואין שם מקדש להתלות בו. וגם בזמן הזה שהכל עושים ע"פ החשבון נשאר הדבר כמות שהי'.

וחמור יותר משופר, שמשחרב הבית אין נוטלים בכ"מ, אבל שופר תוקעין בכ"מ שיש ב"ד. והטעם, ששופר לא רצו לבטל לגמרי לפי שהוא להעלות זכרוניהם של ישראל לאביהם שבשמים – תוס' שם. ובריטב"א תירץ, ששופר לא חששו לגזירת שמה יעבירו במקום שיש ב"ד, לפי שאחד תוקע לכולם, אבל בלולב כל אחד נוטל לעצמו. ועוד כתב, וכ"כ הר"ן, שלא רצו שתשתכח מצות שופר מישראל, אבל בלולב יש זכר בשאר הימים. וע"פ דא"ח – ראה הנסמן להלן.

אף בגבולין. ובכ"מ, שכן יהי' גם לעתיד לבוא¹¹³.

מבואר במאמרי דא"ח¹¹⁴, שמה שיו"ט ראשון של חג שחל להיות בשבת אין לולב דוחה שבת כי נטילת לולב הוא בכדי להמשיך בחי' המקיף (דסוכה) בפנימיות לכן בשבת שאז מאיר המקיף בבחי' פנימיות (מצד ענין השבת) אין צריך (כ"כ) לנטילת לולב, ולכן מספיקה הגזירה דרבה לדחות נטילת לולב. ומה שבזמן ביהמ"ק היו נוטלין גם בשבת, הוא לפי שיש כמה מדרגות במקיפים, וע"י נטילת לולב בזמן הבית המשיכו בחי' מקיף עליון יותר מבחי' המקיף שנמשך בשבת מצד עצמו (מה ששבת מיקדשא וקיימא) וגם בחוץ לארץ (בזמן הבית).

שחרית לשבת ויום טוב. תפלת העמידה לשלוש רגלים עם ההוספות של שבת. מצוה מדברי סופרים מתקנת הנביאים בכל שלש רגלים לגמור ההלל ביום ולברך עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרוא את ההלל. בסוכות, מצות עשה מדברי סופרים לגמור ההלל – הלל שלם – כל שמונת ימי החג לפי שכל יום הוא חלוק בקרבנותיו מיום חבירו ומיום טוב הראשון והרי כל יום הוא כמועד בפני עצמו.

אין להפסיק באמצע הלל (שלם) כי אם על דרך שמפסיקים בברכות קריאת שמע.

מצוה מן המובחר לקרותו עם הציבור מיד אחר תפלת שחרית כדי שיענה עמהם הודו ואנא אחר הש"ץ. אם בא לבית הכנסת אחר שהתפללו הציבור שחרית ועומדים לקרות ההלל והוא לא התפלל שחרית, ראה באגרות קודש כ"ק אד"ש. וזלה"ק: "אודות אמירת הלל לפני התפלה – הוראה בפירוש לא שמעתי בזה, אבל מסופר בפי חסידים, שאף שרבותינו נשיאינו בתפלת שבת היו מאריכים בתפלה אפילו כמה שעות לאחרי גמר הציבור את תפלתם, הנה ביום טוב היו מסתדרים באופן לגמור תפלת השחר עם הציבור ולאמר ההלל עמהם".

כל היום כשר לקריאת ההלל שאם לא קרא מיד אחר תפלת שחרית יכול לקרות כל היום עד צאת הכוכבים.

הלל שלם. בשבת אין מקיפים וגם אומרים הושענות. קדיש תתקבל. שיר של יום, לדוד ה' אורי, קדיש יתום.

אין נוהגים בקריאת מגלת קהלת בציבור. ובלשון הרב: "מעולם לא נהגו כן בחב"ד ובעוד כו"כ" [מקומות לקרוא מגלת רות בביהכ"נ] "כלל. וגם לא שה"ש וקהלת. ולא שמעתי שילמדו (או יקראו) אותן ביחידות בבית וכיו"ב ביו"ט הנ"ל דוקא".

פתיחת הארון: אין אומרים י"ג מדות ו"רבונו של עולם"¹¹⁵ בשבת.

קריאת התורה: מוציאין שני ספרי תורה וקורין שבעה גברי בפרשת אמור

113) ולהעיר מהמסופר אצל א' מגדולי ישראל בס' ארח דוד אות רסה: כשבא אברך אחד בשאלה על אתרוג אמר לו שיש פסול של חסר באתרוג, ואמר לו האברך הרי השנה חל יום א' דסוכות בשבת וחסר כשר בשאר ימי חוה"מ, ונחרד ואמר לו אינך מאמין בביאת המשיח, והלא כשיבנה בית המקדש יטלו את הלולב ביום הראשון שחל בשבת ואתרוגך יהיה פסול. וכבר מצינו בכע"ז בשו"ת בנין שלמה (תיקונים והוספות סכ"ט) למאן דס"ל להקפיד לשלם על הד' מינים קודם החג (ואין כן מנהגנו), שיש להדר כן גם בשנה שיום א' דסוכות חל בשבת, כיון שמצפים לימות המשיח ויטלו גם ביום א' שחל בשבת, וכן שבביהמ"ק כל שבעה צ"ל לכם.

114) ראה לקו"ת דרושים לר"ה נו, ב. סד"ה לולב וערבה תרס"ו. והנעתק בפנים הוא מד"ה בסוכות תשבו תשל"ו (סה"מ מלוקט ח"א ס"ע קפא ואילך). וראה גם בסידור עם דא"ח שער התקיעות ד"ה להבין המשנה (רמד, ב). ועוד.

115) וכ"ה בשיחת ליל הושענא רבה תשנ"ב (מסרט הקלטה).

שור או כשב ובשני – מפטיר בפרשת פנחס ובחמשה עשר יום וגו'. הפטרה. בברכות הפטרה מזכיר של שבת ושל חג הסוכות וחותם מקדש השבת וישראל והזמנים. טעה – ראה בהערה¹¹⁶.

יקום פורקן. אין אומרים אב הרחמים. אשרי. יהללו.

מוסף לשלש רגלים, היינו אתה בחרתנו ומפני חטאינו וכו'. אלא שצריך להזכיר של שבת קודם ליום המאורע, דהיינו שיאמר ותתן לנו ה' אלהינו וכו' את יום השבת הזה ואת יום חג הסוכות הזה כו' ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות הזה כו' (וכולל פסוקי שבת, "וביום השבת", ושל סוכות "ובחמשה עשר יום"). ומנחתם ונסכיהם). ישמחו במלכותך. וסמוך לחתימה אומר שבת ומועדי קדשך, וחותם מקדש השבת וישראל והזמנים. דין הטועה, ראה בהערה¹¹⁷.

במשך כל יום דחג הסוכות אומרים פסוקי מוסף המיוחדים לאותו יום. היום, אומרים פסוקי מוסף המיוחדים ליום השבת ("וביום השבת") ולימים ראשונים של סוכות ("ובחמשה עשר"). דיני הטועה, ראה בהערה¹¹⁸.

116) לא הזכיר של שבת כלל, וכן אם לא הזכיר יום טוב כלל, אם נזכר לפני שאמר שם ה' בחתימת הברכה חוזר ומזכיר, ואם כבר סיים הברכה, אם נזכר תוך כדי דיבור מחתימת הברכה, "חותם מקדש השבת וישראל והזמנים". ואם נזכר לאחר מכן, חוזר לתחילת הברכה.

לא הזכיר של שבת, וכן אם לא הזכיר חג הסוכות, אבל חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", יצא. ביום הזכיר שבת ויום טוב באמצע הברכה, וחתם ביום טוב בלבד או בשבת בלבד, אם נזכר תוך כדי דיבור יאמר "מקדש השבת וישראל והזמנים". ואם נזכר לאחר כדי דיבור, חוזר לתחילת הברכה. 117) טעה והתחיל בברכה אמצעית של חול או של שבת, צריך לפסוק באמצע הברכה שנזכר בה ולהתחיל בברכה אמצעית של תפלת מוסף של יום טוב. שאר דיני הטועה – נזכרו לעיל בתפלת מעריב.

118) שכח ולא אמר פסוקי מוסף, ונזכר בטרם שאמר שם השם בחתימת "מקדש [השבת] ישראל והזמנים", יחזור ויאמר כתיקונו. נזכר לאחר שחתם בשם השם, לא יחזור. אבל אם אמר פסוקי שבת ולא פסוקי יו"ט, או להיפך, חוזר בכל אופן (ראה לקמן).

החליף פסוקי יום אחד בחבירו, או בפסוקי יו"ט אחר, ונזכר בטרם שאמר שם השם בחתימת "מקדש ישראל והזמנים", יחזור ויאמר כתיקונו. נזכר לאחר שחתם בשם השם, נחלקו בזה הפוסקים, ודעת האחרונים שאינו יוצא נזכרה בפשטות (ובסתמא) בשיחת ש"פ נצ"ו תשמ"ז (בלתי מוגה).

ושם, שאף שבאלו הזכיר פסוקי קרבנות בכלל יצא – במזכיר קרבן אחר קלקל וגרע טפי. ועד"ה הדין שבהתחיל לומר פסוקים צריך לומר כולם. וכשי"כ בשניה וקילקל. ועד"ה כתבו כמה אחרונים (דלקמן). וראה אצלנו בקובץ "באתרא דרב" (מהדר"ב) ג' ע"ג 26 בכ"ו. וע"ה. [וי"ל דומה: אמירת "מוסף" ולא "מוספי" ביום א' ד"ה שחזור – ראה הגהות רעק"א סתק"ג ס"א. מט"א ס"ה. ש"ע"ת שם בשם הלק"ט. אבל במש"ב בשעה"צ סק"ו שחזור רק בלא סיים הברכה. ובה"ח ס' קנא ס"ב, שאינו חוזר כיון שאומר "מלבד עולת החדש" ואומר ג' "ושני פעירים". ועד"ה, במוסף שבת ר"ח והזכיר של שבת ולא של ר"ח (או בנדר"ד – של שבת ולא של יו"ט), דלא סגי במש"א ונעשה לפניך קרבנות וכו', שכיון שפירט פסוקי שבת ולא ר"ח גרע – ראה שו"ת תשובה מאהבה ח"א ס' קס. וראה מה שכתבנו בענין זה בלוח יומי לחנוכה שנתנו (יום שבת ר"ח). אבל ראה בשו"ת אג"מ אור"ח ח"ד סכ"א סק"ג מש"כ לחלק. ושם, אפי' הזכיר של שבת בהברכה. אבל, לפי שיש שאם אמר "זאת מוספי יום השבת" ולא אמר פסוקי שבת, דיצא. וכ"מ מסתימת האחרונים].

אמנם, דעת רוב הפוסקים שלא יחזור (וכמה מהם כתבו להדיא דל"ג ממי שלא הזכיר פסוקי מוספין כלל) – ראה בכור"י סת"ר ט"ס ק"א. חיי"א כלל כח סט"ז. מש"ב ס' קח סק"ל. סת"פ סק"ג. ועוד. וכ"פ בשו"ת תכלים בנעמיים ח"ב המאסף לחא"ח סק"ג. מנח"י ח"ח סמ"ט. שבה"ל ח"ד סס"ג. ח"י אור"ח ס"ז. שאלה ט (עיי"ש החילוק מקריה"ת שבקרא קרבנות אחרים לא יצא. ועצ"ב. וראה בשו"ת שו"מ שתייתא סכ"ב דאזיל בטר איפכא).

אבל ראה עולת שמואל ס' קג. שו"מ רביעאה ח"ב ס' קח (לחזור כיון שהזכיר מאורע שלא בזמנו. וס"ל דמ"ד דל"ה הפסק הוא רק בתפלת תשלומין. ולה"ע, שלר"ה ג' בתפלה עיקרית שייך לומר הכי, ולמעשה מתפלל נדבה. אמנם, כיו"ט ל"ש להתפלל נדבה). פת"ש לסי' תרסג (שבסוכות שקרבנות מעכבים זא"ז חוזר. וראה הנסמך שם. ובשו"ת שבה"ל ח"ד שם העיר מפקס הרמב"ם (תו"מ פ"ח ה"ב) שמוספין אין מוכינין זא"ז. וכבר הקשו (ראה מנ"ח מ' ש"ב) שד' הרמב"ם הם נגד פשוטות הגמ' (מנחות מ"ד, ב) לחלק בין סוכות לשאר המועדים. ובשו"ת מנח"י העיר לנכון מחיי"א כלל כח בנשמ"א סק"א שבמצאו עוד באמצע היום חייבים להקריב, וא"כ הה"נ בתפלה, עיי"ש מש"ב). הנסמך בארוחות חיים סת"ר סק"א. דע"ת שם (נוטה שיחזור גם בגרע ממספר הקרבנות). משמרת שלום קודיננו בהדרת שלום הוספה לסמ"ג. שו"ת עמק התשובה ח"א ס"ב. ח"י ס' רל. תשוה"נ ח"א סשפ"ח. בצה"ח ח"ב סס"ח. רבנות אפרים ח"ו סשד"מ. שו"ת להורות נתן ח"ח סכ"ז (רק כשהוסיף במספר הקרבנות).

וקצת ראי' (ראה עד"ה בשו"ת רבנות אפרים שם) ממה שבספרד ל"א פסוקי מוספין דלמא אתי למטיעי, ועדיפא להו לבטל לכתחילה מנהג קריאת הפסוקים, אף שיוצא רק בדיעבד (וי"א שגם בדיעבד ל"י), ולכאז"ל צ"ל הטעם שבטעה גם בדיעבד לא יצא. אבל בשו"ת אדה"ז ס' תקצא ס"ה הוסיף: ותתבלבל תפלתם. ומ' שבוה שיש חשש טעות לחוד לא סגי לבטל קריאת הפסוקים.

ובטעה בספיקא דימא, לכ"ע יצא כשהזכיר יומו, דאנן בקיאין בקביעא דירחא. ולכאורה מקום לומר, שכשהחליף פסוקי יו"ט אחד בחבירו, והזכיר שם חג אחר להדיא בפסוקי הקרבנות ("פסח לה", וביום הבכורים", וכדומה), דלא יצא, כמו בהזכיר יו"ט אחר בתפלתו. (ולהעיר משו"ע אדה"ז סת"פ ס"ב). ואין לומר שכיון שהזכיר במקומו, לא איכפת לו, ועכ"פ ה"ז כמזכיר מאורע שלא בזמנו – שה"ז שקר גמור, לדלידן חוזר ומתפלל נדבה (ואכ"מ), וד"ו ל"ש במוסף. אבל עפ"ז לכאז"ל נראה שגם באינו מזכיר שם חג אחר, כ"א יום אחר מימי החג, או תאריך אחר בחושי, ה"ז שקר. ומדוע לחלק בכ"ז. ויתירה מזו, מסתבר שגם הזכרת קרבנות אחרים ה"ז שקר, שאומר "זאת מוספי יום חג פלוני נעשה ונקריב וכו' כאומר", ומסייע בענין אחר. והרדנין לסברא קמיתא. ראה בעיקרי הד"ט א"ח ס"א. ובשו"ת מנח"י שם בסו"ד ר"ל דל"ה שקר כיון שיש טעות דמוכה.

ברכת כהנים. כשאומרים תיבת יברוך – המתברך ראשו באמצע. ה' – מיסב ראשו לימינו, שהיא שמאל המברך. וישמרך – באמצע. יאר – לשמאלו שהיא ימין המברך וכו'. שלום – ראשו באמצע. אמירת רבש"ע – בשעה שהכהנים מנגנים דוקא, אבל כשאומרים התיבות צריך לשמוע. כשמנגנים ל"וישם" אומרים רבש"ע... הצדיק. כשמנגנים לתיבת "לך" ואם... אלישע. ל"שלום" וכשם... לטובה. כשאומרים "שלום" – אומרים "ותשמרני ותחנני ותרצני". אדיר במרום אומרים אחר עניית אמן כשעדיין הטלית על פניו. אומרים "ולקחת סולת"¹¹⁹. עש זכירות.

הלכתא למשיחא: שבת שבתוך החג חולקין כל המשמרות בשוה בלחם הפנים.

מצות ערבה – ראה לעיל ערב סוכות. מחר יום ב' דסוכות.

התמיד קרב בשבת שבתוך החג בשנים עשר כהנים (התמיד עצמו – בתשעה, ושנים בידם שני ביזכי לבונה של לחם הפנים, וביד אחד – צלוחית של מים).

קידוש: גם בקידוש היום מברכים לישב בסוכה אחר הקידוש (ולא אחר המוציא). סדר הקידוש: בלוח כולל חב"ד נכתב שאומרים מזמור לדוד וכו' עד ויקדשהו בלחש¹²⁰. אתקינו ליו"ט¹²¹. אלה מועדי. סברי מרנן. בורא פרי הגפן. לישב בסוכה.

לא בירך שהחיינו בליל הראשון ונזכר למחר אומר בשעה שנזכר אפילו שלא על הכוס. אלא שצריך לברך תוך הסוכה כדי לפטור גם את הסוכה.

מברכים לישב בסוכה רק על פת או תבשיל מחמשת מיני דגן יותר מכביצה. הנכנס לסוכה אחרת – שלא בירך בה היום לישב בסוכה על אכילה – מברך לישב בסוכה גם על טיול בסוכה. מי שלא אכל בסעודה, לא ישתה יין כי יש שאלה על ברכת לישב בסוכה בשתיית יין. ונכון שלא לקבוע עצמו בשתיה רק בסוכה שאכל בה היום ובירך לישב בסוכה¹²².

119. וראה גם בשו"ת משנה"ה ח"ז סע"ג באו"א. ועד"ו בשו"ת שרה"מ ח"ג סוסי"א. לא. ועצ"ע בכ"ז.

119 (1) ראה שיחת ש"פ אחרי תשמ"ו.

120 (1) ושם נתפרט: אומרים מזמור לדוד, אתקינו, ושמרו, אם תשיב, דא, זכור, על כן בלחש. (וכ"ה בספר המנהגים מנהגי ר"ה ע' 57 בהערה).

121 (1) ראה בהערה בסעודת הלילה.

122 בנוגע ברכת לישב בסוכה על היין, הנה, בכ"מ מפורש שמנהגו לברך לישב בסוכה גם בקידוש היום. וכ"ה גם בס' המנהגים ע' 67. ועוד. ועד"ו ישנן ההוראות (בכ"מ) בנוגע לברכת לישב בסוכה בהבדלה. ומאידך, ביחת ליל ב' דחגה"ס תרצ"ט, ע' 301, מוזכר להדיא בנוגע לכוס של ברכה שלא לשתות באם לא אכלו, מחמת השאלה על ברכת לישב בסוכה בשתיית יין, והתנפסק בשו"ע אדה"ז, ובסגנון דומה להנכתב בשו"ע אדה"ז (ונעתק בפנים). ומובן, שכונתו שם כפשוטה, שמברכים לישב בסוכה רק ביין קידוש (וגם הבדלה כנ"ל), משא"כ בשאר שתיית יין, שיש בזה שאלה.

והנה, בשיחת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע בנושא, מיום א' דחגה"ס תרצ"ט, סה"ש תרצ"ט ע' 295, בנוגע לברכת לישב בסוכה בשעת קידוש היום, ולא על הפת, בשם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע שהיין עושה קביעות. ונראים הדברים, ובהקדמה, שהמדובר ברשימת השומעים ולא הוגהה כלל, שלא בא לחדש לברך על יין בכלל, וממילא יסתור המובא בשיחה ביום למחרתו, ליל ב' / ובא לומר, כי שמברכים בקידוש היום, ומובן גם מהמשך הלשון. וכדעת כ"ב פוסקים (א"כ), ונכ"ל מס' המנהגים, וכמנהג בחצרות כמה חסידים. וה"ט לפי שנוסף לזה ששתיית קידוש היא יין של מצוה, ומצותה אחשבל' (ובפרט בשבת שיל"א שגם אכילת שבת קובעת), עוד זאת שקידוש צ"ל במקום סעודה וגם אסור לטעום קודם קידוש וממילא ה"ז כהתחלת הסעודה.

וגם בנוגע להבדלה – אף שאצ"ל במקום סעודה, אבל מ"מ דומה במקצת לפי שגם היא בגדר יין של מצוה, ונחשבת קביעות (ראה בשו"ת אמרי הלכה ומנהג הלפרין סי"ט), וגם אסור לטעום לפני, וממילא ה"ז כהתחלת (אפשרות) הסעודה, ובפרט כשבדעתו לאכול מיד אח"כ (ראה סה"ש תרצ"א ע' 142. ר"ד סוכות תרצ"ג. אבל ראה המענה שנדפס בשו"ת אמרי הלכה ומנהג שם). וגם כשאין בדעתו לאכול מיד, הוא גופא שיכול לאכול מהני החשיבו קבע. (וי"ל מעין דוגמה לדבר: מש"כ בבכור"י סתר"ט סק"ז, לברך בשו"ט באכילת פה"כ אחרי קידוש היום, גם למ"ד שאין לברך על פה"כ, כיון שמסתמא אין מכוונים לצאת בסעודת הלילה אלא עד לשעת קידוש היום. ודון מינה ואוקי באתרין. וכו', הם שאני שהלילה מפסיק – ראה תוספת ביכורים שם. וראה בשו"ת יב"א ח"א סס"ד סק"ט מה שכתב לדחות דברי הבכור"י. וי"ל).

והנה במנהג זה ג"כ כמה חצרות חסידים, וכנראה גם מחמת צירוף היין וההבדלה גם יחד (משא"כ במבדיל על השכר – ראה סה"ש תרצ"א שם. ר"ד תרצ"ג שם. וראה בשו"ת הג"ל). ועד"ו דברי המאירי סוכה כו, א, שיין בצירוף עם פירות ומרקחת היו קביעות. וכן בישועות יעקב סתר"ט סק"ב, באוכל פחות מכביצה ושותה כוס ברכת המזון. וכע"ז מצינו בראשונים – בשבה"ל סדר"מ, ותניא ורבי והאגור – שבשו"ט ה"ז קביעות. ולהעיר משע"ת סתר"ט סק"ה, באוכל פה"כ אחרי קידוש היום (גם לדעת אלו שפקקו בברכת לישב בסוכה על פה"כ), שכיון שאוכלו בתורת סעודה המחוייבת לקידוש מחשבתו ועושהו קבע. וי"ל עוד, עפמ"ש"כ לבאר בבכור"י ושע"ת שם, וכ"כ ביריעות האהל (על אהל מועד ח"ב שער סוכה ולולב תניב א סק"ו ד"ה איבא – לב, א), שמה שמברכים רק בשעת האכילה הוא רק ממנהג, לפי שנהגו כדעת ר"ת, אבל מן הדין מברך בכל פעם שנכנס לסוכה, ומשו"ה כל ששמה אכילה וקובע א"ע לזה יש מקום להקל לברך לישב בסוכה).

והבא מנהג זה לברך בהבדלה בכ"מ (ראה לוח א"י. שו"ת שלמת חיים שענ"ט. שש"כ פנ"ח הע' קג. הליכות שלמה פ"ט סי"א.

בית דין צדק דק"ק קראון הייטס | לה

יצא מן הסוכה לאחרי האכילה ולא חזר עד לאחר שעה ושתיים, או אפילו חזר לאלתר אלא שבשעה שיצא היה דעתו לשהות הרבה חוץ לסוכה, מברך שוב לישב בסוכה על אכילה האחרונה בסוכה.

היה יושב ואוכל וירדו גשמים ופרס הגגון על הסוכה, ושוב פסקו הגשמים, ופתח את הגגון, אינו חוזר ומברך לישב בסוכה.

האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא [ברביעית¹²³] יין¹²⁴ (כל יום – גם בחול המועד). אך אפשר לצאת ידי חובת שמחת יו"ט אלא [ברביעית הרביעית ממוסד הקידוש¹²⁵]. והקטנים נותן להם קליות ואגוזים [וכיו"ב].

כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע שתה רביעית יין בכל סעודה. מצוות עונג יו"ט: צריך לקבוע כל סעודה על היין, דהיינו שישתה יין באמצע סעודתו אם ידו משגת וירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכלתו. ברכת המזון כדאמתול.

הלכתא למשיחא: בבית המקדש מקריבים היום 13 פרים, 2 אילים, 14 כבשים וכולם עולות. ושעיר לחטאת. בכל יום מימי החג הקריבו כנ"ל, אלא שהפרים פוחתים מדי

שורת מנח"ט ס"י קסג. רבבות אפרים ח"א סתכ"ח. שם ח"ג סתכ"ד. ובשם הגרמ"פ בסוכות לשובו פאק ע' רט. וכ"כ ברשימות שיעורי הגר"ד ס"ס. שורת שבה"ל ח"ו ס"ב סק"ב. ובאמת, כ"ה כבר ברבינו מנוח סוכה וי. אבל לדעתו מברך גם על שינה וטויל). אלא, שלאחרונה נפרסם בתשורה (לחנותת קארפ"ענגעל, ח' תמוז תש"פ), דף השלמות לס' המנהגים, עם אישור להדפיס אם ההדפסה לא תתעכב, ושם הועתקה (ככל הנראה) שיחה הנ"ל, אבל בשינוי עיקרי, שהושמט שהמדובר שם – כמובן מהמשך הענין – בנוגע לקידוש היום, ובה"ל: "על עם שתיית כוס רביעית יין בסוכה מברכים לישב בסוכה, כי יין עושה קביעות". ומצוין שם בהערה "משיחת כ"ק אדמו"ר (מהור"צ) נ"ע, מהנהגת אביו כ"ק אדמו"ר (מהור"ש ב"ב) נ"ע". וממילא מובן לקוראים שכ"ה בכל רביעית יין (ולא רק בקידוש והבדלה). ומסברא – טובא יש לחלק.

ואולי בהשלמות לס' המנהגים הנוונה רק בשותה רביעית מחמת מצות שמחת יו"ט, ודמיה קצת לקידוש ולהבדלה. וג"ז דוחק. ועצ"ע. ואת"ל הכי, יתכן לומר לפ"ז, שז"כ בשיחה, שבכוס"ב "יש שאלה" א ג"ז בגדר קביעות מחמת חשיבות המצוה. [אבל אין לומר, שיברך לישב בסוכה בכל שתיית רביעית בסוכה, גם שכשרב קיים מצות שמחת יו"ט בו ביום, כיון שגם רביעית זו י"ב משום קיום מצות שמחת יו"ט עוה"פ (ויל"ע בזה. ונפק"מ לנודר מין הרשות, או לשתיית בן סור"מ) – דא"כ אודא לה דין דנא שבפוסקים, שאינו מברך על היין, ותו, שבאינו קובע א"ע לשתי" פטור מסוכה בכלל. וגם הדררא קושיא לדוכתה, במה שנז' בשיחה למחרת, שישנה שאלה בשתיית כוס"ב.

וח"א רצה לטעון בפני, שאכן נתחדשה שם הוראה שמברכים לישב בסוכה על כל שתיית רביעית יין, ושאינו כוס"ב דמיירי בפתות מרביעית. אבל הדברים לא מסתברים, וסוף לכל הנ"ל, שכן אם בכגון דא אין מקום לשאלה כלל לחייבו בברכה. ושוב טען הנ"ל, שיתכן שלפעמים ה' רביעית. אבל לדבריו, שבשיחת יום א' דחה"ס באותה שנה נתחדש בכלל לברך על רביעית יין, שוב אין זו שאלה, שהרי באותם פעמים ה"ז דאי (אא"כ תאמר בדוחק שבדוחק, דהא גופא השאלה – שאינו יודע אם הוא רביעית. אבל הלשון לא משמע כן כלל). ודוחק לומר שר"ל שכיון שיש חשיבות בשתיית כוס"ב, המצוה משוי לה קבע, וממילא יש להסתפק גם בשותה פחות מרביעית (ובדוגמת דעת הראשונים שחייב בסוכה באכילת שבת גם כשלא אכל יותר מכביצה, שאכילת שבת קובעת בכזית. וכ"ה באכילת כזית בלילה הראשונה), משא"כ בכוס של הבדלה דמיירי בשותה רביעית דוקא (שהרי אין לשותה יותר מזכית יין, מחשש ספק ברכה אחרונה), ובכגון דא נתחדש אצלנו לברך בכל גוויי מחמת גוף שתיית רביעית יין – שנוסף לזה שלהלכה פטור מסוכה כל שאינו קובע א"ע לשתי", וכש"כ שאין לו לברך, כמדומה ברור שלא מצוין כיו"ב בשום דוכתא, לחוש בשותה פחות מרביעית אפי' בקובע א"ע לשותה (אף שבשר"ע אדה"ז – בנוגע לעצם החובה לישב בסוכה, כדלהלן – לא נתפרש להדיא שהכוונה לרביעית). וראה גם בכר"י סתר"ט סק"ד. שורת שבה"ל שם]].

ומסתבר יותר להעמיד הדברים כמתאימים לשולחן ערוך, ולא לחדש הפכו, והרי ד"ז גופא ובסגנון שכוה נזכר בשולחן ערוך רבינו ונמצא שלחדש שמברכים על רביעית יין לחוד – אין בדינו רק ושימות הר"ל הנ"ל ע"פ הבנת.

[ולחעיר, שגם האחרונים שכתבו לברך על היין – מיירי בקביעות, והיינו בשתי' מרובה ובני חבורה (ראה בענין זה במחזור ויטרי שכל הנראה קיבל הר"ל הוראה להדפיס כן כהשלמה לס' המנהגים – בפועל לא נדפס ואין אתנו יודע עד מה. וספיקו להקל. ועכ"פ, גם את"ל להקל בקובע א"ע לשותה יין, והיינו בשתי' מרובה או בחבורה ובסעודת מרעים, שחייב מן הדין לישב בסוכה (ואולי גם בשתיית רביעית יין מחמת מצות שמחת יו"ט), קשה להתיר לברך בכל שתיית רביעית איהו שיהי', כשאינו קובע א"ע לשותה, שלדינא פטור מסוכה, ולהורות כדעת יחיד (הריטב"א) שלא נמצא כדוגמתו בפוסקים, וגם לא נתפרש להדיא בשום מקום שכן מנהגו (ולת בדף הנ"ל. וגם שם מקום בדוחק גדול לפרש באו"א, כעין הב"ל או כיו"ב).

[ולחעיר שבהתועדויות וכדומה, שכמדומה שיש שנהגו לברך על רביעית יין, נוסף לזה שהוא בחבורה, הרי בלא"ה מקום לברך בסוכת חבירו – סוכה שלא אכל בה היום ובידך לישב בסוכה – מחמת גוף הטויל בסוכה, כדעת אדה"ז בזה]. (123) כ"ה להדיא בתו"א מגילת אסתר צט, א. ובכ"מ. וכבר העירו ממש"כ החינוך מ' לא: דפחות

מזה השיעור אינו ראוי ולא יתעורר לב האדם עליו. (124) בנוגע למיץ ענבים – ראה הלכה יומית אות תשל"א ובמ"מ וציונים לשם בארוכה. ודון מינה ואוקי באתרין.

(125) ראה שיחת אחש"פ תשל"א. וכ"מ בתוד"ה די יין – פסחים קח, ב. ועוד ענין מצד מצות עונג כדלקמן. ולהעיר משיחת יום ב' דחה"ס תשט"ז בתחילתה. וראה שיחת שמחת ביה"ש תשי"ט. ר"ד בסעודה ליל א' דחה"ש תשכ"ו. ליל א' דחה"פ תשכ"ט.

יום. ביום השני – 12 פרים. בשלישי – 11 פרים וכו'. זאת בנוסף למוסף שבת בקביעות שנה זו. [וזהו, בנוסף לקרבנות הפרטיים שעל כל אחד להביא ביום הראשון של חג: עולת ראייה (אלא שבפועל לא דייקו להקריבם ביום טוב ראשון, ובקביעות שנה זו, בלאו הכי אינו דוחה שבת), שלמי חגיגה, ושלמי שמחה (שחיוב הקרבתו פעם אחת במשך החג – כתשלומין ליום הראשון. כשיום ראשון של יו"ט חל בשבת, כבשנה זו, שאין שלמי שמחה דוחים שבת, יוצא יד"ח שלמי שמחה – לדעת הרמב"ם (שא"צ זביחה בשעת שמחה) – בשלמים ששחטם מערב יום טוב)]. כל שבעת הימים החליל מכה לפני המזבח. גם בקביעות שנה זו, חליל זה דוחה שבת מפני שהוא חליל של קרבן וחליל של קרבן עבודה היא ודוחה את השבת. בחנוכת בית השלישי יקריב הנשיא קרבנות (7 פרים 7 אילים לעולה ושעיר לחטאת) כמפורט ביחזקאל.

הלכתא למשיחא: בזמן שבית המקדש קיים אוכלין בשר שלמים לשמחה. ונתבאר בלקוטי שיחות¹²⁶, שלדעת אדה"ז, ש"עיקר המצוה" דשמחת יום טוב (אצל אנשים) היא אכילת בשר שלמים¹²⁷, אין זו שמחה גשמית בלבד, אלא שמחה של מצוה, ושיש בה **קדושה** (אכילת קדשים)¹²⁸.

קצת דיני אכילת קדשים¹²⁹: כבר נזכר לעיל שהכל חייבים לטהר עצמם ברגל¹³⁰. י"א שברגל לא נכנסו לבתים בירושלים מחשש טומאת אהל, ולנו ברחוב. [ואולי ברגל שכולם מטהרים את עצמם אין מקום לחשש]. ואין שיהי', בודאי צריך לזהר לא להיכנס לבית שיש חשש טומאה. באם נמצא בבית כלי שהי' באהלה המת, אפ"ל הבנין גבוה כמה קומות, אין לשהות שם. כמו כן, יזהר שלא לנגוע בבגד מטה וכסא שאינם בדוקים מטומאה, שמא נגעה בהם נדה וכדומה. ניתן לישב על כסא פלסטיק, או מזרון מגומי וכדומה. כן, ניתן לאכול אוכלים שלא הוכשרו לקבל טומאה.

מעלה תיקנו בקדשים שסתם ידים צריכים טבילה בארבעים סאה לקדשים. אין לאכול השלמים קודם ההקטרה, שהאימורים מתירים הבשר באכילה. אבל אם נטמאו או שאבדו, אינם מעכבים את האכילה, ומותר לאכול הבשר אחר זריקה. אכילת קדשים מצוה גם לבעלים ולא רק לכהנים. ומברכים על האכילה: אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח/על אכילת שלמים. מצות אכילת קדשים בכזית, ושאר הבשר אוכל בכדי שלא יהא נותר. וי"א שיש מצוה באכילת כולו. עוד מצוה בחג, אכילת השלמים משום שמחת יו"ט, כנ"ל. ומצוה זו מתקיימת בכזית (וי"א שצ"ל לשובע – בכביצה). אשה בעלה משמחה שמקריב קרבן ונותן לה לאכול. [ויש חולקים]. קטנים פטורים מאכילת שלמי שמחה. אכילת כל הקדשים, גם קדשים קלים, צריך להיות דרך חשיבות וגדולה ("למשחה לגדולה") כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים, וצריך להיות צלי בחרדל¹³¹. קדשים קלים, ושלמי

(126) חל"ג ע' 62 ואילך.

(127) וידועה החקירה אם המצוה רק באכילה או גם בהקרבה. ולדעת הצ"ח – הובא שם – המצוה להקריב פעם א' בחג. ועוד מצוה באכילה במשך החג. [ולכאן נ"ל לה"ר דתרווייהו איתנהו, מרמב"ם חגיגה פ"ב ה"ד, ממה שהצריך ב' הטעמים. ולע"ע ל"מ שיעירו מזה. שו"מ בס' קול בן לוי ס"ג ד"ה ואת זה (בדפוס"ח – ק"ג, א ואילך) שעמד בזה. ויל"ע במפתחות ברמב"ם פרנקל ואינו תח"י כעת. ומ"מ י"ל שכיזון שהמצוה שיהא בשר קרבן צ"ל ראוי לביאה. והרי אצ"ל זביחה בשעת שמחה. ואכ"מ כעת].

(128) עיי"ש באורך.

(129) פרטי דיני שחיטת, הקרבת והכנת השלמים, לא נזכרו כאן כ"א השייך לאכילה בחג במיוחד. רשימה חלקית בלבד, ובכמה פרטים – כמה וכמה דעות, ולפעמים – שנוי במחלוקת הפוסקים מן הקצה אל הקצה. ותשבי יתריך ספיקות, ולכשיבוא – משה ואהרן עמהם. לא הובאו בכ"מ כל הדעות. ולפעמים – (משמעות) ההכרעה בדברי רבותינו נשיאנו לכאן או לכאן.

(130) לענין קיום מצות עונה ביו"ט מצד חובת שלמי שמחה – ראה הגהות חשק שלמה ערכין ג, ב. שו"ת מנחת ברוך רס"י עז. ועוד. ולהעיר מנחל קדומים (לחיד"א) סו"פ מצורע בישוב קושיית ברכת הזבח (הובא במג"א סו"פ) לענין עונה בשבת לאוכלי חולין בטהרה. והה"נ הכא.

(131) ולדעת התוס' באם ערב לו באופן אחר – רשאי לשנות באכילתו. ובמק"א – בקובץ הללו

שמחה בכלל, נאכלים בכל העיר ירושלים [וי"א: רק בקומת קרקע של ירושלים]. מבחינה פרקטית, מומלץ לאכול השלמים המוגשים חמים לשולחן בכלי מתכות או בכלים חד-פעמיים [שטעם הבשר הנבלע בכלים דינו כנותר, כדלקמן. וכן מומלץ לנקות את השולחן מכלים אחרים]. צריך להשתדל שלא ישאיר ממנו אחרי סוף זמן אכילתו. אם גמר אכילתו, י"א שיכול להניח אחרים האוכלים, ואינו עובר בלא דנותר, כיון שסומך עליהם. אבל אין לסמוך על קטנים, ועליו מוטל להשגיח שלא יוותר. לאחר סוף זמן האכילה מטמא את הידים. מצוות לינה בירושלים בליל ראשון של יו"ט [נוסף למצוות לינה במוצאי יו"ט ראשון, ויש בזה ב' אופנים - משום הרגל או משום הקרבן¹³²]. שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, היינו ביום הזריקה וכל הלילה וכל יום המחרת עד שתשקע החמה (ובנדון דידן, כשהוקרב בט"ו תשרי, עד סוף יום ט"ז תשרי. אמנם, כנ"ל, בשנה זו שיום ראשון חל בשבת, אין הקרבת שלמי שמחה דוחים שבת. ואם הקריבם בערב שבת (להדעות שא"צ זביחה בשעת שמחה), נאכלים עד סוף יום ט"ו תשרי. ולכתחילה, עיקר מצותו ביום הראשון ובלילה שלאחריו). הנותר מצותו בשריפה. זמן שריפה הוא רק בבקר, ואין שורפין בלילה. כלים שהשתמשו בהם לבשר השלמים בעודם חמים צריכים מריקה ושטיפה והגעלה בירושלים. וכלי חרס צריך שביירה. בכלי זכוכית, יש מחמירים לשוברו ולא לסמוך על מריקה ושטיפה. ובכלי פלסטיק ועטיפות פלסטיק, מחלוקת אם צריך מריקה ושטיפה או שביירה.

יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית ולמעלה (3:38 לערך), בכדי שיוכל לאכול סעודת יום טוב שני לתיאבון. [ואם שכח או עבר ולא אכל סעודת יום טוב קודם שעה עשירית, יאכלנה אחר כך].

מנחה: ואני תפלתי כבכל שבת. קריאת התורה (פ' ברכה). תפלה לשלש רגלים עם ההוספות של שבת¹³³. אין אומרים צדקתך.

עבדי ה' - הארכנו בדעת הרמב"ם. בדרשה לחגה"ש תשע"ה (ב-770) שקו"ט במי שלא הכין חרדל לשלמין, אם מותר להוציא מרשות לרשות, או לכבות בגחלת של מתכת למתקו ביו"ט, כיון שאכילת חרדל אינו שוה לכל נפש.

132) במדרש עה"פ במגילת רות "באשר תליני אליו", משמע שמצות לינה שייכת גם בנשים, בקרבנות שלהן.

133) בס' המנהגים ע' 64 בהערה, בנוגע לאמירת "שבתות .. בס" בניעילה, מסיים: "כמובן, כן הוא גם בשבת שחל בו יו"ט".

וכבר העירו, שבכל הסידורים - גם בהוצאות שלאח"ז - נדפס כמאז "שבת קדש", ללא שום הערה ותיקון. ועוד ועיקר, שבמקורו - בהוספה לליקוטני מנהגים, שנדפס בסוף מחזור השלם - לא נמצא כלל סיוס ההערה "צילום כת"ק מהנהגות להערה הנ"ל - אחרי שסודר לדפוס - נמצא בתשורה לחתנות מינקאוויטש-גאלאווינסקי כ"ב אלול תשנ"ז. וגם שם אינו מופיע). וכן לא נמצא בשאר המקומות (בהוספה לקונטרס חודש תשרי תש"ד - נדפס בסה"מ תש"ד; בהוספות לשו"ע אדה"ז; בהערות וציגונים שבסידור עם דא"ח. ועוד). וכן לא נזכר בלוח כולל חב"ד.

ובכלל, אינו מובן שהרי ביו"ט אין אומרים נוסח "וינוחו וכו'". ואם משום אמירת "שבתות" - הרי בפשטות שינוי הנ"ל הוא רק כתוצאה מאמירת "וינוחו בס", ולא להיפך. ועוד, שבגוף ההערה מצויין בטעם השינוי לסידור הארז"ל ומשנת חסידים. ובשינויים (ובסידור הארז"ל - כ"ה בסידור ר' ובת, ו' אשר, קול יעקב. - בסידור זאלקאווא תקמ"א לא מופיע ב' הענין, כ"א השינוי בנוסח התפלה) מובא הטעם מצד "שם מ"ב הכולל כולם", המרומז במלת "בס". [בשעה"כ פ"ז סקל"א (נסמן בלקר"ש ח"ד דלקמן, ובס' המנהגים ע' 27) מצייין בזה גם לתולעת יעקב, ללא ציון מקומו. וראה גם בהוספות לשו"ע אדה"ז ח"ב בסדר קבלת שבת. אבל בתולעת יעקב (ח"ב סתרי תפלות שבת וכו' אות ט) לא מצאתי מזה רק בנוגע לליל שבת. אלא שמדבריו אפשר להבין בנוגע ליום השבת, אבל לא בנוגע לתפלת מנחה. ואולי נגדר בעל שעה"כ אחרי משמעות העו"ש (סי' ש ד"ה כתבו האחרונים). והמעין היטב יראה משמ"כ בעו"ש בשם תולעת יעקב קאי רק אשלפניו, בסוד שלש סעודות שבת, ולא בנוגע לנוסח התפלה].

ויש מי שר"ל, שנפלה כאן טו"ה בס' המנהגים, וצ"ל "שחל בו יו"כ" (ולא "יו"ט"), שהרי אין כאן מקום הוראת מנהגי שו"י"ט), וקאי אשלפניו.

ועדיין יש מקום לקיים הדברים, לפמשנת"ש בשכנה"ג או"ח סי' רסח בהגה"ט סק"ב (ועד"ז בכ"מ), בטעם אמירת "בס", שבמנחת שבת ח"ה ככלה בבית אבי' וחמי', עיי"ש. ועד"ה הסוד - בלקר"ש ח"ד ע' 19, שבמנחת שבת הוא יחוד ז"א ומלכות. וראה גם שיחת ש"פ וישב תשל". ולכא"ו ה"ז ע"פ ובהתאם להמבואר בהנהגות הרמ"ז לס' הנונות (נו' בכה"ח סרס"ח סק"ב - נסמן בלקר"ש שם. וכ"ה בהנהגותיו זוהר ח"ב קלה, ב, ובספרו אם לבניה אות ב סקט"ז). ועד"ז הוא בכ"מ. ומתאים גם להנח"כ כע"ז בסה"מ מלוקט (ח"ה ע' מט) במעלת מנחת שבת. וד"ז עולה בקנה אחד עם כמה מהב"י בזה ע"ד הפשט. ונקודת הדברים, שהשינוי בנוסח התפלה במנחת שבת שייך ג"כ להענין דל' רבים, ולא רק לשם מ"ב. אלא, שעכ"ז ק' לחדש שינוי בנוסח התפלה על יסוד הנ"ל.

אבל להעיר, שבאג"ק ח"ט ע' ט, בנוגע לנוסח התפלה בניעילה, מקום לפרש, שר"ל שהעיקר לומר "שבתות", ושמה"ט משנים ואומרים גם "בס". אבל לע"ז לא מצאתי כן במק"א. ואדרבה. ובאג"ק הנ"ל אפשר לפרש גם באו"א. אמנם, כן, שלהנוסח (ונזכר באג"ק ח"ה ע' רחצ בהערה) שברמב"ם (לג' שבכת"י), וכן בסידורי התימנים, שאומרים כך בכל ד' תפילות השבת, מסתבר שעיקר הכוונה לומר "שבתות" בל' רבים, ורק כתוצאה מזה אומרים "וינוחו בס". אבל כפשוטו שאין מזה ראי' לעניינו לנוסח דידן שאומרים כן רק במנחת שבת. כן להעיר, שבשיחות קודש דשנים האחרונות, ובעיקר - בהתוודעות דיום השק"ן, נז"מ כ"מ"פ (ולדוגמא: ש"פ שמני ואמור תש"ג. ועוד כ"מ"פ) ה"ל (והתוכן): "שבת זו, שבת זה, שבתות אלה" (בהתאם לחילוק בנוסח התפלה: בה, בו, בס).

אסור להכין שום דבר לצורך יום שני של חג [ובקביעות שנה זו – ה"ז גם הכנה משבת ליו"ט] עד לשעה 7:15 (ואמירת "ברוך המבדיל וכו'", או "ותודיענו" בתפלת ערבית, כדלהלן). ולדעת אדה"ז – גם ע"י נכרי אסור¹³⁴. אין להוציא בשר מבושל (או שאר מאכלים) וכדומה מהמקפיא ביום ראשון להפשיר עבור יום שני של חג¹³⁵.

מוצאי שבת קודש, ליל ב' דחג הסוכות

לפני הדלקת נרות או כל מלאכה אחרת המותרת ביום טוב (ולפני הכנה ליום טוב שני, כדלעיל) יש להתפלל ערבית ולהבדיל בתפלה באמירת "ותודיענו", או לומר עכ"פ "ברוך המבדיל בין קודש לקודש".

הדלקת נרות אחרי השעה 7:15 מאש הדלוקה לפני החג (ואם אפשר – בסוכה, כנ"ל). למנהגנו, ניתן להדליק מיד בזמן הנ"ל, ואין מקום וסיבה להמתין בדוקא שלא להדליק עד לפני קידוש. אם שכחו להשאיר אש דלוקה לפני החג, מותר לבקש מנכרי להדליק אש ביום טוב.

מדליקים הנרות לפני הברכה כבשבת. בהדלקת נרות שתי ברכות: ברכת להדליק נר של יום טוב, שהחיינו. [טענה בהברכה או שכחה "שהחיינו" ראה בהערה¹³⁶].

יש מחמירים שלא להשתמש בנר של יום טוב כדי להדליק עמו נר אחר של חול או להדליק את הגז.

אסור לחמם נר ולדבוקו בפמוט גזירה שמא ימרח (שישפשפנו להחליקו על פני שטח הפמוט). גם אסור לחתוך שולי הנר בכדי שיוכל לתוקעו בנקב הפמוט, משום איסור מחתך. אבל מותר לתחוב נר בתוך הפמוט לצורך הדלקת נרות יום טוב, אף שהנר נשחק מעט ואין בזה משום מחתך.

אם הפמוט מלא בשיירי נרות, אף שמותר לנקות את הפמוט, ואין בזה משום תיקון כלי, וכן המשתמשים בגרונים בתוך כוסיות זכוכית, שמותר להם לנקות את הכוסית מדיסקית המתכת של הגרונים שנדבקה לתחתית כוסית הזכוכית בכדי להניח במקומה נר חדש – מכל מקום, שיירי הנרות וכן הדיסקית שבגרונים, דינם כמוקצה ואסורים בטלטול¹³⁷. אבל, הפמוט

134) ראה שו"ע אדה"ז שש"ט סי"ח. ששכ"א סי"ו. סתנ"ה סי"ד. סתנ"ט סי"ב. וראה בפמ"ג סתק"ג בא"א סק"א (נסתפקו). דע"ת למהרש"ם סתמ"ד ס"א (מסתבר להקל. אבל מש"כ כן בדעת הפמ"ג, צ"ע – ראה פמ"ג סתמ"ד בא"א סק"ה. ובעוד כ"מ, נסמנו לקמן). שו"ת לבושי מרדכי מהדר"ת או"ח סעי' (אפשר דשרי וצ"ע כעת).

ולהעיר משו"ת נוב"י מהדר"ת סמ"ד ששכות דשבות במקום מצוה הותר רק בשבות קרובה ולא רחוקה. וכבר כתב כן בשו"ת תשב"ץ ח"ב סוסי' קצו. וכ"מ בט"ז סתנ"ה סק"ב – ראה מחה"ש שש"ז סק"ח. וראה א"ר סתנ"ה סק"ג שראוי להחמיר (וצ"ע בא"ד סרנ"ב סק"ב). סרע"ז סק"ו). בכור"י שם. ערוה"ש שם סי"ג. וכ"פ בחי"א כלל קמח סי"ח. [ובדעת המג"א – ראה סתנ"ה סק"א. סרנ"ב סק"ד (ואדה"ז שם) ופמ"ג שם) סתנ"ה סק"ח. סתנ"ה סק"ח. סתנ"ה סק"ח. סתנ"ה סק"ח. וישם ההיתר משום שבות בביה"ש במקום מצוה. וראה פמ"ג שם). סתנ"ט סק"ב. תק"י סק"ג (ובפמ"ג שם). סתק"ז סק"ג (ואדה"ז שם בקו"א סק"ד). מחה"ש שש"א סק"ה בכוונת מג"א שם. תהל"ד ששכ"ה סק"ט בסופו בכוונת מג"א שם סק"א. וראה שו"ת רב פעלים ח"ד סי"א מש"כ ליישב. ועייל – ראה מהר"ם בריסק ח"ב סע"ד). וראה שו"ת כת"ס או"ח סי' קטו. מנחת פתים יו"ד שש"כ. פמ"ג סתקמ"ד בא"א סק"ב (וראה מנחת פתים שם. תורת חיים סופר או"ח סרמ"ד סק"ד ד"ה ולפמ"ש"כ (י"ד)). משנ"ב סרנ"ב סקמ"ד (ובסקמ"ג שם, התיר במידי דפלוגתא). שם שש"ג סקנ"ו. שם שש"ג סק"ו. וראה מילואים לשו"ת דברי רננה סכ"ו. והעיר שם מראבי"ה הל' עירובין סשצ"א (בראבי"ה השלם – ע"י שלו). ולהעיר ששש"ע אדה"ז שש"ז סי"ג השמיט מלת "בשבת". ושק"ר בזה. ואכ"מ.

135) אבל באם מוציאו בעוד היום גדול שיהא ראוי לאכילה בו ביום, אחרי שיופשר, אפשר להתיר (ע"פ שו"ע אדה"ז סי' תק ס"ב. וראה קובץ העו"ב שבועות תשע"ד. הערות הת' ואנ"ש 770 סוכות תשע"ה. ואכ"מ).

136) אם טענה ואמרה להדליק "נר של שבת קודש", אם נזכרה תוך כדי דיבור תוזרת ואומרת "של יום טוב". לאחר כדי דיבור – לא יצאה, וחוזרת ומברכת כל זמן שהנרות דולקות (ע"פ קו"א לשו"ע אדה"ז סרס"ג סק"ג וסק"ד). [וראה גם בקונטרס באתרא דרב חו" ג הע' 45 ואילך. והארכנו בזה בכינוס תורה חוה"מ פ"פ תשע"ט].

אם שכחה ברכת "שהחיינו", תכוון לצאת ידי חובה בעת הקידוש.

137) בזמנינו שאינם עומדים לתשמיש אחר. וגם בזמנם, כתב אדה"ז, שאף שמעיקר הדין אינם מוקצה, נכון ליהזר שלא לטלטלם כי אם לצורך הרבה. וגם אין להתיר לטלטלם משום צורך אוכל נפש מכמה טעמים, ובפרט בזמנינו. ואכ"מ. ואולי י"ל דה"ז כגוף ש"ר. וראה קצוה"ש סקמ"ו סק"י.

בית דין צדק דק"ק קראון הייטס | לט

אינו מוקצה מדין בסיס¹³⁸, ולכן, יטלטל הפמוט עד מקום האשפה, וישליך השירים באופן ששיירי הנר יפלו ישר לאשפה. במקום שהשיירים נדבקו לפמוט ואי אפשר לנערם, וכן בנרונים, שהדיסקית נדבקת לתחתית הכוסית, ואפשר להוציאם רק ע"י כלי – אין לנקותם ולגרדם אפילו ע"י סכין, כיון שהסכין נעשה לו כיד ארוכה. אבל, יכול להוציאם ע"י דבר אחר בשינוי¹³⁹. ועדיף, להניח מעט שמן בכוסית בערב יו"ט [ומותר לעשות כן, ואין חשש משום גרם כיבוי בנותן מעט מים], שהדיסקית לא תידבק, ואז יכול ביום טוב לטלטל הכוסית כנ"ל עד מקום האשפה, וינער הכוסית באופן שהדיסקית תפול ישר לאשפה.

ערבית: שיר המעלות. מעריב לשלש רגלים. ותודיענו¹⁴⁰.

שכח ותודיענו¹⁴¹ אינו חוזר [אבל עדיין אסור במלאכת אוכל נפש עד

ולהעיר מקצוה"ש סקט"ז סק"י בדברים קטנים מאד שא"ר לכולם. וצ"ע.

(138) מכמה טעמים. ואכ"מ.

(139) ראה שו"ע אדה"י סתמ"ד סי"ג. ובהנשמן שם במהדו"ח. וי"ל בזה. ואכ"מ.

(140) בגדר ההבדלה בתפלה וכן הבדלה דיקנה"ז, ראה בארוכה בקובץ "באתרא דרב" גליון ג.

(141) שכח ולא אמר ותודיענו, אם נזכר קודם שאמר השם בסיום הברכה, יתחיל מיד ויאמר

ותודיענו וכו' ויגמור משם על הסדר ותתן לנו וכו' בא"י מקדש וכו'.

(ע"פ שו"ע אדה"י סרצ"ד ס"ז לגבי אתה חוננתנו. וראה גם שו"ת יחוד"ח ח"א סצ"א. ועוד. אבל בקצוה"ש הערות למעשה שעיר חודש תשרי ע' קיג כתב באו"י. ושם שבאתה חוננתנו שאני לפי שצריך להזכיר מעין חתימה סמוך לחתימה. אבל טעם זה לא הובא בפוסקים. ועוד, שלכמה דעות אינו מעכב. ותו, שבכ"מ ציינו שחזור ומזכיר במקומו, גם כש"ש טעם הנ"ל. ורביעי בקודש, שיתכן שמרגינתא טובא שתיקנו רב ושמואל לא הוזכר במקומו דוקא – ראה הלן בהערות. ובכללות הענין, ראה בארוכה בבירור הלכה בענין שכח ולא אמר ותודיענו בלח"פ פורים ש"ל בשנת תשע"ח בענין הזכרת שאל לצורך. ואכ"מ.)

טעה והתחיל אתה חונן, צריך לגמור הברכה, ואומר אתה חוננתנו באמצע הברכה, ואח"כ מתחיל אתה בחרתנו, וחוזר ומבדיל ואומר ותודיענו.

וה"ט, דק"ל"י ש"כין שהתחיל ב"ח ברכות צריך לגמור הברכה, כולל גם בנוסח הבדלה. ויתירה מזו, י"א שבשכח בשבת והתפלה של חול ולא שאל מטר בכרכת השנים – חוזר ומברך (ראה שו"ת מתת ידו ס"ד. ועוד).

ולחוסף, שבח' הרא"ה והריטב"א ברכות לג, ב שתיקנו ותודיענו בכרכת אתה בחרתנו, שצ"ל בברכה סמוכה לג' ברכות ראשונות [להעיר מאבדורהם תפלת סוכות ובפ"ל התפלות לר"י ב"ר יקר בטעם נוסח ותודיענו לפי שנאמרת בברכת הדעת]. ובגלובו סולי תצא, שא"ל לומר אתה חוננתנו במוצ"ש ליו"ט, כיון שא"ל ברכת אתה חונן ביו"ט, ומ' דבכה"ג שאומר אתה חונן, ש"ד שיאמר אתה חוננתנו. אבל ראה ערוה"ש שם. וכ"מ בפירוש ברכות לג, ב ד"ה ביו"ט, שאילו מתפלה אתה חונן ביו"ט אומרה בכרכת אתה חונן. ומה"ש שק"ט בגמ' שם באיזה ברכה לאומרה, אלא שלאחמ"כ תיקנו מרגינתא לאומרה באתה בחרתנו. וכמ"ש בשו"ת דברי חיים מליניק דלקמן. (וצ"ע מה שדעה בשו"ת דברי חיים שם לה"ר מזה שנקטו שם מלכתחילה לומר בהודאה כ"ר"א, דהא למסקנא אמרו נראין, והיינו לאומרה בכרכת אמצעיית, ורק אי עבד ואמרה בהודאה לא מהדרין לי. אמנם בתוס' ריה"ח שם פ' נראין שמורים כן להלכה. וכ"ה בתוס' יעובדן מו, ב ד"ה ר"א. ואין שיה' אין מזה סדר ראי' לענינו. ואכ"מ. ולהעיר, מחי"צ הצ"ע (ברכות ז, ד) שבשכח אומרה בהודאה. כן להעיר, שברשב"א ברכות שם העיד בשם רה"ג שהגו בא"י לאומרה ברכה רביעית בפ"ע כר"ע). אבל מש"כ שם בשו"ת ד"ח, שלאחר שתיקנו לאומרה באתה בחרתנו שאני – לא ה"ל לסברתו. וראה מרומי שדה שם ד"ה אלא.

ולחסיבה שלא לומר אתה חוננתנו משום בקשת צרכי – הרי בלא"ה אומר אתה חונן ש"י בקשת צרכי.

ומה שאינו אומר נוסח ותודיענו בכרכת אתה חונן, משום שינוי מטבע שטבעו חכמים. וגם דשאני מטבע ברכת ותודיענו שכולל קדושת היום עם הבדלה (ראה מילי דברכות ברכות שם. ועוד), וכי"ל ל"ש בכרכת אתה חוננתנו (ראה גם עובר אורח דלקמן). וגם, חלוקים הם ביסודם, שגדר ותודיענו הזכרת קדושת היום, משא"כ אתה חוננתנו – בגדר הבדלה (וכמ"ש באחרונים. וראה גם אצלנו בקובץ באתרא דרב ג' ג בסופו).

והנה, ג"א הארכנו במק"א (קובץ באתרא דרב שם) שבהבדלה בין קודש לחול אינו יוצא. ומ"מ נ' שבאתה חוננתנו לא איכפת לך, שאינו רק מזכיר סדר הבדלות. (וגם בתודיענו למנהג האשכנזים מזכירים ההבדלה בין קדש לחול, ודלא כנוסח שבגמ' ורמב"ם. וראה שו"ת ר"מ פרוניצאלו סמ"ג ג, א). ובפרט – שלאחמ"כ מזכיר ותודיענו.

ואה"נ, שלא יצא בזה יד"ח, ואפי' אם ה' יוצא בזה, כיון שתקינו לך רב ושמואל מרגינתא טבא לכלולה באתה בחרתנו, לכתחילה יש לאומרה שם ג"כ.

ובגוף הענין אם יצא באתה חוננתנו – הנה, מחד גיסא, הרי מזכיר עיקר ההבדלה בין היום השביעי לששת ימי המעשה. אלא ש"ל שהחסיר העיקר – ההבדלה בין קדש לקדש, קדושת שבת לקדושת יו"ט. ובפירוש' שבת קיד, ב ד"ה לא הוי מדבילין, שהבדלה בתפלה היא בין קדש לקדש. ואף שלא נ' כן בנוסח דידן בתפלה, צ"ל שהכוונה למש"א "בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הבדלת", או דקאי להשי' שחוננתים בברכה אמצעיית כן, או"י דקאי למאן דס"ל דאומרה ברכה בפ"ע. ואולי באמת מקום שיוסיף ויאמר באתה חוננתנו בין קדש לקדש, ואי"ז כמשנה ממטבע שטבעו, שאינו משנה מעיקר הברכה. וה"ז כמסופי' מספר ההבדלות משלש עד שבע, וסדר הבדלות מונה. [אלא ש"א שאין להוסיף במספר ההבדלות א"כ מסופי' שבע – תוס' שבמדרכי פסחים קד, א ד"ה והא. אבל לדעת שאר הראשונים מותר להוסיף – ראה רשב"ם תוס' שם. מהר"ם חלאוה. ועוד. וכמ"ש בשו"ע אדה"י סתמ"ד סי"ג. ובלא"ה צ"ע בנוסח דידן באתה חוננתנו, וכש"כ לש"י הל' ג, שיש שם ד' הבדלות – ראה ר"ן בשם תוס'. מרדכי שם ד"ה איברא. שו"ת חת"ס או"ח סע"ה. ערוה"ש סרצ"ד ס"א].

ושק"ו בכללות הענין כמ"מ: ראה שו"ת מתת ידו סתמ"ד סי"ג (לגמור הברכה, אבל הבדלה אומר במקומה, באתה בחרתנו בנוסח של ותודיענו, ודבריו ברובם ע"ד הפלול). דברי חיים מליניק סי"א (כנ"ל, עיי"ש טעמו, שלא לשנות ממטבע שטבעו חכמים). עובר אורח להאדר"ת סי' קמג (כנ"ל בשו"ת דברי חיים. ועיי"ש שהביא בשם מח"ס הדברי חיים באו"י ממש"כ בספרו, שלא לגמור אתה חונן ולהמשיך אתה בחרתנו בתוך הברכה. ושולל סברתו). אוצרות ירושלים חלק רבג ע' שיש (כנ"ל, כיון שצ"ל הבדלה בין קודש לקדש דוקא). ח"ב בנימין (פזון) סי"ג (כנ"ל). שש"כ פנ"ח הע' כט (נאשר בספק אם צריך לומר גם אתה חוננתנו וכן ותודיענו בכרכת אתה חונן. ואת"ל שצריך, אם צריך לומר עוה"פ בכרכת אתה בחרתנו). חזו"ע שבת ח"ב ע' עטע (כנ"ל בשו"ת דברי חיים, שגומר הברכה ואומר ותודיענו במקומו). שומר אמת או"ח סתמ"א (ע' תפג – בשם הגריש"א לומר ותודיענו בכרכת אתה חונן. ובשם הגר"ח קבשו"ת דברי חיים. וכ"ה במכתבו בסו"ס אשי ישראל פפירוס ע' תשעז). מעיל קטן קונשטט סט"ו סק"א (לומר

שיבדיל בין קדש לקדש. באם טעה ואכל¹⁴² ולא הבדיל בין קדש לקדש יתפלל שוב ויאמר "ותודיענו".

במוצאי היום הראשון, שהוא גם מוצאי שבת, צריך גם להבדיל, וממילא סדר הקידוש הוא יקנהז"ס – יין קידוש נר הבדלה זמן סוכה. אם שכח להבדיל, ראה בהערה¹⁴³.

סדר הקידוש: אתקינו סעודתא (ליו"ט). יקנהז"ס: בורא פרי הגפן, מקדש ישראל והזמנים (דין הטועה – ראה בהערה¹⁴⁴), בורא מאורי האש, המבדיל בין קודש לקודש, שהחיינו. לישב בסוכה. טעה ושינה הסדר – ראה בהערה¹⁴⁵. אין מברכים על הבשמים¹⁴⁶.

בהבדלה אין מקרבים הנרות ואין מאחדים השלהבת, וכן אין מביטים בצפרנים. בעת ברכת מאורי האש מסתכל בנרות כמו שהן, כל אחת בפני עצמה.

נוסח ההבדלה: המבדיל בין קדש לקדש. טעה ואמר בין קדש לחול, ראה בהערה¹⁴⁷.

גם הלילה חובה לאכול כזית פת בסוכה, אבל אין חובה מן הדין לאכול בסוכה בשעת הגשם. ומי שרוצה להחמיר על עצמו אינו צריך לקדש בסוכה אלא יקדש ויאכל כל סעודתו בתוך הבית ואחר האכילה יכנוס לסוכה ויאכל שם כזית ולא יברך לישב בסוכה. וכבר הובא לעיל ע"ד המנהג אצל חסידים ואנשי מעשה לישב בסוכה וכן לברך גם בעת הגשמים.

בראש האושפיזין: יצחק אבינו והמגיד ממעזריטש.

בברכת המזון: יעלה ויבוא. [דין השוכח – ראה בהערה¹⁴⁸].

ותודיענו במקומו, אף שאמר כבר אתה חוננתנו כשגומר ברכת אתה חונן. ומספקא לי' אם יצא מהבדלה שבאתה חונן לחוד. ברכת ציון ברכות ס' קסב (אינו אומר אתה חוננתנו. ואם אמרו חזור ומבדיל באתה בחרתנו בנוסח ותודיענו). המאור גל' רכו (מכתב בעל רבבות אפרים, ונסתפק אם לומר אתה חוננתנו באתה חונן, או ותודיענו באתה בחרתנו). טל ברכות ס'ו ע' 135 (ע' תקטז ובהערה לשם – שא"צ להבדיל ב"פ דדי ב"א וע"פ מ"א ס' קח סק"ג. אבל יש לחלוק טובא). אבל עדיף להבדיל בברכת אתה בחרתנו, שא"ב נוסח בקשת צרכיו, א"כ נאמר שאומר נוסח ותודיענו באתה חונן).

142) אבל אם עשה מלאכה אינו חוזר ומתפלל.

143) שכח ולא הבדיל, ולא נזכר עד תוך הסעודה, צריך להפסיק באמצע אכילתו מיד שזכר ולהבדיל על הכוס. ולא יברך עליו בורא פרי הגפן, אלא אם כן שבשעה שבידך בורא פרי הגפן היה דעתו שלא לשתות עוד יין בתוך הסעודה. שכח להבדיל בלילה, יבדיל על כוס יין מיד שזכר ביום. ונכון להבדיל קודם שחשיכה (בנוסח המבדיל בין קדש לקדש).

ואם נזכר רק במוצאי יו"ט, יוצא יד"ח בהבדלת מוצאי יו"ט.

כ"ב בשו"ת הר צבי ח"א ס' קסו. וי"ל, שאינו דומה למש"כ במג"א סרצ"ט סק"ט ופסק כן אדה"ז שם ס"א, שבמבדיל הבדלת מוצאי בליל יו"ט מברך בין קדש לחול, לפי שאמירת בין קדש לקדש הוא שקר, והארכנו מזה בקובץ באתרא דרב גל' ג) – דשאני הכא, שעיקר ההבדלה במוצאי בשרשו הוא בין שבת לחול, אלא שבהיות זמן הבדלתו הוא במוצאי יו"ט בעת הקידוש, תיקנו חכמים וטבעו מטבע "בין קדש לקדש" (ואם שינה מהמטבע לא יצא, כפי שהארכנו בקובץ שם), ובסגנון אחר, שיו"ט לבני שבת מצ"ע נקרא חול, ומ"מ מחמת קדושתו תיקנו "בין קדש לקדש". אבל בנדר"ד כשכבר פקעה קדושת יו"ט, חזר הדין שחייב להבדיל בין קדש לחול, מחמת עיקר חובת הבדלה. (וראה עד"ז בקובץ האוצר גל' טז). ולהעיר (אף שאינו דומה ממש) כבאגרות הרמ"ה בסופו, בטעם שאין מבדילין בין יו"ט לחבירו, דהבדלת מוצאי יו"ט סלקא לתרווייהו (ועיי"ש עוד אופן).

ואם נזכר רק למחר, מבדיל ביום א' דחזה"מ בנוסח "בין קדש לחול".

144) אם אמר קידוש של שבת אם נזכר קודם שם השם בחתימת הברכה (ברוך אתה ה' מקדש וכו') חוזר ל"אשר בחר בנו". ואם נזכר לאחר מכן, חוזר ומקדש קידוש לחג הסוכות.

145) אם שינה הסדר שהקדים המאוחר ואיחר המוקדם יצא ולא יחזור ויברך, חוץ מאם הקדים ברכת הקידוש ("מקדש השבת וישראל והזמנים") לברכת היין ("בורא פרי הגפן"), שצריך לחזור ולברך ברכת הקידוש.

146) וראה בארוכה בלקוטי שיחות חל"א ע' 191 ואילך.

147) טעה ואמר בין קדש לחול, עדיף שישמע הבדלה מאחר. באם אין לו אחר לשמוע ממנו הבדלה יחזור ויבדיל בעצמו. (ונתבאר בארוכה בכינוס תורה בחוה"מ פסח תשע"ד, ונדפס בקובץ "באתרא דרב" גליון ג).

148) השוכח "יעלה ויבוא" ביו"ט (משא"כ בחול המועד) ונזכר קודם שאמר "השם" בחתימת ברכת "בונה ברחמי ירושלים" חוזר ל"יעלה ויבוא". אם אמר כבר "השם" חותם הברכה. ואחר כך אומר (כנוסח שבסידור) "בא"י אמ"ה אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום

הרחמן ליו"ט והרחמן לסוכות.

עיקר הענין דשמחת בית השואבה מתחיל הלילה.

בספר השיחות תש"ג¹⁴⁹ מובא פתגם אדמו"ר האמצעי, "בעת ער האט פארבריינגט שמחת בית השואבה אין גרויסן זאל. "אז דער אויבערשטער איז מזכה א נשמה פון א אידן, אז איינמאל אין זיבעציג יאר זאל ער זיין שמח בעת א שמחת בית השואבה, איז דאס כדאי" און האט אויסגעפירט "אז אמאל קען עס קומען בא א פשוט'ע ביסל משקה אן הכנה". איך האב אמאל געהערט א ביאור אויף דעם פון הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק. זיבעציג יאר מיינט די ימי שנותינו בהם וגו' וואס דאס איז דער ענין הברורים. א נשמה ווארט דאך כמה אלפים שנה ביז זי גייט אראפ אין א גוף און נאכדעם איז דא דער זמן ווען זי גייט צוריק ארויס פון גוף. איז אויב זי האט אויפצואווייזען, אז זי איז געווען שמח בשמחת בית השואבה איז דאס גענוג."

בסה"ש תש"א¹⁵⁰: הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק איז שמחת בית השואבה תרמ"ח געזעסן עם הרה"ח ר' הענדל ור' אבא אין סוכה - בבית כבוד אמו הרבנית נ"ע - פארבראכט אין איינעם פון די אווענטן, און האט גערעדט איבער דעם מעמד ומצב פון זקני החסידים הראשונים און זייערע הנהגות אין די ימי שמחה פון שמחת בית השואבה. אין יעדער דור האט מען אלץ מבאר און מסביר געווען דעם ענין פון שמחת בית השואבה, על יסוד המאמר דיונה בן אמיתי קיבל נבואתו בשמחת בית השואבה. מי האט געשעפט רוח הקודש מיט עמער, מיט טעפ, מיט פלעשער, מיט בוטלען, מיט גלעזער מיט קעלישקעס, יעדער לפי ערכו. עס איז געווען דריי עקרים: א) יעדער האט געשעפט מים חיים. ב) האט געלייגט די גרעסטע כחות מאכן די כלי ריין. ג) און מי האט מייקר געווען יעדער טראפן מים חיים און ב'טעם'ט זיך מיט דעם, וואס דער ב'טעם'ן מאכט א תשוקה אויף נאך און עס איז פועל אז די ארומיגע הויבן אויך אן וועלן און מאכן מיט די ליפן.

יום ראשון, ב' דחג הסוכות

בשיחת שמח"ת תרפ"ט¹⁵¹: אמר שינגנו וירקדו וישחקו הנערים, אָז מען זאָל ווערן אַ טפח העכער פון דער ערד. ושאל אחד איך הוא? והשיב כ"ק אדמו"ר: ע"י עבודה כמו בהנחת תפילין וכדומה, לחכות על קיום המצוות, אתרוג לקום בבוקר בהשכמה, והיינו ע"י עבודה בפועל נעשים טפח העכער. ושאל השואל האם ע"י זה נעשים אַ טפח העכער הלא אין מרגישים את זה? והשיב: ישנם ענינים שבאים בהרגש אח"כ, לא בעת שרוצה להרגיש, רק שנרגש ממילא אח"כ.

משכימין ומקדימין לקיים מצות לולב. ובפרט לפעם הראשונה. זמן נטילת לולב רק אחרי נץ החמה (היום): 6:56. בימים הבאים מתאחר מעט, ובהוש"ר: (7:02). קודם נטילת לולב אסור לאכול¹⁵², ונוהגים שלא לטעום ושלא לשתות כלל. כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע לא אכל לפני נטילת לולב (ביום הראשון) בהיותו בגיל 3 שנה.

חג הסוכות היה בא"י מקדש ישראל והזמנים". אבל אם נזכר אחרי התחלת ברכת "הטוב והמטיב", אפילו לא אמר רק תיבת "ברוך", חוזר ומברך ברכת המזון.

אמר יעלה ויבא וטעה והמשיך כנוסח התפלה ואמר "ותחזינה עינינו", יחזור ויאמר "ובנה ירושלים" (כבשח באמצע ברכת המזון שחוזר למקום שפסק. ועד"ז כתב בקצוה"ש סמ"ז סקכ"ה מטעם אחר). ואם נזכר אחר שאמר שם השם בחתימת הברכה ועדיין לא אמר "המחזיר שכינתו", מסיים "למדני חקיק" וחוזר ל"ובנה ירושלים". ואם סיים ואמר "ובנה ברחמי ירושלים" יצא.

(149) ע' 2.

(150) ע' 36.

(151) סה"ש תרפ"ט ע' 45. ועיי"ש עוד.

(152) ובפרטיות: סעודת קבע אסור מן הדין חצי שעה קודם עלות השחר. והמנהג שלא לטעום - מקום להקל בו ולנהוג איסור רק מנץ החמה.

מצוות נטילת לולב בסוכה הוא מצוה מן המובחר. ולפיכך בבוקר קודם שיתפלל בעודו בסוכה יברך על הלולב. [ולהעיר, שבשיחת שמחת ביה"ש תשכ"ד¹⁵³ נזכרה סברה שכששורדים גשמים, נכון לחכות (עד חצות היום) בכדי לקיים מצוה מן המובחר ליטול לולב בסוכה שלא בשעת הגשמים, כיון שהנטילה בסוכה היא שלימות ("מצוה מן המובחר") במצוות נטילת לולב].

בנוגע לשמועה ע"ד אכילת מזונות מיד לאחר נטילת לולב בכדי לברך ברכת "לישב בסוכה" – ראה בהערה¹⁵⁴.

מצוות עשה מן התורה ליטול ד' מינים ביום הראשון של חג (בשאר הימים מצוה מן התורה רק במקדש. והתקינו חכמים שיהא לולב ניטל בכל מקום זכר למקדש). וצריכים הד' מינים להיות "לכם" – משלכם, ואינו יוצא בלולב שאול. כשנותנים הד' מינים לאחר לברך נכון לאמור בפירוש שהוא במתנה על מנת להחזיר, ובפרט ביום הראשון¹⁵⁵. באם לא החזירו לא יצא ידי חובתו. גם בלא אמר כן, אפילו ביום הראשון, יוצא המקבל ידי חובתו, באם החזירו אחר כך. ביום טוב שני של גלויות, יש לחוש לסברא שצריך לנהוג בו מחמת הספק כל החומרות של יום טוב ראשון.

לא יתן ארבעת המינים היום לקטן קודם שיצא בו מפני שהקטן אינו מקנה לאחרים מן התורה ונמצא שאם החזירו לו אינו מוחזר, ויש לחוש לסברא ששאל פסול ביום טוב שני¹⁵⁶. ויש מהאחרונים שכתב שלא ליתן לקטן גם

(153) חלקה הוגהה ונדפסה בלקוטי שיחות חכ"ב שיחה ב' לפ' אמור.

(154) שקו"ט בזה בקובצי הערות אני"ש והתמימים, ובשנת תש"מ כתב א' הרבנים סברא כזו ע"ד **עצמו**. והתפרסמה בדפוס לראשונה בשם כ"ק אד"ש בשנת תשמ"ז (ברשימת מנהגים והנהגות שבראשה הבהרה ע"ד סמכות השמועות). ונתברר שמקור הדברים בדברי הר"מ ע"ה דברוסקין (בהמשך לשיחה הנז' בשנת תשכ"ד). ומפי השמועה שהציע דבריו בזה בעת הסעודות דימי שמע"צ ושמת"ד תשכ"ד, ושכ"ק אד"ש הביע איזושהי הסכמה לדבר, ושכנינוס תורה שהתקיים בבית חיינו לאחמ"כ באסרו חג הסוכות לפלל הרב הנ"ל בחכמה בענין זה (במה שהברכה נאמרת אחרי עשיית המצוה). וילע"ע, ובפרט שהדברים מחודשים. וד"ל.

[ולהעיר, את"ל שנטילת לולב בסוכה היא גם מצד מצוות סוכה (ראה בלקו"ש שם בארוכה. ושם: איז מוכח אז ער מיינט (ניט א דין אין סוכה, נאר) א דין ומצוה מן המובחר אין מצוות נטילת לולב. ובהמשך הענין: אויב נטילת לולב איז (בלוין) א מצוה מן המובחר אין מצוות סוכה. . אבער אויב דאס איז (אויך) א מצוה מן המובחר אין נטילת לולב), ממש"כ רבינו מנוח (סוכה פ"ו ה"ט): "כיון דמקריא ומתניא בעי סוכה בעי ברוכי לישב בסוכה, והיינו דאמרינן לישב בסוכה, משום דלישב בסוכה שייכא בכלהו דאיתנהו בכללא לאכול ולשון ולקרות ולטייל, ונקוט כללא דכילנא לעיל בידך, דכל מידי דבעי בסוכה בעי ברוכי". אמנם, בנוטלו בסוכתו – לא גרע מטייל ושינה וכו' שנפטר בברכת "לישב בסוכה" שעל האכילה במשך היום (משא"כ בנוטל לולב בסוכה אחרת (שבביה"כ" או בסוכת חבירו). ובפרט שרגיל שלאחרי נטילת לולב שווה שם משך זמן, ונחית לשקו"ט מצד טיול בסוכת חבירו). ויש לחלק בפשיטות, שהרי אי"ז מדינה, כ"א מצוה מן המובחר, ו"מן הדין" ה"ז צ"ל "אחר התפלה קודם ההלל" ובהי"כ" (אמנם, בר"ד משיחה הנ"ל להדיא שהוא מעיקר הדין, ובמכ"ש מאכ"ש וטיול וכו', והכוונה בל' "מצוה מן המובחר" – להוסיף שהוא גם שלימות במצוות נטילת לולב, וכנ"ל מלק"ש ער"ד. ועיי"ש בלק"ש בהע' 21. ועצ"ב)].

(155) מש"כ "בפרט" – היינו שגם בשאר הימים נכון לומר כן. והיינו להידור שיהא "לכם" גם בשאר הימים.

בנוגע לנשים – שקו"ט בכ"מ (ראה בתהל"ד ס"ד סק"ז (שיוצאת בשאול). בכור"י תרנו, ה. (שצ"ל ע"מ שאין לבעלה רשות). הליכות שלמה תשרי פי"א ס"י. מוע"ז ח"ו סמ"ה (שאינן מקפידין בזה)). אבל באג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרי"י מצ"א אלול תרפ"ט לזוגתו (נדפס בבית משיח עהה"ס תשס"ו) להקפיד בכך. וידוע שכ"ק אד"ש קנה סט בפ"ע להרבנית.

(156) כ"כ בפמ"ג סתרנ"ח בא"א סק"ח. ונגררו אחריו בכ"מ.

וידעו הרה"ג הר"מ שי' אבישיד העיר לנו תחת אחד השיחים (והיא לו נדפסה לאחמ"כ באריכות ובטוטר"ד), שתקתה כל הפוסקים שלפניו משמע קצת שלא ס"ל לחוש לזה. וכתב שכן יש להוכיח מקושיית הט"ז סתרנ"ז סק"א בל' הטוטר"ע "אביו חייב לקנות לו לולב", ולא כל' הגמ' "חייב בלולב", דלד' הפמ"ג הול"ל בפשטות דמיייר בחו"ל שחייב לקנות לו לולב בכדי שיוכל לצאת די"ח ביו"ש. ור"ל בטעם שהקלו בזה מחמת ס"ס, אי שאל פסול ביו"ש (ונסף להספפפס מחמת יו"ש גופא שבאחרונים), ומחמת שי' הר"ן שקטן שהגיע לעונת הפעוטות מקנה.

ומצ"ב מה שכתבנו להעיר בדבריו דכרזה של תורה: בסברתו משום ס"ס – להעיר מד' הפמ"ג עצמו תרמט במ"ז י. וכ"כ גם בענינו בחזון עובדי' סוכות ע' שצט. וכדרכו בכגון דא. אלא שהוא ספק בתרי גופי ביז' ובקטן. וראה כע"ז שו"ת מכתם לדוד אור"ח ז"ה ושוב ראיתי למגן. ועוד ילה"ע מדעת אדה"ז בסידורו לענין ס"ס בברכות. ולאידך, כשמקיים המצוה י"א שמברך ול"ש סב"ל. ואכ"מ כעת. ועוד ילה"ע שגם בקטן שהגיע לעונת הפעוטות דעת הרשב"א וריטב"א גיטין סה, א שבסמוך על שדולחן אביו אינו מקנה. אבל לפענ"ד פשוט שאין הכרח מדברי הט"ז, די"ל דעדיפא מינה משני באופן שמתאים גם לבני אה"ק. או דס"ל שכן ג' הטור בברייתא, וממילא משני באופן שמתאים לבני א"י. ועוד ועיקר ש"כ בשו"ע, מרא דארעא דישראל. ומורכח גם מה שהפמ"ג עצמו ל"ב כי ישוול' ה'טוטר"ע. והביאו שלא במקומו בס'י תרנח. אלא שקושוטא קאמר הפמ"ג דלדידן באמת חייב לקנות. ותו לא. [וכוונת המחבר דאיידי בחו"ל דוקא – כבר כתב כן האג"מ בשו"ת אור"ח ג. צה. וקדמו בשו"ת המאיר לעולם יח. שו"ת התעוררות תשובה ג. תמו. ודבריהם תמוהים כ"ל שמחבר הוא מבני א"י. ובשו"ת התעוררות תשובה שכן מצינו סוגיין דהמחבר בכ"מ. ועצ"ב].

אחרי שיצא בו, שמא יזדמן לו אחר שלא יצא. ונוגע בפרט להמשתמשים בלולב שלהם במבצע ד' מינים במשך היום. ואם נתנו לקטן, י"א שנוטלו בלא ברכה. ואם אפשר, יקח מחבירו לולב ומיניו כשרים במתנה על מנת להחזיר ויברך עליו, ואח"כ יטול את שלו ויאמר בו הלל עם הציבור. ובאם יש לקטנים מגיל שש ומעלה סט מיוחד, מקנים זה לזה. בלית ברירה, כשאין להם סט משלהם, אם האב תופס עם התינוק בשעת נטילת לולב, שפיר דמי. וראה בהערה¹⁵⁷. בהיות כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע בגיל 3 שנה אחז כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע עמו ובירך עמו ביום הראשון.

בשעת נטילה יהי' שדרת הלולב כנגד פניו, וכל המינים דרך גדילתו. באתרוג – עוקצו למטה נקרא דרך גדילתו. וזהו שראש הלולב לא יפגע בדפנות או בסכך. מברכים שתי ברכות: "על נטילת לולב" ו"שהחיינו". לפני ברכה ראשונה נוטל הלולב בלבד בימינו (ואיטר יד – בשמאל). והאתרוג מונח מוכן לנטילה לפניו. מתחילין ברכת שהחיינו – כשהלולב בידו אחת והאתרוג בידו השנית. בסיום הברכה – מחברין אותם. במקום סיום הלולב והדס וערבה יחבר האתרוג עם הלולב. והלולב מחברו לשליש העליון של האתרוג, אשר אוחזו באלכסון קצת.

מצוה מדברי סופרים לנענע בלולב וכן בהלל¹⁵⁸. לאחר סיום ברכת שהחיינו, מנענע לקצוות העולם. מוליך ומביא למי שארבע רוחות שלו וכדי לעצור רוחות רעות. מעלה ומוריד למי שהשמים וארץ שלו, וכדי לעצור טללים רעים. מנענענים סך הכל ח"י נענועים – שלש פעמים לכל אחד מהששה קצוות, שבכל צד שינענע יעשה ג' הולכות וג' הובאות, דהיינו הולכה והובאה ג' פעמים. ובסדר זה: דרום וצפון מזרח מעלה מטה ומערב. ולא שיהפך ח"ו ראש הלולב למטה אלא שההולכה תהיה לצד מטה, וההובאה לצד מעלה, ההיפך מאופן הנענועים ב"מעלה" (וכן בכל הנענועים יהיה ראש הלולב לצד מעלה אלא שהולכה תהיה לאותו צד שמנענע).

מנהגו: דרום וצפון – לקרן דרומית מזרחית, קרן צפונית מזרחית. למזרח – לאמצע המזרח. למעלה – בהובאה מורידים תחילה מעט "המשכה בעולם", ואח"כ מביאים אל החזה. למטה – מעלים תחילה מעט "העלאת העולם", ואח"כ מביאים אל החזה. מערב – שתי פעמים הראשונות לקרן מערבית דרומית. בפעם השלישית – לאמצע מערב. כל זה (י"ז נענועים), בכלים. בנענוע האחרון – אור. יחוד שכינה במערב. [עוד מכוונות הנענועים – נתבאר בדא"ח].

במשך כל הנענועים האתרוג מכוסה בידו לבד בנענוע האחרון שמגלהו קצת. בעת הנענועים, בכל הובאה, צריך להגיע עד החזה, שיגע סוף הלולב ומיניו והאתרוג לחזה שלו ממש, מקום שמכים באמירת אשמונו. מנהג רבותינו שלאחר כל הולכה היו מנענעים את הלולב ורק לאחר זה עשו את ההובאה. ויזהר שלא יגע ראש הלולב בכותל רק שיהיה חלל בינתיים.

נשים מברכות על נטילת לולב ומנענעות לכל הפחות נענוע כלשהו. בנוגע

וימיהו מזו, שאין הכרח שחייב לקנות, שהרי י"ל כהעצות באחרונים – להתנות וכדומה, כביכורי יעקב תרנח, יח. ואין הכרח בדעת הטושו"ע אי ס"ל הכי או לא. ובגוף הענין, להעיר, שכדברי הפמ"ג – כ"כ גם בא"ר ודייק הכי מדברי הלבוש. ודבריו הובאו בכמה אחרונים, כולל בקיצור שו"ע ומשנ"ב וכו'. וזאת"פ לדחות דברי הפמ"ג והא"ר בנילא דמחטא. ובאמת, עדיפא הו"ל להקשות שביוט"ש שהוא דרבנן אפשר לקנות בקנין דרבנן. ולהעיר, שבשו"ת הרשב"ש קמו הוכיח שביוט"ש יוצא בגזול מזה שיכול להקנות ביוט"ש. ומוכח שלהחולקים אכן אא"פ.

(157) אבל לכמה דעות (מג"א א"ר פמ"ג ועוד) אינו יוצא בזה יד"ח חינוך (בשאלו). ואכ"מ. וראה הלכה יומית אות תשכה. ושם הארכנו. אלא שביוט"ש שני יש מקום להקל בזה (ראה ברכ"ב סתרנ"ז סק"ב).

לשאר הנענועים בהולכה והובאה וכו' 159, שיש הנוהגות להדר בזה - לא מצאנו הוראה מפורשת לכאן או לכאן¹⁶⁰.

טוב להימנע מלהריח באתרוג של מצוה כל החג כדי להנצל מספק ברכה. ההדס מן הדין אסור להריח בו כל החג.

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:48.

יאחז הלולב בידו שכנסנו מביתו לבית הכנסת, וכן יחזירו לביתו, כדי לחבב המצוה. וכן נוהגין שמוליכין הלולב בבוקר בעצמו לבית הכנסת וכן מחזיר לביתו בעצמו¹⁶¹.

שחרית לשלש רגלים. אחר התפלה קודם ההלל יש לברך על הלולב, למי שלא הספיק לברך בבוקר.

מי שאין לו ד' מינים, עדיף שיתפלל הלל עם הציבור מלומר ביחידות ולנענע בשעת ההלל¹⁶².

בספר המנהגים חב"ד: בשעת אמירת הלל אוחזים הלולב ולנענועים מצרפים אליו גם את האתרוג.

מנענעים 4 פעמים בהלל: 1. הודו לה' שבתחילה. 2. אנה ה' הושיעא נא. 3. ככופלו אנה ה' הושיעא נא. 4. הודו הראשון אשר לבסוף. בירך על הלולב אחר התפלה בבית הכנסת ינענע רק 3 פעמים בהלל: 1, 2, 4.

159) ש"מצוה כהלכתה" (עכ"פ - מדרבנן. וי"א מדאורייתא - ראה שד"ח מערכת נון כלל מז. שו"ת זכר שמחה סע"ג. כתבי ר' יחיאל ח"א ס"ח ואילך. ועוד) שיוליך ויביא, והנענועים שייכים לגוף המצוה (ראה מכתבי תורה סקנ"ד), שהמצוה לא נגמרה לגמרי עד אחרי הנענועים, אלא שהם שירי מצוה ואינם מעכבים.

160) והנה בט"ז סתרנ"ח סק"ו: "כיון דאמרין מוליך ומביא לעצור רוחות וטללים רעים א"כ גם היא נהנית מזה" - יל"פ שגם הנשים מנענעות. וכ"מ קצת שפי' הברכ" (שם סק"י) דבריו. אבל ראה במ"ג במ"ז שפי' באו"א. אבל גם לפירושו אין להוכיח משם. ובמאורי אור (ח"ג טז, א) מוכח שחלק מהנשים בזמנו הקפידו לנענע כדן. וראה גם שו"ת מבשר טוב ח"ב ס"ט. תשוה"ג ח"א סש"פ. ח"ב סש"ד. ולהעיר דלהסברא שנענועים הם משום שמחה, ה"ז שייך לנשים כאנשים. ומש"כ באיזה מקומן שכיון שהוא מאני דקרבא אין לאשה להשתמש בזה - תמוה ביותר מכ"כ טעמים. אבל ראה עץ השדה סתרנ"ח סק"א (שלא ראה ולא שמע. אבל לא ראינו אינו ראי', ובפרט דבר הנעשה בניענא). שו"ת להורות נתן ח"ג סוס"י נג. וראה שו"ת רב פעלים ח"א קונט" סוד ישירים ס"ב) (ע"ד הקבלה שנענועים ממשיכים הארה מז"א לנוקבא. ואף שעדיין שייך העניין ע"ד הפשט "לא יאות להון... בהולכה והובאה אל החזה". ולכא' היינו מצד צניעות, ובמקום דל"ש האי טעמא, אין לנענע). וכבר העירו משו"ת נחלת שבעה סל"ד (ע"פ מהרי"ל): יש להן לדקדק לעשות המצוה כתקנה. ויש לחלק.

161) ראה רמ"א רס"ו תרנב. פמ"ג במ"ז שם סק"ב. משנ"ב סק"ו. ולהעיר משיעורי הגריש"א ברכות מב, ב. והאר עיינו (פרידליס) ע' של.

162) כ"ה להדיא בלקט יושר ע' 147. (והתם מיירי בגוונא שלכל הקהל יש שאר המינים ולא האתרוג. והה"נ בעניינו. ואין טעם וסברא לחלק).

ויש שהגדו זה, והבאנו סדרתם בהלכה יומית אות תשכו. ודעבד כמו בעיד, ומ"מ נראה יותר שאין ספיקם מוציא מידי דואו. וגם למה שכתבו שהנענועים הוא מעיקר המצוה (וראה בהערות לעיל) - לאו כ"ע מודו בהכי. וגם בזה, בכ"מ מוכח דהיינו בנענועים כלל, ולכמה) לא בנוגע לנענועים בהלל (וראה ריטב"א סוכה לו, ב. ראב"ה סוכה סתרפ"ג. ועוד). וגם את"ל הכי (ראה הגמ"י לולב פ"ז סק"ה. סק"ס. וכן בל' המחבר סתרנ"ב ס"א. לבוש שם ס"ב. ואכ"מ), משמע בכ"מ דהיינו רק כשאינו מנענע בשעת הנטילה (וכ"מ בל' הרמב"ם לולב פ"ז ה"ט ואילך. וכ"כ בכוננת הרמב"ם בערוגת הבושם הראשון) (ח"ב ע"ג קעח. ראה גם בעה"ט ח"ב מד, ב. עייך נענוע בהלל הוא אלא מי שאין לו לולב בשעת הלל מנענע בברכה. אבל בדעת המחבר דוחק לומר כן - ראה שם סתרנ"א ס"ח). ועוד זאת, דיתכן שהוא דין בהלל ולא בלולב (ראה שו"ת תשב"ץ ח"ב סר"ה (לענין אחר)). ומחייב תיתי שד"ו גובר על הלל בצבור. ובפרט את"ל שאמירת הלל בצבור (שהיא מצוה מן המובחר - שו"ע אדה"ז סתפ"ח ס"ג) היא מגדרי גוף המצוה (ואכ"מ). [ומה גם באופן שמצד אמירת הלל ביחידות, לא יספיק לשמוע קריאת, או להתפלל מוסף בצבור]. ולהעיר מב"ח סתרנ"ז בשם רש"ל שא"צ לקנות ד"מ לקטן, שיכול לצאת בשל אב. וגם בט"ז סתרנ"ז סק"א ובמשנ"ב שם בבה"ל ד"ה אביו, שלמדה טובה בעלמא, אם ידו משגת, יקנה לולב לקטן לנענע בהלל. וראה שו"ת אורוין תליתאי ס"ב שלמעשה לא נהגו לקנות לקטנים. וראה שו"ת אג"מ אור"ח ח"ג סצ"ה. תשוה"ג ח"א סש"פ. וידוע שבכ"מ מצד הויקור גם הגדולים לא נענועו בהלל. ושאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך, שכן נהגו בכ"מ. וכש"כ כשיכול לנענע בהודו וכו', רק שאין אצלו לולב במשך כל הלל. ומפורש במנהגים דבי מהר"ם מרוטנבורג: לאחר הלל או מברכים כל הקהל על הלולב. ובמאירי (סוכה לו, ב"ד ה"א אר"ע). ועכשיו נהגו להקל ולסמוך על נענוע בשבעת הברכה, וכש"כ במקומות שאין הלולב ומינין שבהם מצוים בריחו, ומפני שהנענוע בקריאת הלל אינו אלא מנהג, ומ"מ ראוי לתלמיד וכו' לך שאפשר לו בריחו וכו'. וכן בערוגת הבושם הר"ל: כשאין לולב ביד כו"א בקריאת הלל כמו עתה שיש לולב רק ביד ש"צ אז כל אדם מוליך ומביא ומנענע בשעת נטילה. וראה זה פלא, בהיכל הברכה אמור כג, מ (באוצר החיים): מצוה לנענע בהלל ויוצאין בנענוע הש"צ. ועוד להעיר, שלדין שמברכים על לולב קודם התפלה ולא "בשעה הראוי' אלי... קודם הלל" (כעל" שעה"ב) וכן אין מקפידים בהפסק וכו' - עכ"כ שהנענוע בהלל משיירי מצוה היא ואינו ננין לגוף המצוה (וראה קובץ תשובות סקט"ז ד"ה ואמנם. שערים מצוינים בהלכה לאאזמ"ר ס' קצט קט"ו¹). ולהעיר גם מא"א מבוטאטש מהדו"ת סתרנ"א ס"ח. שו"ת דברי מלכיאול ח"ו ס"ד סק"ג. וראה בשו"ת תשוה"ג ח"ג ס"ב מד"ע. [ולהעיר מהסברא של"ש חיוב נענוע בהלל רק בציבור - שמועת חיים ערוכין ס"ט. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתרנ"ט ס"ח דמשמע שבברכת לולב שבביה"כ עדיף שיש"צ יברך משום ברוב עם, אף למש"כ בסרי"ג שבעשרה שעושים מצוה כאו"א יכול לעצמו]. והבוחר יבחר.

בית דין צדק דק"ק קראון הייטס | מה

הושענות תיכף אחר הלל קודם קדיש שלם. פותחים ארון הקודש ומוציאים (מי שאין לו ד' מינים או אבל ר"ל) ס"ת ועומד אתו ליד הבימה. משאירים את ארון הקודש פתוח עד לסיום ההושענות. כשאין ס"ת אפשר להקיף הבימה גם בלי ס"ת¹⁶³.

הושענות: באמירת הושענות אומרים למען אמתך (הושענות ליום א') וגם אבן שתי' (הושענות ליום ב'), אבל אין מקיפים אלא פ"א. מדייקים לעשות היקף שלם. מסיימים אותו באמירת אות "ת". מנהגו שהש"ץ אמירתו בקול רם מתחיל מאות "ס" או "ע". באותן האותיות שאומרן הש"ץ בקול רם אומרים תיבת "הושענא" הן בראש והן בסוף. בהשאר – רק פעם אחת. אני והו הושיעא נא. כהושעת אלים וכו' עד אין עוד. (הפסוקים כי אמרתו גו', לך זרוע גו' – אומרים רק בהושענא רבה).

בשנת האבילות אין מקיפים הבימה בארבעת המינים [ויכבד מי שאין לו לולב ואתרוג שיקיף הוא]¹⁶⁴.

בשעת אמירת הושענות צריך ליטול הלולב מימין והאתרוג בשמאל (ובאיטר יד – להיפך)¹⁶⁵.

י"ג מדות פ"א ורבש"ע בעת פתיחת הארון לקריאת התורה.

מוציאין שני ספרי תורה וקורין חמשה גברי בפרשת אמור שור או כשב ובשני – מפטיר בפרשת פנחס ובחמשה עשר יום וגו'. הפטרה. אשרי. יהללו. מוסף לשלש רגלים. במשך כל יום דחג הסוכות אומרים פסוקי מוסף המיוחדים לאותו יום.

דין הטועה בתפלת מוסף – ראה לעיל בלוח ביום א'.

ברכת הכנים כדאמתול.

שש זכירות.

163) ראה בכה"ח סי' תרס סק"ב שהעיקר הבימה שהוא במקום מזבח (עיי"ש סק"א) ולא הס"ת. וכ"כ בבא"ח פ' האזינו ש"א סט"ו (הובא בכה"ח שם). ואכן, בדברי הגאונים (אוצה"ג סי' קמט ואילך) ובכמה ראשונים נז' רק הבימה ולא הס"ת. (ויתכן לפרש שכונתם עם הס"ת, וקיצרו בלשונם). וכן אפשר לדייק מסידור רש"י סרכ"ה. וכן מורה ל' הלבוש שם ס"ב. ועוד. ולהעיר מל' היראים: להקיף בכ"י את הארון או דבר אחר זכר למקדש. וש"מ אריכות מזה בשו"ת אבני לוי ח"א סל"ו. וש"נ.

ועצ"ע אם יש מקום להקיף מסביב לס"ת ללא בימה (ראה בהגהות מנהגים טירנא מנהג של סוכות אות רט: דעיקר הסיבוב אינו אלא לסבב ס"ת שעל הבימה. ויל"ד. והכוונה כ"ש במהר"ל סדר תפלות של סוכות עד"ו. אבל במהר"ל שם שביחיד א"צ להקיף שאין מוציאין ס"ת, שלדוגמת מזבח אנו מוציאין ס"ת. ומ' שזוהו העיקר. ועדיין י"ל שכן בכ"מ נז' רק ס"ת (ראה במדרש וילקוט תהלים רמז תשנ. שו"ת הוצאת באבער יו, ה. שם כו, ה). הובא בשב"ח סדר חנה"ס שש"ט, וראב"ה סתרצ"ב וברוקח הל' סוכות סרכ"א. ועוד. וראה שו"ת תשוה"ג סל"א. שו"ת הר"מ מיגאש סמ"ט שנו' רק ס"ת. וראה ביהגר"א רס"י (תרס). אבל, בבכור"י סי' תרס סק"ב ר"ל שגם בבימה אין מקום להקיף ללא ס"ת. וכ"כ בשו"ת לב חיים ח"ב סי' קכה. וראה בארוכה נז' ציון סוכות פ"ח סס"א ואילך. וש"י ועיי"ש שהוכיח גם מכתהארז"ל שנו' ס"ת, ולפלא על הבא"ח וכה"ח שלא הרגישו בזה. אולם, אין הכרח דל"ש הקפה ללא ס"ת. ולאידך, ילה"ע משע"ה"ז (ד, ג) בכניסה לביהמ"ד להקיף התיבה ז"ב, ומיירי ללא ס"ת. והבוחר יבחר.

164) ונת' בדרשה לש"ש תשע"ט.

165) ושק"ט בפ' דברי אדה"ו (סתרנ"א סי"ג) בזה, אם הכוונה שלא ליטול ביד א', או שלא לעשות להיפך, לולב בשמאל. ואכ"מ. בגוף ההנהגה באם מקום ליטול בב"י ביד ימינו בעת ההושענות – ראה יפה ללב ח"ב ק"א סתרנ"א סי"ה (קטו, ד). חיים וברכה אות קפו. והנ"ל הבינו כן גם בד' המג"א (ואדה"ו) שאין ליטול ביד א' בשעת ההושענות – אף שלדין יש תשובה מדויק ל' אדה"ו (שם ס"א) בכ"ז. וכ"כ לעורר ע"ז בבא"ח האזינו ח"א סי"ד. מעורר ישנים אות קכב. וראה גם יפה ללב ח"ב סתר"ס סי"ג. ועיי"ש ביישוב אלו שאין מקיפים ע"ז כיון שצריך להחזיק הסידור יעו"ש (וכן נמסר שנהג החיד"א – לקט הקציר סל"ג סכ"ד). ועיי"ש בבכור"י יעקב סתרנ"א סק"א. ובמנהגי וורמייזא שהשמש אוחז הסידור עבור החזן. וברוקח סרכ"א (ועוד) כתב להדיא בשם הירושלמי שבשעת הושענות כל ישראל נוטלים לולבין ביהם ימינית ואתרוגיהן בשמאלית. ומ' שכ"ה הסדר בדוקא. וע"ד הקבלה שהאתרוג צ"ל בשמאל דוקא – י"ל שכ"ה גם בהושענות. וראה בשע"כ להארז"ל דרושי סוכות, שמשמעותו הייתה לשונו בהשקפה ראשונה משמע ג"כ כן. וזה"ק: בזמן ההקפה אין צורך לנענע הלולב כי הוא בסוד אור המקיף הנגלה וא"צ לנענעו. גם צריך שלא להפריד כלל את האתרוג מן הלולב אלא ב' ידיי סמוכות זו לזו ומתדבקין יחד הלולב והאתרוג וגם בעת הנענוע תכוין בעת הובאת וכו'. וכן מעשה רב, כמעט בכל השנים כולם, לולב בימין ואתרוג (גדול ביותר) בשמאל, וללא סידור, ואמירת הושענות בע"פ. ולהעיר שיש מקום לומר שההידור בזה עדיף על ההידור ליטול לולב דייקא בימין, שהרי בהיפוך הידים קייל"ן שציצא יד"ח (בנוגע לנטילת לולב) ולא הביא אדה"ו דעה חולקת (רק ש"טוב" לחזור וליטול), אבל בנטילה בב"א הביא ב' דעות ולא הכריע, ואם עשה כן, צריך לחזור וליטול. ואף שיש מקום לומר כ"ל שבהושענות שאני (שרק בדבר של תורה יש להחמיר בכונן דא, כדיוק הל' בס"א), מ"מ, אין סברא לומר שדוקא הענין דלולב בימין גובר על הענין דב' ידיים (שהרי א"י שייך להגדר שדבר שבמצווה צ"ל בימין, וכמפורש במג"א). לאידך, מקום לומר, ש"ה" דלולב בימין מצד ריבוי המצוות וא"כ ה"ה והוא הטעם בעת ההושענות משא"כ השליה דבב"א הוא דין בנטילה דייקא. ועוד יל"ע בזה. וגם צ"ב בנוגע להצמדה כנגד החזה – באם עדיף מההידור דב' ידיים או דלולב בימין. ואכ"מ כעת.

קידוש: סדר הקידוש: אתקינו סעודתא (ליו"ט), אלה מועדי. בפה"ג. לישב בסוכה. מותר להחזיר לולב למים ביום-טוב, ואף להוסיף עליו מים, אבל לא להחליף את המים.

שיעורי חומש ("חת"ת") דשבוע זה – פרשת וזאת הברכה, בפעם השני'. מבצע ד' מינים: בימי חג סוכות יוצאים עם הד' מינים ברחוב וכיו"ב מקומות שם נמצאים בני ובנות ישראל לזכותם במצוה זו. אין לברך על מצות לולב באם לבוש בכפפות¹⁶⁶.

הלכתא למשיחא: זוקפים ערבה בצדי המזבח וראשיהם כופים בצדי המזבח. וגוחות (מוטות) על המזבח אמה. הכהנים (וי"א גם זקני ירושלים שאינם כהנים) מקיפין את המזבח (בלולב או בערבה) פעם אחת, ואומרים: אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הושיעה נא. ובאים העם ולוקחין ממנה גוטלים אותה¹⁶⁷.
במנחה: תפלה לשלש רגלים.

מוצאי יום טוב

מוצאי יום טוב בשעה 7:13.

בתפלת ערבית: אתה חוננתנו, יעלה ויבא¹⁶⁸. קדיש שלם. עלינו. שכח ולא אמר "יעלה ויבא" [וכן בכל ימי חול המועד] ראה בהערה¹⁶⁹. בהבדלה: המבדיל על הכוס צריך ליכנס לסוכה להבדיל שם שהרי בשאר ימות השנה נכנס לביתו להבדיל שם. נוסח ההבדלה כרגיל, רק ללא ברכת הבשמים והגו. "המבדיל בין קדש לחול" ולא "בין קדש לקדש". טעה ואמר "המבדיל בין קדש לקדש" ראה בהערה¹⁷⁰. בהבדלה על יין מברכים לישב בסוכה.

בראש האושפיזין: יעקב אבינו ואדמו"ר הזקן.

לטבול פרוסת המוציא בדבש: בחול המועד – מהיכי תיתא¹⁷¹. בברכת המזון: יעלה ויבוא. הרחמן לסוכות. ולא של יו"ט. דין הטועה או שוכח, ראה בהערה¹⁷².

166 (ראה הנס' בשו"ת אתרא דרב סי' א'תשטו.

167 כ"ב הרמב"ם לולב פ"ז הכ"ב. ובכמה כתי"ל ל"ג לה. וראה רבינו מנוח שם. ושקו"ט מזה בכ"מ. וגם בזמן הזקיפה, הנטילה, וההקפה. ואכ"מ. וראה הנלקט בס' מנחת יוסף ברנשטיין פרק מצות ערבה. 168 שכח יעלה ויבוא, וחוזר ומתפלל, יאמר אתה חוננתנו עוד הפעם (ראה שו"ת שערי דעה סע"ה. ובמהדו"ח הביאו מה שהעיר בשו"ת בית אב ח"א סצ"ב. וראה פת"ז או"ח ס"ו. אר"צ ח"א סכ"ד. שש"כ פנ"ח הע' כח. רבבות אפרים ח"ב סי' קפה סק"ב. ובכעני"ז [לענין עננו] – ראה גם ארחות חיים ספינקא תקפב סוסק"ג. קצה המטה סתר"ב סק"כ. אלף המגן שם סקט"ז).

169 שכח ולא אמר "יעלה ויבא" [וכן בכל ימי חול המועד]: אם נזכר קודם שאמר ה' מברכת "המחזיר" חוזר ל"יעלה ויבוא" וממשיך "ותחזינה" וכו'. אם נזכר קודם שאמר "מודים" אחר שסיים הברכה אומר במקום שנזכר. אם התחיל כבר "מודים", אם נזכר לפני שאמר "יהיו לרצון" השני, חוזר ל"רצה". ואם אמר כבר "יהיו לרצון" השני והסיח דעתו מלומר תחנונים, חוזר לראש התפילה. 170 טעה ואמר "המבדיל בין קדש לקדש" – עדיף שישמע הבדלה מאחר. באם אין לו אחר לשמוע ממנו הבדלה יחזור ויבדיל בעצמו. (נתבאר באריכות בכינוס תורה דחווה"פ תשע"ד וי"ל בקובץ "באתרא דרב" גליון ג).

171 ולהעיר ממעשה רב (ברבים) בהתוועדות ג' דחווה"מ"ס תשל"ז לילדי של"ה, שטבל בדבש. וראה לקו"ש ח"ד ע' 372 בהערה.

172 שכח "יעלה ויבוא" [וכן בשאר ימי חול המועד] ונזכר קודם שאמר "השם" בחתימת ברכת "בונה ברחמי ירושלים" חוזר ל"יעלה ויבוא". אם אמר כבר "השם" חותם הברכה. ואחר כך אומר (כנוסח שבסידור) "בא"י אמה אשר נתן מועדים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג הסוכות הזה" (ואינו חותם "בא"י מקדש ישראל והזמנים"). אבל אם נזכר אחרי התחלת ברכת "הטוב והמטיב", אפילו לא אמר רק תיבת "ברוך", אינו חוזר. (ואינו חוזר ואומר "ברחמן"). אם טעה וסבר שע"פ דין צריך לחזור ולברך כשלא אמר יעלה ויבוא בחול המועד ונזכר באמצע ברכת המזון שאינו צריך לחזור ולברך, מפסיק אפילו באמצע הברכה.